٨٢٧ ٢٨٥٦
Проверено 1949 г.
ПРОВЕРЕНО 2006 г

فهرست	صحیفه
وحی الهی	٥
وحی دورلری	٩
وحی‌لرنڭ ترقیاتی	١٢
محمد عم گه وحینڭ کیفیت‌لری	١٣
رسول‌الله افندمزنڭ وحیینه مشهور شبهه	١٨
محمد عم گه کلگان وحینڭ الهی اولووی	٢٥
وحی الهیلر	٢٨
قران کریم	٣٠
» کیفیت نزولی	٣١
قران کریمنڭ آزله‌بغنه اینووی	٣٤
قولمزده‌غی قران کریمنڭ رسولمزگه اینکان قران اولووی	٣٧
جمع قرأن	٤٢
نشر قرأن	٤٥
قران آیتلری وسوره‌لر آره‌سنده ترتیبلر	٤٨
قران، قصه وتاریخلر وتکرار آیتلر	٥٢
قران کریم، نه ایچون الله کلامیدر	٥٤-٦٩
قران الله سوزی اولوچلقغه ٢-٣ نچی دلیل	٦٩

فهرست	صحیفه
قرآن الله کلامی اولوچلقغه ٤ نچی دلیل	۷۰
قراننك کلاچکدن خبر ویرووی	۷۱
قران الله کلامی اولوویله ٥ نچی دلیل	۷۹
« « ٦ - ۷ نچی دلیل	۸۰
« « ۸ - ۹ نچی دلیل	۸۲
قران کریم نیندابن قانونلردن بحث ایله باشلامش	۹۰
قران نیچك بتون کشیلك دنیاسینه یارارلق قانون عمومیلر؟	۹۵
قران وعقل	۹۹
قران وعلم	۱۰۱
قران وقوانین طبیعیه	۱۰٤
قران وترقیات	۱۰٥
قران وعموم قارنداشلك	۱۰۸
قران مڭگو یاشایهچك قانونمی؟	۱۱۰
قراندن صوڭ یاڭا بر دینگه احتیاج وارمی؟	۱۱۲
رسالت ونبوت	۱۱٦
رسوللك امر ممکنمی؟	۱۲۳
نه ایچون هر کشی پیغمبر ایدلمهگان؟	۱۲٥

فهرست	صحیفه
دین نه ایچون عقلغه طابشرلماغان؟	١٢٧
پیغمبرلك امر کسبیمی؟ یا که وهبیمی	١٢٨
پیغمبرلك الله بولاگی اولوغه اعتراض	١٣٣
نه ایچون پیغمبرلك آسیادن کلکان	١٣٤
باشقه قطعه‌لردن نه ایچون پیغمبر کلماگان	١٣٦
پیغمبرلر نه ایچون بنو اسرائیلنگده کلکان	١٣٩
خارق العاده‌لر	١٤٧
معجزه دورلری	١٤٨
وقتلی معجزه‌لر	١٥٠
دینلرك روحینه قایو معجزه‌لر مناسبدر	١٥٢
قرآن کریم قاشنده معجزه‌لر	١٥٤
معجزه‌لر ممکن‌می؟	١٥٦
معجزه‌لر، تأویل‌لر	١٦٣
نوامیس کونیه، معجزه‌لر	١٦٤
خانملردن پیغمبرلر کلکانمی؟	١٦٩
کشیلك دنیاسینك بر پیغمبر عمومیکه احتیاجی	١٧١
نبی عمومی نه ایچون آسیادن کلکان؟	١٧٩
دین اسلام نه ایچون عربستاندن کلمش	١٨٣

فهرست	صحیفه

دین عمومینی تطبیقغه قویارغه نه‌ایچون عرب ملتی اختیار ایدلمش؟	۱۸۸
دین عمومیگه عرب تلی اختیار ایدلوی	۱۹۰
دین عمومی، ترجمه وباشقه ملتلر	۱۹۱
کشیلك دنیاسینه نه ایچون دین عمومی صوڭ کلمش؟	۱۹۳
محمد عه‌ملڭ پیغمبرلـگی	۱۹۷
نه ایچون یا ڭادن پیغمبر کیلوگه احتیاج یوق؟	۲۱۹

ضياءالدين الـكمالى

فلسفهٔ اسلاميه‌دن

ايكنچى جزء

فلسفهٔ اعتقاديه

مؤلفنك مهرى اولماغان نسخه ساخته‌در.

حقوق الطبع مؤلفكه عائد.

1054

اوفا، «شرق» مطبعه‌سى.

У Ф А,
Элект.-типогр. „ВОСТОЧНАЯ ПЕЧАТЬ"
1 9 1 1 года.

مؤلف طرفندن:

افندیلر!

بوندن ئلك «فلسفهٔ اسلامیه» کتبخانه‌سندن: «فلسفهٔ اعتقادیه»، «الله عدالتی»، «فلسفهٔ عبادات» نام اثرلرمی نشر ایتمشدم. هیچ بر کشینك خاطری رعایه ایدلماینچه حقیقت نامنه یازلدیغندن اوستمه قیامت قوپدی: «دهری، کافر، زندیق، دینسز، پروتستان» دیــــــكان افترالر، اوزرمه یاغدی و یاغمقده‌در. لـكن بویله شیلره قارشی هیچ بر مکدر دکلم. صاف قلبم وحق ایمانم جنـاب حقك بك قدرتلرندن اولوب هیـچ بر کشینك تلویثیله ملوث اولمه‌یه‌چغینه امینم. ظاهرده قوت حقلغه غلبه چالمش‌کبی کورنسه‌ده فی‌الحقیقه حقلق دائما غالب قالاچقدر. مادام‌که حقیقتی بولمشیم، شـول حق مسلـکمده یالـکز قالسه‌م بیله دوام ایده‌چکم. جناب حقك بیوك لطف وعنایتلرینه اعتماد ایده‌رك فلسفهٔ اسلامیه‌نك ۴نچی جزیئی نشر ایده‌م. ایشته، شوشی اوقـویه‌چق کتـابکزدر. اوقوچیلر، مندرجه‌سینك صوك درجه مهم اولدیغنی بله‌چکلرینه امینم. صوغوق قان ایله اوقولوب چغونی اسـترحام ایده‌م. قالمش جزءلرنیده درسدن بوشاندیغم زمانلرده همان نشر ایده‌چکم ان‌شاءالله.

ضیاءالدین الـکمالی
اوفا.

۱۹۱۱
۵ آوغوسـت

آفستریه ژینگریه مملکتنك، بوداپشت شهرندهگی پرافیصور موسیو وامبری جنابلری طرفندن کندو ألّریله یازوب اوز اسمه کوندرمش مکتوبلری: (عینا *)

فضیلتلو افندم حضرتلری!

فلسفهٔ اعتقادیه نامنده اولان کتابکزی مسبات شکرانیه ایله آلدم و در حال مطالعه‌سنه مباشرت ایلادم. طوغریسنی سویله‌یم مضموننڭ چوق مسرور اولمش ایم چونکی کوره بورم که اسلامیتی شمدیکی الڭ بیوك مضرتندن یعنی تعصب بلاسندن قورتولاچق بولنه‌در واقعا بو وقته دکین دین مبین محمدی منبع علوم وفنون اولابیله‌جکی اکثریا فرنكڭ علما طرفندن اثبات اولنمشدر.

مسلمانلر کندیلری بو یولده هیچ جهد وغیرت کوستره‌مدیلر حالبوکه کوندن آشکار حقیقتنی ابراز ایتمزلرسه مؤمن بعی قولایلقله بولنماز ایشده بو سببدن سزه تبریك وتهنیه ایلدم. ان شاء الله اثرکزی اتمام وا کمال ایتمکه میسر اوله‌جقسکز افندم.

خلوص مخصوص ایله محبکز

وامبری

بوداپشت کانون ثانی ۷ ۱۹۱۱

---

*) بومکتوبی درج ایدووم افتخار ایچون دکل؛ بلکه ۲۰ نچی عصرده اوروپا عالملرینڭ دین اسلامه اولان نظرلری تاریخه قید ایداسون ایچوندر. ض. ك.

بسم الله الرحمن الرحيم

وحی الهی.

وحی عمومی، خصوصی.

عالمده‌گی بارچه نرسه‌لر عمومی بر قوهٔ تسخیریه آستینه آلنغانلر. صوڭ درجه انتظام ایله دفع وجذب قانونلری اوزره توزلکانلر. شول قانونلری‌له بتون حیات تأمین ایدلکان. بز اوزه‌مزڭ باشاکان ییرمزگه قاراساق، بارچه جانلیلر واوسه‌رلر همان شول قانون بوینچه سلسله لرنی صاقلاب بارلق دنیاسنده یاشایلر. حیاتلرینه فائده لی نرسه‌گه یاناشه‌لر، اوزلرینه طارطوب آلالر (جذب

ایده‌لر). اما حیاتلرینه ضرر وبررلك نرسه‌دن اورکه‌لر، هم دفع ایده‌لر. یاکه طوغان بالالر ایچك ازلایلر، یومرقه‌لرندن یاکاغینه چقغان به‌بکه‌لر، صولرده یوزه باشلیلر. چبشلر یومرقه‌لرندن چقدیغی کبی دشمانلرندن قاچه‌لر، آشارغه ازلیلر... بال قورتلر، اورماکوچلر، حتی سیزو قوه‌لری بارده تمام اولمغانلر بیله اوزلرینه فائده‌لی نرسه‌نی جذب وضررلی نرسه‌نی دفع ایتدکلری بارچه‌مزك کوز آلدنده‌در. بتون کشیلك دنیاسینده شول قانون اوزره دور سوره‌در. مونه هر بر سلسله‌ده‌گی بو حاللر طبیعت کتابندن آلنمش درسلردر ایشته بتون طبیعت‌ده قویلمش بو درس عمومی (یعنی قانون) جناب حقك بتون عالمگه قویمش وحی عمومیسیدر.

بتون کشیلر فائده‌لانه آلورلق آلات وقورال‌لر یا صاو یاکه طبیعت‌ده‌گی یاشرون قانونلرنی آچو، بعض عقل‌لرگه نصیب اولدیغی بارچه‌مزه معلومدر. شولایوق بعض بر عالملر اوله‌نلر یاکه حیوانلرك حاللرنی تفتیش ایده‌رك، حفظ صحت یاکه طب جهتندن کشیلرك حیات جسمانیه‌لرینه تعلقلی بیوك قانونلر طابه‌لر، بونك ایله خلقلرنی اولم قرغنلقندن صاقلیلر. دها بلمدم نه قدری بیوك اسرار طبیعیه وحقیقت‌لری آچدیقلری بلکیدر

ایشنه بونلر هر قایوسی الله‌تعالی‌نڭ بنده‌لرینڭ عقل‌لرینه
هبه ایتمش الهاملریدر. شرنڭ کبی کشیلرڭ جانلرینی
تزکیه واصلاح ایدردك سعادت دنیاویه واخراویه‌گه ایر
شدررداى قانونلرنى کشف ایدو بعض بر الوغ جانلى و
صاف کوڭل‌لی، ذات محترم‌لره الهام ایدلمشدر. ایشنه بو
ایسه پیغمبرلر ورسوللره نصیب اولمش وحی خصوصیدر.

بعض براولر، وحینڭ معناسنی آڭلامادیغندن انکار
ایتمشدر، اعتراض‌لر فلانلر قیلمشدر. لکن، بونداین
کشیلرگه وضعیف بر شبهه‌لرگه قاراب وحی‌گه انکار قیلور-
غه اورن یوقدر؛ چونکه عالمده بك کوب نرسه‌لر وار-
که، حقیقت وکنه‌نی همان بلوب بته آلمایمز (مثلا: تنمز
ده‌گی جانمز، لکن جانمزڭ بارلغینه شبهه ایتمیورز).
هم بك کوب قانونلر ونرسه‌لر وارکه، کوزلرمز ایله
کوره‌کاندن عقل‌لرمز بیلك چیتسنه ومحال‌گه حسابلایدر،
فقط، عقلمز استبعاد ایده دیب انکار قیاورغه حقمز یو-
قدر. *)مثلا «صو ایچندن اوت (آتش) چقا» دیساك بو-
رن چاقلرده بتون کشیلر حیران قالورلر ایدی. «داحمق-سن نی

*) ۱۴۳۱ نچی یل‌لرده گوتمبرغ باصمه صاعتنی میدانه کتیروب کتاب
مقدس باصوب «پاریژ» شهرینه ایدوب نسخه‌سنی اون آلطونغه صاتمش. فرانسوزلر بو-
نی کوروب «بو سحر قوتیله باصالغاندر» دیکانلر. قزل بویاولی حرفلری کورکاچ «بو
-ی شیطان قانیله یازلمشدر» دیکانلر. اوروپانڭ حالینه درشونه‌لی! دیمك باصمه یا-
زونی محال دیکانلر.

سوبلایسین، صو ایله اوت، برسی برسینه ضددر، ایکی ضدك برگه بیلوی ممکن دگلدر؛ بس صودن اوتك چغو- یدە ممکن دگلدر» دیو ضعیف بر منطقی دلیللر بله قار- شی طوررلر ایدی. لـکن حاضرده یاشنك بولطلر ایچندن چقدیغنی، بوزلی صو ایچنده الکتریـك طوپلاندیغنی کو رکاچدن بوڭا انکار قیلغان کشی بدـله یوقـدر. شولایوق «اوستال اوستنك تیمردن اولغان برطوربه وتوبنك کوچلك بر صوندق کبی نرسه (فونوغراف*) جر وشعرلر سویلای، خلقلرغه اوگنلرده ایته» دیسەك، «سن مجنون ایکانسن»، دیورلر ایدی. یوق «اول قورالغه آنده بر کشی جرلا- غان، شول کشینك طاوشنی بزلره نقل ایـتە» دیـساك، بزك بورنغی عمر بوینه ایسگی حکمت ومنطقلر ایـله باشلرنی چرتکان علامەلرمز: «افندم! بوقنی سوبلایسن، طاوشلر اعراضدن، اعراض زمانینغه باقی دگل» دیـیب اورشورغه کرشـەزلرمی ایدی؟ بلـکه، یازوچیـده اول اورشولرنی ایشدوویینه کوب زمانلر دکل ئەلی. شولایوق مڭلرچه چاقرم یراقلقدن ایکی کشی برسی برسیله سوبلا- شه، فقط آرەلرنده برگنه تیمرچبق وار (تیلیفون **) یاکه

---

*) فونوغراف ادیسون طرفندن میدانه کیترلمشدر.

**) تیلفون ۱۹ نچی عصرده میدانه چقارلمشدر. خطایده هنوم‌ـ تسینه اصوله کوبدن تلیفونك اولدیغی روایت ایدیلەدر.

هیچ بر تیمور چیقسزوق (تلسز تیلیفون) سوبلاشەلر، او-
راملرده فنارلر، هیچ شرپی فلان ایله اوت تورتمایئچه
اوز آلدینه قایونەلر، آی کبك بالقوب کیدەلر، بنون
شهر اوستلری جاب یاقطی اولا» دیساك بورونلارده
صوك درجه استبعاد ایدەرلر ایدی. فقط، بو کونده بو-
نلر عادتی بر اش منزلنەدر. مونه وحیده شونك کبیدر،
بزلرك عقللرمزك ایرشمادیکندن انکار قیلورغه حقمز
یوقدر. علوم ومعارفك دائرەاری کیکایکان صوڭنده بلکه
عادی بر نرسه کبك ایدبن آڭلارلر.

وحی دورلری وترقی ایدولری.

طبیعت دنیاسنده اولان هر نرسه الڭ کوچك وبسیط
رەوشلی باشلانەدر. شول طبیعت ایچنده وبیر یوزندەگی
کشیلرنی تربیه ایدەر ایچون کلکان اسرار کونیەدن عبا-
رت اولان وحیده غایت بسیط درجەده باشلانوب کشیلرك
احتیاجاری چامەسنده آقرنلق ایله گینه میدانه کلمشدر.
کشیلر طبیعت وفطرتلرینه قاراغانده دینسز باشای
آلمایەچقارندن کشیلك دنیاسی میدانه کلدیکی کبی وحی

سز طورمەمشدر. لکن حاضرگینه سوبلادیکم کبک بك آقرنلق ایله کینه ترقی ایده کلمشدر. تاریخ جهتدن قارەساق، بورنغی پیغمبرلره وحی بك سیراك گنه هم‌بك آزغینه کلمشدر. وحی‌لر واسطەسیله تروزیلگان قانونلرده بك آزغینه، شریعت‌لری بیك طار، کوزگه کورنگان مثال‌لر آرقلیغنه حسی روشدەگینه اولمشدر. بو الهام وحی‌لرده کوبرەك چاقده اویقولرده توشلر آرقلیغنه یاکه کوڭل‌لرگه توشکان اشارەلر، رمزلر آرقلیغنه حاصل اولمشدر. وەمینڭ بو دوربنه «دور ابتدائی» یاکه «دور رمز» دییب ایتلور. حسی رەوشدە ابنکانده وحی بو مرتبەدە یاکاغینه چاپیلگان اورلق یاکه یاکاغنه اوطرطلغان‌گول منزلندەدر. بر آز زمانلردن صوڭ وحی‌لر جسمانی وحسی رەوشدە هم اویاقده کلمشدر. بعض پیغمبرلره غائبدن طاوشلر ایشدیله، قایولرینه بیوك طاغلر یاشنده منارەکبك کوتارلگان بولط ایچنده سوزلر ایشدیله، بعض‌لرینەدە کوگارچین قیافتنده تجسم ایدیله. ایشنه بو وەمینڭ ایکنچی دوری اولوب بوگا «دور رشدی» یاکه «دور حسی وجسمانی» دیلور. کویاکه چاپلگان اورلق یاکه‌اوطرتلغان گول اوسوب چاپچکه آتارغه حاضرلەنگان زمانی کبکدر.

کشیلرنڭ عقللری کامللاشوب،فکرلری کیڭایه باشلا-
غاچدن تعلیملر (اوگره‌تولر) حس ره‌وشده‌گنه اولمایدر،
بلـکه عقلی ومعنوی بر شکل آلدیغی بارچه‌مزه معلومدر.
مونه شونڭ ایچون جناب حق تعالی حضرتلری بنده‌لرینی
تمام عقل وادراکلری نسبتنده تربیه ایتمشدر. بس کشی
لرگه عقل وادراکلری ترقی ایتـدیکی دورده وحـی‌لر
صرف روحانی ومعنوی مرتبه‌یه کتورلمشدر. طاوشسز طنسز،
بیوك طاغ باشلرینه منارگه احتیاجسز، صرف عقلی ورو-
حانی صورتده کلمشدر: الوغ جانلی ذاتلرنڭ روحانی کو-
چلری آرتدرلمش، عقل قوتلری بلندلاندرلمش، قـوهٔ
ملـکوتیه‌لری قوهٔ جسمانیه‌لرینه غلبه ایتدرلمش حالده
صرف روحانی حیثیتچه صاف کوڭللرینه اوگره‌تلمشـدر.
ایشته وحینڭ بو مرتبه‌سی، اورلقلرنڭ چاچکه آطـوب یمش
ویردیکی، گوللرنڭ‌ده چاچکه آطوب، وبیر بوزینه نورلر
چاچدیکی منزلنده اولوب وحینڭ اڭ اعلی واکمل درجه
سیدر. ایشته بو درجه‌ده اکمل واعلی اولغان وحی رسول
لرنڭ اڭ صوڭغیسی اولان محمد صلی الله علیه وسلم‌گه نصیب
اولاره‌ق قران کـریم وحینڭ شوشی صوڭغـی قسمیله
پیغمبرمزگه اوگره‌تلمشدر. (نزل به الروح الامین علی قلبك)
وحیلرنڭ بو ره‌وشلی آقرنلاق ایله تورلی دورلردن کیچوب

ترقی ایده کوروی تمام حکمت ومصلحت‌در. اکرده بو بولده کلمزسه خلقلر آکلامزلر ایدی. (حس وجسما نیت‌دن طشقه چقا آلمغان عقللر نیچک ایدوب صرف روحانی ومعنوی تعلیملردن استفاده آلسون!) باکه وقتسز قانونلر، اورنسز بیانلر جمله‌سندن اولوب عبث اولور ایدی.

وحی ایدلمش دین وشریعتلرك ترقیاتی.

مادام‌که وحیلر آقرناق اوزره آز آزغینه ترقی ایده کلمشدر، شونك کبی وحی ایله کلمش دینلر وشریعتلرده آز آزغینه ترقی ایده کله‌چکیده طبیعیدر. چونکه مادیاتك بتون نوسه تکامل قانونیچه کامل‌لککه آشمقده‌در. ایملی کشیلرده شول مادیات عالمی ایچنده قانون تکامل صفینه تزیلکانلر. بس بولارنی مادی ومعنوی صورتك سعادتکه ایرشور ایچون کلکان دین وشریعتلرده ترقی قانونیچه کلو لری لازمدر. هم بوبله‌در. (تفصیلنی بله‌سی کیلکان افندیلر فلسفهٔ اعتقادیه‌نك ۱ نچی جزئینه قاراسونلر). «الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دنیا».

محمدعمگه کلگان وحینك کیفیتلری

هم وحی کلگان چاقده‌غی حال‌لری.

محمدعم قرق یاشلرینه یاقنلاشدیغنده توشلر کورر. تعبیر وتأویللرینی کورگان کبی درست چقار. صوڭره اویاغده وحی کلور: اوّلده حراء طاغنده بر قوهٔ ملکوتیه، جسمانی کشی رەوشنده کورنور. الله‌تعالی طرفندن کوندرلمش فرمان وقانونلرنی پیغمبرمزڭ شریف یوراکلرینه صالور. بـو صورتده کلـگان وحی پیغمبرمزه آغرلق کیترمز. صوڭره قوهٔ روحانیه‌لری قوهٔ جسمانیه‌لرینه غلبه ایده‌رك قوه‌لری بالفعل قوهٔ ملکوتیه‌گه ترقی ایدر. شول وقتده صرف روحانی اولان چڭلاغان طـاوش صەـاق بر حالت روحانیه‌بی بلور. شـول روحـانی اولان حـالتده معـانی صمدانیه ومقدسـه‌لر، بر حـالت مخصـوصه اوزره (یعنی روح الامین واسطه‌سیله) مقدس عقل‌لرینه عرض ایدلور. محمدعم آغلاب قالور. بونس شول درجه آغر اولورکه، نیندەاین صالقون کونلرده‌ده حرمتلو ماڭلایلرندن بورچاق کبی تیرلرڭ آقدیغنی حضرت عائشه هم باشقه صحابه‌لر بیان ایدلر. شول وحی کلدیگی زمانده پیغمبرمزڭ تنلرنده صوڭ درجه آغرلق طوپلامشدر، زید بن ثابت حضرتلری

«بر وحی کلدیگی زمانده رسول‌الله افندمزك بوطی بنم بوطم اوستنده ایدی، وحی کلگان زمانده شول درجه آغرا یلدیکه حتی بوطمنك ایزلو وصنوودن قورقدم» دیو بیان ایته‌در. *)
وحی زمانلرنده أندشمه‌گان وهیچ کمسه‌گه جواب ویرمه‌گان. بلکه بر توجه حالنده اولمشدر. تمام وحی آڭلاشیلوب بندیکر کبی شاکردلرینه تیوشنچه آڭلاتمش واوگره‌تمشدر.

بو وجه‌لرڭ شرح وایضاحی.

وحیڭ توش ایله باشلانوب توشلرینك، کوردیکی کبی تأویللرینك طوغری کلووی، روءیالرینڭ کامل‌له‌شوب معانی‌الهیه‌لرڭ روح شریفلرینه عکس قیلـه باشلادغیدر. جناب حقڭ عالمنی تربیه‌ده سنت‌الهیه‌سی دائما تدریجی‌در. مونه شول سنت‌الهیه بوینچه محمدعمگه وحی باشلاب ابتدائی مرتبه‌سنده کلمشدر. اویاغده قوه ملکوتیه‌نڭ بر کشی صورتنده اولوب کورنووی، وحینك حس وجسمانی دوریدر. قوه‌لری بالفعل ملکوتیه‌لککه ترقی ایدوبده معانی الهیه‌نی روحانی صورتده تلقی ایدووی، وحینڭ اڭ اعلی واکمل مرتبه-

*) صحیح البخاری باب ما یذکر فی انفخذ.

سیدر. دیمك رسـول‌الله افندمز حضرتلرینك وحی‌لری بارچه پیغمبرلره کلـگان وحیلك‌نوعلرینی اوزینه بیمشدر. دها بونلرك اوستینه جمیع پیغمبرلرك وحی‌لرندن اکمل وابلغ اولغـان مرتبه‌سیـله‌ده مشرف اولمشـدر. وحیـنك اوچونچی درجه‌ده‌گی قسمینك‌ده اك بلند ویوقاری اولغان درجه‌سی معراجدر. چونکه بـو درجه‌ده روح‌لری شـول درجه عروج وترقی ایتمشکه بتون عالمدن مجرد اولاره‌ق روح عالیلری صرف قدسیت مرتبه‌سینه ترقی ایدوب بالذات‌جناب‌حقدن‌کلام‌الهی‌وفرمان‌ربانی‌بی‌تلقی‌ایتمشدر.

وحی کلدیگی‌زماننده پیغمبرمزك تیرلاوی صوك درجه دقت وجدیتندن هم قوهٔ روحانیه‌نك غلبه‌سندندر. نناککه بعض زمانلرده بره‌ر چیتن مسئله‌نی اویلارغه باشلایسك، شول مسئله‌نی اویلاب حقیقتنه ایـرشوب یتکان مرتبه‌لرده یوراکلرمز تیبه، بتون اعصاب (نیرؤلر) مرکزنه کله، تیرلرده حاصل اولا، بتون دهشتلر ایچننه قالوب محیطـده‌غی نرسه‌ـ لردن بیله خبرسز توروب قالامز. نه‌ق وحی‌ده‌ده شـول قبیلدن دیب تمثیل قیلورغه ممکندر. پیغمبرمزك سکوت حالنده طوروی، معانی صمدانیه‌گه مبارك کوکللرینی توجه ایتدردیکندندر. حتی قـوهٔ روحانیه شـول درجه ترقی ایتمش‌که‌اوزینك‌حالات جسمانیه‌سنی بیله اونوطور درجه‌یه

کلمشدر: چنگرداوق کبی طاوشلر ایشدووی، جسمانی دکلدر بلکه روحانیدر؛ چونکه اول طاوش جسمانی اولسه ایدی، بتون صحابه‌لر یا که هیچ اولماسه یانندەغی صحابه‌لر ایشدر ایدی، حالبوکه هیچ برسی ایشتمه‌مشلر. بس اویله ایسه بو روحانی بر آکلاتشدر. پیغمبرمز شونی جرس طاوشی کبی دییب حس بر مثال ایله تقریب ذهن ایچون تعبیر ایتمشدر. یا که پیغمبرمزڭ نیرۇلری (اعصابی) صوڭ درجه دهشت ایچنده اولدیغندن مبارك وجودلرنده حس ایتمش بر حالدر. نتاککه دهشتلی واقعه‌لرگه اوچرادغمزده یا که ایشتدکمزده قولاقلرمزله قونغراو (چاڭ) طاوشی کبی طاوشلر ایشتمایورمزمی؟ ایشته شول قبیلدن اولور دییب یکل آکلاتور ایچـــــون تخمین قیلورغه ممکـــنلر.

وحی ایتکان زمانلرنده پیغمبرمزڭ مبارك تەنلرنده عادتدن طش آغرلق حاصل اولووی، طشدن بر قوه‌ٔ قدسیه‌نڭ تەنلرینه آشلانوندنمی؟ یا که قوه‌ٔ روحانیه‌لرینڭ غلبه‌سی زماننده وجود شریفلرنده بر قوه‌ٔ عالیهٔ مقدسه‌نڭ حاصل اولوندن‌میدر؟ یا که باشقەچه برەر وجەدنمه؟ بونی دها کشیلرڭ علمی چیشوب بله آلمایدر. شولای اولسه‌ده بو صوڭ عصرلرده استحضار الارواح ایله شغللانوچیلر هم

بو خصوصده تیکشروده اولان عالملر هر کشینـك تەننده قوەء سیالە اولدیغنی، اول قوۀ سیالەنك کشیدن کوزلری وبارماقلری واسطەسیله آقدیغنی بیان ایدەلر. روحلرنی حاضر ایدوچیلرك عملیات زمانلرنده تەنلرینك نیچه مقدار آغرایدەغنی یا که بعضـا یکلابدکلرنی یازەلر. ایشنـه زمانلر کلور. علوم ومعارف کیکّایور. شاید بو مسئلەنیده چیشارلر، بلورلر.

ها! آوروپالر، جانلر ایله سویلاشورگه، بورونده کیچوب کیتکان کشیلرك جـانلریله خبرلەشورگه چارەلر ازلەمکدەلر. هم بزم روسیەدەده بـو خصـوصده تفتیش وتجربه ایدەلر. مخصوص مجلەلریده نشر قیلنوب طورەدر. روحانیلریده بو یولده خدمت ایدەلر. مادیونکه قارشی بیوك قوراللر حاضرلمکدەلر. امّا بزم روحانیلرمز، بالخاصه بنون اوجماخ تموغ قوللرنده بولغان ایشانلرمز قایده بو مسئلەلرگه قاطناشو، قولاقلری ایشتمەکان بـر فکر أیتلسه یا که یازیلسه، همان کفر یا که دهری پیچاتلریله میدانه چغالر. خلقلر ایچینه تورلی افترا٫لر طارەتەلر. اوزلرینك بو فکرگه قارشی ردیه یـازارغه علملری یتمدیکندن تـورلی سیـاسی دسیسه وافترا٫لر ایـله اوچ آلـورغه طریشەلر .... آوروپانی مك یل علوم ومعـارفدن

٤٩٠١

آرتده قالدروب تورغان روحانيلر بو كـونده بزم باشمزده‌در. ايشته بـونداين روحانيلرمز هيـچ بر زمان حقيقتنى كشف ايله آلمازلر، بلكه حقيقتكه قارشى طورودن بوشانمازلر........ مع التأسف (اكر بز اصحاب كهف اولساق) اڭ مشكل مسئله‌ٔ دينيه‌لرنى همان آوروپالر حل قيله‌چقدر. دينمزنيده آنلردن اوگره‌نه‌چكمز...! يـالغان كرامتلرله‌عرش اعلى گه‌چقوچيلردن‌هيچ بر مشكل حل ايدلمز..

رسول‌الله افندمزڭ وحيينه مشهور شبهه وبوڭا جواب.

رسـول‌الله افـندمزگه وحى كلـكان چاقده‌غى قوهٔ روحانيه‌نڭ غلبه‌سنى آوروپالر تورليچه تدقيق ايدوب قاراغانلر. بعض‌لريده حقيقتنى بله آلماديقلر ندن سكوت ايده‌رك انصاف ايتمشلر. بعضاريده اسـلامڭ اوسـتينه تينمداين‌گنه يول ايله اولسه‌ده قاره ياغارغه طرشديقلرندن ممكن اولديغى درجه‌ده تعصبله قلم يورتمشلر.

مثلا دوقتور وپرافيسور اسمنى طاقغان «دوزى» «تاريخ اسلاميت» اسمنلگى اثرنده پيغمبرمزه وحى زماننده حاصل اولا تورغان قوهٔ روحانيه غلبه‌سنى «هستريه عضلى» يعنى اعصاب وعقل خاسته‌لغى ديو تعبير ايتمشدر. گوياكه اكثر علماءنـڭ قرارى ودوقتور شپرينگيرڭ

تدقیقی ایله ثابت اولمش بتمش بر مسئله ایدوب قطعی
صورتده بیان ایتمشدر. پرافیسور آ. ژ. ا. جنابلریده «تاریخ
الادیان» اسملی کتابنده «حیات محمد» بابنده دوزیگه
اییاروب یازمشدر وباشقه یازوچیلرده شول یولده قلم
یوریتکانلر. یعنی محمد عمکه هوش کیدو خاستهلکی کیله
تورغان اولغان، شول زمانده کوزینه تورلی خیاللر
کورنکان. شول هوشی کیتکان واعصاب خاستهلغینه طوتلغان
زمانده باشینه کیلکان خیالی اویلرنی وحی دیب تلقی
ایتکانده شونی کشیلرکه سویلاگان دیلر. دیمک قران کریم
شوندابن هوش کیتکان زمانده کیلکان کتاب اولوب چقادر...
ایشته آوروپا محررلرینك بو سوزلری حقیقت وعلم نامنه
جنایت اولدیغندن توبانده‌گی ایضاحی یازارغه مجبورم.
١) اگرده رسول‌الله‌ده آندابن هوش کیدو ویا که
هیستهریه فضلی خاستهلغی اولسه ایدی، مکه مشرکلری
بو خبرنی دنیاغه طوطررلر وهر وقتده رسول‌الله‌نك
یوزینه قاراب «سن، جان چیریله مبتلی‌سن، سوزگه اعتبار
یوق، معذور سن» دیورلر ایدی؛ چونکه مشرکلر صوك
درجه دشمان اولوب آزغینه کمچیلکی اولسه، بتون دنیا-
غه طاراطورغه حاضر طوره‌لر ایدی؛ حال بوکه بوندابن
هیچ بر اعتراض قیله آلمادیلر. شولایوق مکه‌ده هم

مدینه‌ده یهودیلر صوڭ درجه دشمانلق قیله‌لر، عربلرنی قوطرتوب پیغمبرمزگه هجوم ایتدره‌لر، تورلی طعن وافترا‌ءلر طاراطه‌لر ایدی. اگرده بوندا‌ین خاسته‌لقڭ آزغینه اوچی اولسه ایدی، مطلقا دنیاغه بو خبرنی سا-چارلر ایدی. یهودیلرگه سویلاگان انتقادلرینه وشدتلی اوگت ونصیحتلرینه قارشی «عقلڭ خاسته!» دییگنه جواب ویررلر ایدی. حال بوکه بو سوزی هیچ برسی سویله‌مدی.

۲) پیغمبرمزه آندایـن حال واقـع اولا تـورغان اولسه (العیاذ بالله) عقلی هم نیروژلری سلامت اولماز ایدی. ایمدی عقلی سلامت اولمغان برکشی بتون عر-بلری حیران قالدررلق درجه‌ده فصاحت وبلاغتڭ نهایه‌سنده اولان کلامی سویلای آلور ایدیمی؟

۳) وحی‌نڭ کلیشی مگلردن آرتـقدر. «هـوش کیتو» خاسته‌لغی ونوبتی برقاچ مگلر کلسه وجـودلری حیاتڭ بولورمی ایدی. دخیده بتون دنیاغه قارشی طورر-لق درد ونشاطلری قالور ایدیمی؟ عجبا شوندا‌ین خاسته‌لق ایله مبتلی اولغان هم اوقی ویازه بلمه‌گان آوروپانڭ بره‌ر دوزیبی شهر یڭگیری وارمیکه، مجمعه م ده‌گی قوت، متانت،ثبات، غیرت، نشاط وقهرمانلق اولسونڭ، بتون مملکتگه قورالسز واسبابسز یالـگز بر اوزی قارشی

چقسونده، بتون دنیانی بر اوزی آستون اوستکه کیندر-
سونده، صوکره بتون دنیاغه سعادت کیتررلك قانون
قویسون! ایشته بوجهتلرنی دوشونمه‌لیك حکم ایتمه‌لیدر*)
٤) محمد ع.م‌گه ایمان اینکان صحابه‌لرمجنون بیندیقلری
دبب ایتورگه ممکن دکل‌درکه، العیاذ بالله بر هوشی
کیدوب عقل‌لرینه خاسته‌لقلر کیله تورغان کمسه‌گه ایبار-
سونلر! حال‌بوکه آنگا تابع اولانلر، شول درجه چن کوکل
لربله باغلانمشلر ایدیکه، آتاوآنالری، طوغان وقرندا-
شلربله بایقوت ایدشدیلر، وطنلرندن آیرلدیلر، بعض
لربلك تریله‌ته اوطلر ایله یاندرلدیلر، بعضلربده تلم
تلم ایدیلوب طورالوب جانلرنی قربان ایتدیلر. اگرده
پیغمبرمزده آنداین برحال اولسه ایدی، قایلك صحابه‌لر
اوزلرینك آیاولی جانلرنی بوبله قربان ایدو، بلکه
یاقنده‌کلمزلر ویراقدن بیله قاچارلر ایدی. بتون آورو
پاچه عدالت وحقانیت‌لربله مشهور اولان حضرت عمرنی
هم ابوبکر الصدیقنی شولایوق داهی اولان عمروبن العا
ص کبی ذاتلرنی شاید مجنون دیب ایتورگه نیندآین
متعصب کشینکلك وجدانی ممکنلك ویرمه‌یه‌چکدر. بناً علیه
بواحوال تاریخیه دلالت ایده‌که، پیغمبرمزده هیچ بر

*) دوقتور شیرینگرکه هم آنگا تقلید ایتکانلرگه نجوم‌علمی اوقغان بر اوغل
ایله آتانك حکایتنی خاطرلرینه توشیرم.

آنداین خاسته‌لق اولمه‌مشدر. هم عصر سعادت‌ده هم ۲،
۳ نچی عصرلرده‌ده بونداین سوز خلق آره‌سنده هیچ
اولمه‌مشدر. فقط صوڭ زمانلرده ممکن درجه اسلام دیننی
باشقه ملتلرگه قاره اینوب، کورگازیم دیگان کشیلرڭ
قلمندن‌نکه طارالغان بر افتراء ایکانی میدانده‌در.

۵) آنداین عقل واعصاب خاسته‌لقلری‌بله مبتلی اولان
بر مهندس فرض قیل، اوزینڭ هوشی یبرنده اولمغان
چاقده بلانلر حاضرله‌ب، شول هوشسز کوینچه مکمل درجه
خانه‌سنی اشلاتسون. اول بورطنیڭ شونداین انتظام وتر
تیب اوزره اشلاتسون که، مگه‌گو باشارلك نق اولسون!
البته بو ممکن دکل‌در. ایمدی اسلام دیننده بتون کشیلری
مگه‌گو بختلی ایده‌ر ایچون قانونلر توزمه‌شدرگه چیرك
عصرده وحشی عربلرگه بر انقلاب کلی کیتروب یاکا وتازه
حیات ویردی، اولکان حاللرندن ترگزدی. بتون دنیاغه
مشهور ایتدی. شرق وغربگه بیله سطوت وسلطنتلرنی
میدانه قویدیلر. شول دوزیلرڭ اوقغان دارالفنونلرینڭ
میدانه کلووینه شول استاذ عالی محمد عم سبب اولمه‌
مشمیدر؟ هیچ شبهه‌سز شولایدر. ایمدی عقل‌وروحی خاسته
اولغان کمسه‌دن بویله انقلاب کلی ومدنیت عالیه میدانه
کیلورمی؟ انصاف ایتمه‌لیدر.

٦) وحی کیلکان چاغنك پیغمبرمزك وجودلرنك صوك درجه آغرلق حاصل اولدیغنی یوقاریده زید بن ثابت حضرتلرینك بیانندن بلوب کیچمش ایدك. مبارك یوطلری، زید بن ثابتنك بوطینی صندرر وایزه‌رلك درجه‌ده آغرایدغینه قاراغانده بتون وجودلرنده بر نیچه دیسنه یوطلر اولچاولری آرتغان اولورغه کیره‌ك. ایمدی بو آغرلق تکی هسته‌ریه یاکه پریپاتکه (هوش کیدو) دن کلمش دییب ایتوچلك عقلا وفنا باطلدر؛ چونکه آندایین خاسته‌لق ایله مبتلی اولغانلرده بونداین ثقلت میدانه کیلدیکی یوقدر. هم بو خاسته‌لقك بدنك ثقلت وزن میدانه کیتروینه فنا هیچ بر باعث یوقدر. بس شولای اولغاچ وحی کیلکان زمانده‌غی حالت روحانیه‌نی هسته‌ریهٔ عضلیغه حمل ایدو علم وفن اسمینه جنایت‌ایکانچلکنی سویلارگه بیله حاجت یوقدر. ایمدی پیغمبرمزك‌مبارك‌وجودلرنك حاصل اولغان بو آغرلق، یا که خارجدن قوه‌ٔ سیالهٔ مقدسه‌نك وجودلرینه آشلانوندن (تلقیح ایدیلوندن) در یا که افق اعلیدن بر روح عالی مقدسك روح سعادتلرینه انضمام ومقارنتندن حاصل اولمش بر قوت‌در . . . . (علمه شدید القوی ذومرة فاستوی وهو بالافق الا علی ثم‌دنی فتدلی آه سورة نجم).

٧) بتون علوم کونیه قرآن کریمك بیوکلکینه وباقدلکینه گواهلق ویره‌در. بتون مدنیت انسانیه قبول ایده کیلمکده‌در. قانونلری، بتون طبیعت بشرك میزانیله متناسبدر. سعادت بشریه‌نی تأمین ایتمشدر. سرعت خارق‌العاده ایله بیوك مدنیت کیترکان قرآن کریم اولدیغی، شولوق دوزی وباشقه‌لرك اعترافی ایله‌ده ثابتدر. ایمدی بو درجه‌ده اولغان بیوك بر قانون کتابنی «عقل واعصاب خاسته‌لغی زماننده باشقه کیلکان خیالدن طوغمشدر» دییب ایتوچلك مقلغنی یاشررگه طروشوچلق دن باشقه نرسه دکلدر. بویله عناد وتعصبلر یکرمنچی عصر علماسینه کیلشکان حاللردن دکلدر . . . . . (بریدون ان‌یطفؤا نورالله بافواههم ویأبی‌الله) قسقه‌سی: پیغمبرمز بویله خاسته‌لقدن پاکدر. بو شبهه‌لری صرف افترأدر. قویاشدن بیله آچق اولغان حقیقت‌گه قاره یاغارغه طرشودر . . . . علم وفن اسمینه جنایت‌در. بویله اولدغینه اهل انصافك وجدان سلیمه‌لری گواه اولاچغینه امینم.

محمدعم گه کلگان وحی، الهیدر.

١) چونکه محمدعم گه ایندرلگان وحی، برالله‌تعالی‌گه کنه اظهار عبودیت وشکران نعمت قیلورغه دعوت ایدر. ٢) کشیلرنگ روحلربنی اصلاح وتزکیه ایدرگه یوللر اوگرەته. ٣) جمعیت بشریه‌گه حرمتلی کوزبله قاراب شفقت ومرحمت کرتورگه خدمت ایته. ٤) کشیلك عالمنی سعادت مادیه ومعنویه‌گه کونلوویده یوللر کورسه‌ته ٥) بتون عالمنی وبارچه نرسه‌لرنی بر الله تعالی‌گه ربط ایدرك هر قایوسنی بر الله‌نگ آثار ربانیه‌لری دیب طانی. ٦) بتون کشیلرنی قارنداش کوزبله قاراب عموم بر قارنداشلك دائره‌سینه بیلوغه خدمت ایته. ٧) بو دنیاء کمالات حاصل ایتەرك سعادت ابدیه‌گه ایرشدروچی بر سعادت باغچه‌سیدر دیب طانی. ٨) بتون کشیلرنگ عقل ووجدانلرینه حریت وبرەرك ایرشه آلمغان بیر-لرینه باردامشه، حقلقغه کوندرە. ٩) بتون آثار کونیه ده عقل وفکر یورتورگه قوشه. ١٠) بتون نرسه‌لر کشیلرنگ قوۀ عقلیه‌لری آستنده مسخر اولدیغنی بیان ایده. ١١) طوغرودن طوغرو سعادت ابدیه‌گه ایرشرگه

بوللر کورکازه . . . . . . ایمدی بو اوگرەتکان وجـەلر هر قایوسی سـعادت قانونلریدر. بوپله صـرف حقانیت وعدالت میزانلربله سعادت بشریەنی تأمین ایـدەرلك قوت،روح بشردن اولوی ممکن دگلدر بس علم الهی ایله میدانه کیلمش وحی الهیدر.

٢) محمدعمگه کیلـکان وحی آز بر زمـان ایچنده بیوك انقـلاب کیتروب دنیـاغه یـاڭا بر روح ویردی. بتون عالم اوزینه قارشی چقدی لـکن، بتونسی یکلـدی. بتون قوهٔ مادیه ومعنـویەلر اوزینه سجده ایدەرك شرق وغربکه انتشار ایدوبنه میدان قویدی. بـو قـوت اوقی ویازه بلمەگان بر کشینڭ قـولندن کیلـکان اش دگلدر. بس بتون قوتلرڭ خواجەسی اولغان اللهتعـالی طرفندن کیلمش وحی الهیدر.

٣) بتون مدنیت قدیمەنی آستنی اوستـکه کیتروب دنیاغه یاڭا مدنیت قویوبله برابر اوزینی شـول عـالم مدنیتڭ عقلینه عرض ایتدی. هر طرفندن عقلی ومادی هجـوملر دشمانلری طرفندن ایتـله کیلدی وکیلمکدەدر. لـکن هر بر بیرده وهر برزماندە قویمش قوانین مقدسەلری، براهین حقیقیەلری اوستکه چقا کیلەکدەدر. بتـون علوم کونیه بیوکلـکنی اعتراف ایدە، طبیعت عالم اوزینی قبول

ایله، کشیلك دنیاسینك مادی وادبی حاللری شول وحی محمدی بوینچه تنظیم ایدلونی تلایدر. بوگا ایسه بتون طبیعت وحیات بشر گواهدر. بو درجه‌ده اولان وحی روح بشر طرفندن اولووی ممکن دکلدر؟ بس وحی‌الهی‌در.

٤) محمدعمگه کیلکان وحی، بورنغی رسوللرگه کیلکان وحی کبیدر: باشقه کیترکان قانونلری باشقه رسوللرنکینه قاراغانده (کشیلك دنیاسینك مصلحتینه قاراغانده) بیکره‌ك موافقدر: عمومیدر، عقلیدر، علمیدر، سعادت مادیه ومعنویه‌نی تأمین اینمشدر. ایمدی بر کشی باشقه رسوللرك (مثلا موسی وعیسی عم جنابلرینك) شریعت ودینلرینی وحی‌الهی دییب اعتراف اینسه، محمدعمگه کیلکان وحینیده «الهی» دییب اعتراف ایدوچلکی لازمدر؟ چونکه باشقه رسوللرك وحیلری الهی اولوچلغینه بورتلکان دلیللر، محمدعمك وحیلری الهی اولوینه دلیللردر.

٥) محمد عمگه وحی ایدلکان قران کریم الله کلامیدر. (*)بس محمدعمگه کیلکان وحی، وحی‌الهیدر.

(*) قرانده ایچون الله کلامیدر؟ دیکان بابغه مراجعت قیلنسون

وحی الهیلر

جناب حق طرفندن ایندلمش وحیلر هر قابوسی مقدسه لردر. کشیلرک روحلرینی اصلاح وتزکیه ایتمشلردر. فقط، بعضلری تاریخلری ضبط ایمه آلمزلك درجه ده بوروننك اولدیقلرندن بزلره حقیقتلری معلوم دکلدر. فقط صوکغی وحیلرك بیانیله گنه بیلیورز. وحیلر ترقی وتکامل قانونچه همان کمالاته ایرشه کیلمشدر. صوکغیره ق زمانلرده کیلکان وحیلر یازیلوب کتاب ورساله شکلنی آلمشلر. فقط حرفلر ویازولر بر قانون ونظام اوزره اولمه مشلر، قولدن قولغه کوچریلوب قول ایله گینه یازیلوب یوره مشلر. وحی کتابلرنی آکلاو آکلاتوده فقط روحانی صنفینه، کاهنلرگه گنه منحصر قالمشدر. وحشیلك دورننك صوك درجه برتفچلك بولننك چاولر صوغشلر، صوغشلرده مطلقا کتبخانه لرنی اوطغه یاغولر، بر ملت ایکنچی ملتنی یکسه مطلق آنك دین عالملرینی ودین کتابلرنی محو ایدوب دینلرك روحنی، اثر وتأثیرنی بتررگه طرشولر، بتون تاریخلرك گواهلغیله ثابتدر. مونه شونلك ایچون کتب سماویه لر تحریف وتبدیلدن سلامت قالمامشلر. بلك کوب حق دینلر حق یوللرندن چغاریلوب وتنیلك

حالینه أورلمشدر. عادتلر ومرافاتلر قاطناشوب وميلرك نورلری اورنلمشدر. جناب حق اوزينك لطف وعنايتلريله وميلرك الك صوكغسى اولغان قران كريمنى ايندروب بتون حقيقتلرى آب آچق صورتده ميدانه قويمشدر.

شول وحى الهيلر، بعضلرى فقط وعظ ونصيحتدن عبارت رساله وصحيفهلردر. بعضلريده بونك اوسنداوينه قوانين وشريعتى بيان ايتمش كتابلردر. اول كتابلرك برنچسى تورات اولوب موسى عمگه ايندرلمشدر. تکوین، خروج، عدد، لاويين، استثنا سفرلرندن عبارتدر. اون تورلى قانون طورسيناده بر بولى ايندرلسهده قالمشلرى تدريجى صورتده يازلمشدر. صوكغى سفرك آخرلريده، موسى عمك وفاتى، صوكندهغى دفن وماتملر.. يازلديغندن موسى عمدن صوك يازلمشدر.

۲ نچى زبورده داود عمگه ايندرلمشدر بيوك دعا، تضرع، ونصيحتدن عبارتدر.

۳ نچى انجيـــــل شريفدر حضرت عيسى عمغه ايندرلمشدر. بو كونده دورت انجيل اولوب متى، لوقا، مارقى، يوحنا، اسملى ذاتلر طرفندن يازلمشلردر.

٤ نچى وحى الهيلرك الك صوكغسى اولغان قران كريمدر، بو اثرم فقط «فلسفهٔ اسلاميه» كتبخانه سندن

اولدیغنه کوره باشقه کتب سماویه‌دن بحث ایتمه‌یه‌چکم. (ان شاء اه «تاریخ الادیان» نام اثرمده بو خصوصدهغی ملاحظه‌لرم کوریلور) وحیلرك اك صوكغسی اولغان قران کریمدن بحث ایله‌چکم.

قران کریم

قران، الله‌تعالی طرفندن روح الامین واسطه‌سیله محمد علیه الصلوة وسلامك مقدس یوراکلرینه (عقللرینه) ایندرلمش کلام الهیدر. پیغمبرمز شوشی شریف یوراکلرینه ایندرلمش الله سوزینی (قران کریمنی) صحابه‌لرینه‌او قوب آکلاتمش واوگرتمش، یادلرینه آلدرمش، یازوچی هیئت یاصاب اوز حضورنده یازدرمش؛ صحابه‌لردن آنلرك شاکردلری اولان تابعیلر، آنلردن تابع تابعین لر. . . . اوشاندق عصرلرصایون بزلره علی سبیل التواتر کلوب ایرشمش‌در. مونه شوشی قران کریم، بو کون‌ده اوچ یوزملیون‌دن آرتق اهل اسلامك قوللرنده اولغان کلام الهیدر. قران شریف، ملت اسلامیه‌نك احتیاج وکیرکلری صایون آزلاب آزلابغنه تقریبا ۲۳ یلده اینوب

تمام اولمشدر.

بوز اون دورت سوره، آلطی مـڭ ایـکی یوزدن آرتق آیتدر *).

قران کریم، دین وشریـعت کتـابی اولوب بارچه مسلمانلرغه قیامتگه قدری باشابه‌چق قانون الهـی‌در. توزیلگان قانونلاری عمومی اولوب بتون کشیلك اسمـنه قویلمش دین عمومی در. بارچه قانونلاری نوامیس طبیعیه وکونیه‌نڭ موافقتنچه اولدیغندن دین طبیعی وفطریدر. اوشانداق بارچه قانونلاری عقلی هم عقلغه عرض قیلنغان هر دین اولدیغندن دین عقلیدر، باشلاب ایندیکی زمانـندوق علم ایله سوز باشلاب هر بر یبریننده علم وحکمتگه تشـویق وترغیـب ایدەرك علمنی دائما آلده‌ منی ایماندن بیله آلده توتدیغندن دین علمیدر.

قران کریمڭ کیفیت نزولی

قرآن کریمنڭ اینووی حقنده اسلام عالملری تورـلیچه وجه‌لر بیان قیلغانلر. فقط بن اول وجـه‌لردن کوز یومارەق لغتدن آ ڭلاشلغانچه‌غینه ایضاح ایدەم.

---

*) بو خصوصده تورلی روایتلر واردر. صحابه‌لر پیغمبرمزڭ تورلیچه محلده وقته قیلوب اوقدیغنی ایشتدیکلرندن کلشدر.

عرب تلنده نزول وانزال دیکان سوزلر، بزم تر-
کچه تلمزده اینو وایندرو سوزلریله ترجمه ایدیـلەدر.
لکن جسمانی اولغان اینو وایندرو معناسندەگنه استعمال
ایدلمایدر. نتا ککه وانزلنا الحدید، وانزلنا علیکم
لباسا یواری آه آیت کریمه‌لرده. البته «وانزلنا الحدید»
دیمك کوکدن تیمر یاغدردق «وانزلنا علیکم لباسا» دیمك
کوکدن سزه کییملر: چاپان، جبه، چکمانلر یاغدردق دیکان
معناده دکلدر. بلکه «کرەء ارضده تیمر اولورلق ماده-
لر خلق ایندك وکییم یاصالور ماده واسبابلر یاراطدق»
دیکان معناده‌در. دیمك نزول معنویدر. شـونـك کبك
قران کریمك اینوویده حسی وجسمانی معنا ایله دکلدر بلکه
معناوی اینو معناسیله‌در. اول ایسه، پیغمبرمزك قوهٔ رو-
حانیه‌لری قوهٔ جسمانیه‌لرینه غلبه ایدەرك قوهٔ قدسیه‌لك
مرتبه‌سینه ترقی ایتمشدر. بس شوشی درجـەده ترقی
ایتکان روح مقدسـلرینه معانی صمدانیه‌لر محض بر کیفیت
روحانیه ایله قلب شریفلرینه عکس ایتمشدر. هر کشیگه
معلوم که اك برنچی کوکلگه توشکان فکر، اوی، صرف معنا
اولادر. صوڭره شول ذهنده تزیلکان معنانی اینورگه (تعبیر
ایده‌رگه) أنطلغانده کوڭلده آنادن طوغمه تل ایله عباره
توزیلوب طشقه‌چغاریلورغه‌بر کیفیت پیدا بولادر. ایمدی

معانی قرانیه‌نك عکس ایندریلووی الله‌تعالی طرفندن اولدیغی کبی قران کریمنی تعبیر ایدونلك کیفیتیده الله‌تعالی‌نك اوگراتویله اولمشدر، بس قران، نظما ومعنا الله تعالی طرفندن ایندرلمشدر.

قران کریمك اینوری رمضان آینده ورمضان آینك ده قدر کیچه‌سنده اولمشدر. شول قران کریم اینکان آی روزه توتلوغه تعیین ایدلمش، برنچی اولاره‌ق باشلاب اینکان کیچه‌ده لیلة القدر اسمیله تل‌لرده قیامته قدری یاد ایدلسون ایچون قران کریمده «سورة القدر» اسمیله خاص بر سوره ایندرلمشدر.

قران کریمك صرف روحانی صورتده اولوب اینو- چلکی پیغمبرمزنك روحلرینك بیوکلگینه دلیلدر. روحانی صرف اولان واسطه‌نك حالینه‌ده موافقدر. هم بتون خواص امکان وکیفیت جسمانیه‌دن منزه اولغان الله‌تعالی‌گه نسبت ویردکلده تمام حکمت ومصلحته مناسبدر. اگرده جسمانی کیفیت ایله ایندرلمش اولسه ایدی، خلقلر ایچنده «جناب حق‌تعالی حضرتلری جسمانی‌در» دیگان شك وشبهه‌لرك کیلوینه سبب اولنور ایدی. نتاککه بورنغی پیغمبرلره وحینك جسمانی روشده کیلوچلکی خلقلرك کوبسینك مجسمه‌لکینه باعث اولمشدر.

قران کریمنڭ آزلەبغنه ۲۳ یلده اینوی *)

قران کریم نه ایچون بربولی اینمەگان؟ ۲۳ یللرغه بولنوب آزلەب آزلەبغنه اینگان؟ حالبوکه موسی ع‌م‌گه تورات برطوتاشدن کلکان بیت، یا، نه ایچون قران کریم بوقاربدن یازلغان کوبنچه تامیله خلقلرنڭ حضورنده کوب توشمەگان؟ کبی سوأللری کشیلر کوبدانوك ویرمشلر.

ایشنه بوسوأله جوابلر:

۱) محمد ع‌م. اوقی وبازه بلـمەگان برامی صرف ایدی. اکرده قران کریم بر بولی کلسه، ضـبط ایدو. بشریت جهتندن صوڭ درجه چیتن اولور ایدی. جناب حق تعالی حضرتلری عالم جسمانیەسنی تدریجی صورتده تربیه ایتدیکی کبی عالم معنویاسینده تدریجی صورتـده میدانه قویمشدر: دین وشریعتلرینی تدریجی صورتده تکامل قانوننچه کیتردیکی کـبی دیـنلرنڭ انڭ صوڭغیسی اولغان دین اسلامنیده (قرانیده) تدریجی صورتـده ایندرمشدر.

۲) اکرده قران کریم بر بولی کلسه، فـقط نظری صورتده‌گینه کلکان اولور ایدی، عـملی بردیـن اولماز

) فترة وحی زمـانی بـلك آز اولدیـغندن درجـه اعتباردن سـاقـط کوزیله قاراب کیچدم.

ایدی. حال بوکه قران کریم‌ده اڭ صوڭغی دین عمومی اولدیغندن عملی صورتده میدانـه قویـلورغه کـیره‌ك ایدی. بوڭاده چاره فقط قران کریمڭ تدریجی صورتده اینویدر.

۳) اکرده بر یولی کلسه، ملت اسلامیه آنی کیـنا ـ تدنکنه کوتاره آلماز ایدی. هم عملیاتکه‌ده قویـو صوك درجه چیتن اولوب یگل دین اولووینه خلاف اولورایدی هم نوامیس طبیعیه اوزرینه کلکان بردین طبیعی اولما ـ وی لازم اولور ایدی؛ چونکه بر طوتاشدن، نماز، روزه زکات، حج وباشقه حقوق الله هم حقوق عباد وبتون منهیات هر قایوسی بریولی تطبیقغه قویلورغه بیورلسه، مطلق هیران قالورلر هم قبول‌ده ایده آلمازلر ایـدی. بس حکمت الهیه‌گه‌ده خلاف اولور ایدی. نتا کـه موسیٰ‌ع‌م قومینه اون تورلی قانونڭ بر یولی کلوویده تمام آغر بولوب تطبیقاته قویو صوك درجه چیتن بولمشدر. اما بیش سفر: تکوین، عدد، تثنیه، لاوین، خروج، بارچه‌سی بریولی کامه‌مشدر بلـکه موسیٰ ع‌ه. مڭ قومیله اولمش واقعه‌لری وایتمش صوغشلری ودنیادن کیچوب کیندیکنه قدری اولغان حاللری حتی وفاتی صوڭنده دفن ایدو لریده درج ایدلمش‌در. بناءً علیه تورات‌ده طوتاشدن

بر یولی اینمه‌مشدر.

٤) قران شریف، ملتنڭ ایچنده اولغان کیره‌ك و-
احتیاجلرینه قاراب شول احتیاجلرنی اوتاو ایچون کلمشدر.
بیوك واقعه ودواعی اولغان زمانده سویلانگان سوزلر،
ذهنلرده نق اورنلاشادر. هم احتیاج زمانینده او-
لغاچدن عملیاتکه قوبلویده آساندر، بس قران کریمڭ
بویله اینشی تعلیم عملی ایله بزلره دین‌نی اوگره‌تودر
شونڭ ایچونده «دین اسلام» آزغینه بر زمان ایچنده
مکمل درجه‌ده ضبط ایدیلوب، بالفعل تطبیق ایدیله‌رك
سطوت وسلطنتلرینی بتون دنیایه قویمشدر.

٥) دخیده بودینفی برنچی باشلاب قبول قیلوچی
ملتده اوقی ویازه بلمه‌کان عربلر ایدی. بس آنلرغه
ویریله‌چك تعلیم‌ده شفاهی طرزده هم‌بك آقرنلق اوزره
گنه آزله‌بغنه اولورغه کیره‌ك اگرده بر یولی یازیلوب
کلسه بو اصولغه خلاف اولور ایدی.

٦) اگرده قران کریم یازیلوب کلسه ایدی پیغمبر
مز یاڭادن الفبادن توشوب اوقورغه ویازارغه اوگره-
نورگه‌مجبور اولنوب، حکمت ومصلحته خلاف توشار ایدی.
چن چنینه اینکانده حکمتسز بر اش اولوب شك وشبهه‌که
باعث اولور ایدی.

۷) اگرده قرآن یوقارودن بر یولی یازلغان کویگه کیلوب توشسه؛ بو کونده صوك درجه شبهه‌نی موجب اولور ایدی. چونکه یوقارودن هوا کیمه‌سیله اوچقان ذاتلر بو کونده بیلوب تورغان خلقغه بره‌ر کتاب طاشلاب کیتسه، کتاب الهی اولورمی؟ هیچ.. .مونه شونك ایچون کوکدن یازلغان کویگه قران ایندرلسون، دیکان سوءاللر یه «بن کشییم» *) دیکان جوابن رسول الله افندمزدن ویردرمشدر. اشته یوقاروده سویلانکان حکمت ومصلحتلر ایچون تدریجی صورتده ایندرلمشدر.

قوامزده‌غی قرآن کریم، الله‌دن رسولمزگه کلمش قرانمیدر؟

قرآن، جناب حق تعالی طرفندن رسول الله افندمزگه ملتنك کیره‌کلرنچه آیت، آیت یا که سوره‌لەیکنه ایندریله، رسول الله افندمزده قوهٔ روحانیه غلبه‌سی حالندن آیرلدقدن صوگره شول آیتلرنی صحابه‌لرگه اوقی واوگره‌ته هم شوندوق یادلرینه آلدره ایدی. صحابه‌لرینك یادلرینه نقلوب آلدیقدن صوگره یازه‌لر ویازدیقلرنیده پیغمبرمزگه طکلاته‌لر، رسول الله افندمزك قراری صو-

---

*) اسراء ۹۳ آیت.

کنده یاقنلرینه وبلدکلرینه طاراتهلر: اوقوتهلر، اوگره‌ـ
تهلر ویادلاتهلر ایدی. قرآن‌نی یادلاو الـوغ عبادتدن
اولدیغندن بتون صحابه‌لر یادلاوغه بار قوتلریله طرشدی
لر. مکه‌ده اڭ قصنقلق زمانلرنده بیله همان شوشی ره‌وشلی
طرشدیلر. آولرنده، آولاق بیرلرده شول یازلغان‌قرآن
کریمنی اوقیلر ویادلایلر ایدی. بوکا ایسه تاریخ‌لر شاـ
هددر. مثلا حضرت عمر اسـلام دینینه کرمزدن بورون
صـوك درجه مسـلمانلره دشمان اولا، رسـول‌الله افندمز
حضرتلرینی اوتررگه دییب عهد ایده، کیسکون وزهرلی
قلچلریله بولغه توشه، یولده اوزینك قز قارنداشی فاطمه
ایله کیاوی سعید بن زید حضرتلرینك اسـلام دینینه
کردیکلرنی ایشدوب خانه‌لرینه واره. طشدن طـکـلای؛
«سوره طه» اوقدیقلرنی ایشیده، بلك آچیغلنوب کره،
کیاوینك یاقه‌سندن طوتوب بیرگه کوتاروب آطه، قاـ
رنداشی فاطـمه اوز ایرنی یاقلایم دییب آره‌غه کره،
حضرت عمرده دها آچیغلانوب بودرغی ایـله صـوغوب
یوزلرندن قانلر آغزه . . . اڭ صوکنده کلوب سوره طه
یازلغان کاغدنی کیترتوب اوقی، وچن کوکل ایله اسـلام
دینینی قبول ایده . . . شولایوق مکه‌ده ظلمگه توزه آلماـ
ینچه حبشستانغه کوچوب، کینکان مسلمانلرنی توتوب قایتور

غه مکه‌لیلار عمرو بن العاص ایله عبدالله بن ربیعه یی کوندردیلر. اونلر حبشه واردیقده‌روحانیلر واسطه‌سیله تورلی دسیسه‌لر قیلمق اولدیلر . . . . . صوڭره نجاشی مسلمانلرنی کیترروب بالذات اوزلرندن صورادی. مسلمانلر اسمندن جعفر طیار حضرتی جوابلر ویرروب عمرو بن العاص‌نی تمام ملزم قیلدی. صوڭنده «دین اسلام»ڭ مبادینی بیان قیلدی. نجاشی «شول پیغمبرڭ کیتردیکی سوزلرینی سویله» دیدی. حضرت جعفرده مریم سوره‌سن «فکلی واشربی وقری عینا» آیت کریمه‌سینه قدری اوقدیغنده نجاشی هم یاننده‌غی روحانی عالملری وباشقه بیوکاری هر قایوسی آغلامشلر. ایرته‌سی کون عمرو بن العاص «سز بو قومنی بلورمیسز، آنلر سزڭ دینڭزه قارشی سویلایورلر» دیب نجاشیغه ایتمشدر. نجاشیده مسلمانلری چاقرتوب صورمش بوندده همان جعفر طیار حضرتلری عیسی عم خصوصنده اولغان آیت کریمه‌لری اوقمشدر. نجاشیده «اسلام دینی ایله دین عیسی آره‌سنده آیرم یوقدر» دیب عمروڭ دعواسنی رد ایتمشدر. «پیغمبرلرینی تکذیب قیلغان قومڭ هدیه‌سی بڭا لازم دکل» دیو عمروگه آلوب کیلگان هدیه‌لرنی قایطاروب ویرمشدر. صوڭره حبشه قسیسلری بیلشوب حضرت جعفر ایله مناظره ایتدیکرنده‌ده همان

حضرت جعفر قرآن کریمك تورلی سوره‌لرنده‌گی آیت کریمه‌لر ایله جوابلر اولنوب نسطوری، عالملری اولغان حبش قسیسلرینی تسلیم ایتمشدر . . .
شولایوق رسول‌الله افندمز اوزی هجرت ایتمزدن بورن مدینهٔ منوره‌که قرآن کریمنی مکمل صورتده ضبط ایتکان بعض صحابی‌نی کوندردیکی معلومدر. دیمك الك تصنقی زمانده بیله قرآن کریمنی ضبط ایده‌رگه صوك درجه طرشمشلردر.

رسول‌الله افندمز هر بر صحابه‌نك حضور سعادتلرنه کیلوب اوز اوزلر ینه‌گنه قران شریفنی یازوب کیتولر بله قناعت ایتمه‌دی، وحی یازوچیلر هیئتنی تشکیل ایتدی. اول هیئت: عمر، زید بن ثابت، علی، عثمان، عبدالله بن مسعود، انس بن مالك، عبدالله بن سلام وباشقه‌لردر.

رسول‌الله افندمز بو هیئتگه قران کریمنی اوزی بالذات املاء ایته ایدی. بو هیئتنه، شول املاء ایدلکان قران‌کریمنی رسول‌الله‌نك حضورنه یازه‌لر، وبازدبقلرنی برم، برم اوقوب طکلاته‌لر ایدی. مونه شول رەوشده قران‌کریم یازیله. هم یادغه آلنوب ضبط قیلنمقده ایدی وآنك سوره‌لری وآیت‌لری هر قایوسی رسول‌الله‌نك اوگره‌تویله تمام صوره‌لریله تزیله ایدی؛ چونکه رسول‌الله

افندمز صوڭ ككان آیت وسورەلرنی «فلان سورەنڭ فلانچی آیتی یانینه درج ایدڭز» دییب اینەدر ایدی. هم اوزی بتون صحابەلرگه امام اولا، قراننی پارچەسینڭ حضورنده ترتیب ایله اوقولا، رەضانده قران کریمنی ختم ایله بتون صحابەلر طڭلایلر. اوشانداق صحابەلر یادلرینه آلمش قران کریمنی رسول‌الله افندمزگه طڭلاتەلر ایدی. پس قران کریم پیغمبرمزڭ حضورنده یادغه آلنوب کوڭللارده ضبط ایدلدی. شولایوق اوزینڭ حضورلرنده اوز املاءـ لریله یازیلوب یازو ایله‌ده تمام ضبط ایدلدی بتون سورەلرڭ قویلش هم آیتلرڭ تـوز یلش وتزیلشی رسول‌الله‌نڭ اوزینڭ اوگرەتویله اولدی. ایشته بو رەوشده ضبط ایداکان قران کریمڭ تابعلری، رسول‌الله‌نڭ ترك زمانلرنده بیش آلطی ملیونغه یاقین اولوب بالذات صحابه اولغانلری بیله حجةالوداعده یوز مڭدن آرتقدر. بو قدری اهل اسلامڭ دینی ودنیاسی فقط شول قران کریم ایله تاءمین ایدلمشدی. رسول‌الله افندمزده قران کریمنی تمام ملت اسلامیەگه ضبط ایتدرب بندیکدن صوڭره ۱۱ نچی سنهٔ هجریەده داربقایه کوچدیلر. (صلی الله علیه وسلم.) دیمك رسول‌الله‌نڭ کوز آلدنده « قران شریف حفظا وکتابتا ضبط وجمع ایدلمشدر.»

قران کریمنی ایکنچی جمع.

(حضرت ابوبکر زماننده).

رسول‌الله افندمزنڭ وفاتندن صوڭره حضرت ابوبکر الصدیق جنابلری خلیفه ایدیلوب صایلاندی. بعض عرب لر زکات وعشر وبرمز ایچون اختلال چغارمشلرسه‌ده تیز آره‌ده حضرت ابوبکر حقلرندن کلدی. یمامه واقعه‌سندن صوڭ حضرت عمر، ابوبکر رضی‌الله عنه یانینه کلوب «قران کریمنی یادغه آلغان هم یازغان صحابه‌لرنی بیوب بیوك جمعیت ایله قران کریم جمع ایدیلوب یازیلورغه هم اول نسخه صاقلانورغه مطلق لازم» دیو حضرت ابوبکرگه سویله‌دی. حضرت ابوبکرده مصلحت کوردی. بس زید بن ثابت حضرتلرنی چاقردیلر، اوزلرینڭ مقصدلرینی آڭلاتدیلر. (آنی چاقروغه سبب، اول وحی یازوچیلر هیئتینڭ دائمی أعضالرندن ایدی) اشنڭ بیوكلکندن دهشته کلوب بر آز ترددده طورسه‌ده صوڭره راضی اولدی.

حضرت ابوبکر، قران کریمنی یادغه آلوب هم کره وتکره یادلرندن یازوب مکمل ضبط ایتولریله مشهور اولغان صحابه‌لردن هیئت یاصاتدی. ایشته اول هیئت: زید بن ثابت، ابی بن کعب، عثمان، علی، خالد بن الولید

طلحة، سعد، حذيفه، سالم، عبدالله بن عباس، عبدالله بن عمر، عبدالله بن زبیر، عبدالله بن مسعود، عبدالله بن سائب، ابو هريرة، ابو زيد، ابوالدرداء، ابو موسى الاشعرى، الصامت، عمرو بن العاص حضرتلرندن عبارتدر. سونه بو بيوك صحابه‌لر، حضرت عمرنڭ خانه‌سیله بيلشوب قرآن كريمنى نيچك ييو ويازو حقنده كيڭاشلاشديلر. اوزلرى ايچندن حضرت زيد بن ثابت جنابلرينى رئيس (باش) طانديلر. بو هيئت مدينه اهلينه «رسول‌اللهنڭ حضورنده يالنات اوز قوللريله قران كريمنى، بعض سوره‌لرى كمدركه يازوب ضبط اينكان بولسه، مطلق جمع القران هيئتنه كيتروب طابشرسون» ديو اعلان طاراتونى مصلحت كورديلر. هم حضرت بلال واسطه‌سيله بو اعلانني طاراتديلر. بس طبيعى اولاره‌ق جمعيتلرى اداره‌لرنى حرم شريفكه (يعنى رسول‌الله افندمزڭ مسجد شريفينه) كوچرديلر. (چونكه خلق بيك كوب كيله‌چك اولديغندن حضرت عمرڭ خانه‌سينه‌كنه صغمه‌چقلر ايدى) بس صحابه‌لر بو اعلان صوڭنده هر قايوسى رسول‌اللهنڭ حضورنده يازوب ضبط ايدوب آلغان قران كريم: سوره‌لر، آيت‌لرنى كيتروب هيئتگه طابشرديلر.

بو هيئتده بورتكلب هر قايوسنى كوزدن كيچردى.

اوزلرینك بورنده رسول‌الله حضورنده یازوب آلغان هم یادلرینه آلوب ضبط اینكان قران كریملرگه مقابله ایتد یلر، بتون صحابه‌لرنك یازمش سوره‌لر وآیتلریله تمام مقابله ایدلوب بتدیكدن صوڭره رسول‌الله زماننده یازمش طاقته‌لر، تیریلر، سویكلر، طاشلر بیرینه صحیفه‌لرگه یازدیلر. یازوچیلریك بو هیئتنك رئیسلری اولغان زید بن ثابت حضرتلری ایدی. ایمدی بو هیئت صوك درجه دقت وتفتیش ایله یازوب بتردیكدن صوڭره، بتون مدینه‌ده‌گی صحابه‌لرنی حرم شریفگه چاقرتدی. بس قران كریمنی بتونلای حفظ اینكان یا كه بعض سوره‌لری یادغه آلغان صحابه‌لرك اولوغسی وكوچكی بو هیئت حضورینه ییلدیلر. مونه شوشی هیئت جمع قیلغان قران كریمنی بو اولوغ جمعیتك حضورنده حضرت عمر اوقوب چقدی. بتون ییلغان صحابه‌لرده رسول‌الله افندمزدن شول روشده تلقی اینكلرینه‌قرار ویردیلر.

مونه شوشی هیئت ضبط ایدوب یازغان «قرآن كریم» حضرت ابوبكر خلیفه‌نك حفظ وحمایه‌سنده صاقلاندی، حضرت ابوبكر ۱۳ نچی سنهٔ هجریه‌لرده وفات ایتدیكدن صوڭره حضرت عمرك حمایه‌سینه طابشرلدی. حضرت عمر خلیفه اولدیغدن صوڭره «دین اسلام» شوكت وسلطنت

لرنی میدانه قویدی. فارس مملکتی، شام وجزیره ولایتلری، مصر مملکتلری بتونس اسلام حمایه‌سینه کردیلر. حضرت عمر عربستانغه هم وباشقه حمایه‌لرینه کرمش مملکتکه مسجد ومکتبلر صالدرتدی، قاریلر کوندردی، دین اسلامنی اوگره‌توگه صوك درجه همت ایتدی. اول زمانده فقط دین اسلام قرآن کریمدن باشقه نرسه دییب بلنمایدر ایدی. شولای اولغاچ حضرت عمر شوشی قرآن کریمدن هر بر طرفغه کوچرتوب کوندروچلـکیدن طبیعیدر. دیمك مکلرچه، یوز مکلرچه قران کریملر شرق وغربکه طارالمشدر. حضرت عمر ۲۳ نچی سـنهٔ هجریه‌ده وفات ایتدیکنده تیگی هیئت یازغان قرآن کریم حضرت عمرك کریمه‌لری حضرت حفصه خانه‌لرنده صاقلاندی.

---

۳ نچی کره جمعیت هم قرآن کریمنی نشر.

حضرت عمرك وفاتی صوکنده حضرت عثمان خلیفه اولدی. همان اسلام دولتی کیکایمکده ایدی. اسلام عسکری اول زمانده ارمینیه‌واذربیجان مملکتلری اوستنده ایدی. شول واقعه‌دن قایتدیقده حضرت حذیفه بن‌الیمان (بورنده غی جمع‌القران هیئتینیڭ چلینی‌در). حضرت عثمان خلیفه حضورینه کروب «قرآن کریمنی یازدروب هر طرفغه

طاره‌تورغه تیوش، اگرده قران یــازولوب طاره‌لماسه، یهود ونصارا ملتی دین کتابلرنده اختلاف ایدشدیکلری کبی اهل اسلام ایچنده ده قرآن کریمده اختلاف طوغاچقدر. مطلق بو اشکه چاره کورز ایله قرارغه کیره‌ک» دیو کیگاش ویردی. حضرت عثمانده مصلحت کوردی. بتون مدینه‌ده‌گی صحابه‌لرنی بیدردی. کیگاش ایندی. صحابه‌لرده معقول کوردی. بس قران‌نی کوچروب یازوچی هیئت تشکیل ایتدی؛ اول هیئت: زید بن ثابت، عبدالله بن زبیر، سعید بن العاص، عبد الرحمن بن الحارث حضرتلرندن عبارتدر. بو هیئت‌گه تکی حضرت ابوبکر زماننده بیوك هیئت ایله جمع وضبط ایدلگان قران کریمنی حضرت حفصه‌دن صوراب آلوب کیتردی. (حضرت عثمان حفصه حضرتلرینه «هیئتمز کوچروب بتدیکی کبی اوزگزگه اول نسخه‌نی قایتاروب ویره‌چکم» دیو وعده ایتمشدر) حضرت عثمان بو هیئتدن بیش نسخه یــازدروب مکه، بصره، شــام، کوفه شهرلرینه بره‌ر نسخه کوندرتدی. وبر نسخه‌سییله مدینهٔ منوره‌ده قالدردی. بعض روایت‌گه قاراغانده بو هیئت بیدی نسخه یازمشدر. یمن وبحرین شهرلرینه‌ده بره‌ر نسخه کوندرلمشدر. مونه بتون شرق وغربده اولغان مسلمانلر شوشی نسخه‌لردن

قران کریمنی کوچروب یازوب آلمشلر. وبورنلا یازلغان قرانلری اولسه، شوشی قرانلرگه قاراب تصحیح ایتکانلر. هم هر کشیکه اوقسون هـم قـوللرنلاغی قران کریمنی مقابله قیلسونلر ایچون هر بر شهرلر، وقریـه‌لرده‌گی مسجدلرگه قران کریمنی یازدروب قویغانلر (هم اسـلام مملـکتلرنلا بو کونلاده شولایدر) امیرلر قران طاراتوغه بیوك خدمت اینکانلر، نه قدری کوب قران یـازدروب طاراتسه، شول قدری خلق ایچنلا آنـك قدری بیـوك اولمشدر........ مونه شول وجه ایله قران کریـم بتـون شرق وغربگه طارالمشدر. فقط بویازلغان قرانکریملر خط کوفی ایله یازیلوب نقطه وحرکه‌سز ایدی. دین اسلامغه کون صایون تورلی ملتلر کره‌لر ایـدی. عرب اولمغـان ملت ایچون قران کریمنی اوقو بـك آغر ایـدی. بس شونك ایچـون حرکه ونقطه‌لر قویـو مسئـلـه‌سی مصلحت کوریلدیکندن ابوالاسود دئلی حضرتلری زیادك امریله قران کریمه نقطه قویمشدر. حجاج بن یوسف الثقفی حرکه وباشقه علامتلر قویدرمشدر.

مونه شـوشی اون دورتنچی عصرده‌غی اوچ یـوز ملیوندن آرتق مسلمانلرك قولنلا اولغـان قران کریـم شول رسول‌الله‌نك حضورنلا ضبط ایدلوب عصرا بعدعصر

اوقلو ویازلو ایله بالتواتر بزلره کیلوب ایرشمش قرآن کریمدر. تحریف وتبدیلگه هیچ بر مجال قالمازلق رەوشدە قرآن کریمنڭ ضبط ایدلورگه بتون دواعی واسبابك اولوب طورووی اوزی جناب حقڭ «انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون» دیگان وعدمقدسلرینڭ ثمرەسیدر.

آیتلر وسورەلر آرەسنده مناسبت وترتیبلر.

بتون آیتلر وسورەلر، رسول الله افندمزڭ اوزینڭ ترتیب وتنظیمیله توزیلمشدر. بویله تنظیم ایدویده الله تعالىنڭ اوگره تویلەدر. جناب ابو بکر زمانندەغی قرآن ییو، حضرت عثمان زمانندەغی قرآن یازو وطارەتو جمعیتی شول پیغمبرمزڭ ترتیبنی هیچ اوزگارتمەمشدر.

آیتلر وسورەلر صوڭ درجه نچکه وگوزل مناسبتلر ایله توزیلمشدر. اما ترتیب واسلوبی کشیلر طرفندن یازلغان سیر وتراجم احوال رسالەلری کبی دکلدر. بلکه غریب وبدیع اسلوب ایله تزیلمش وتوزولمشدر. مونه قرآن کریمنڭ اڭ برنچی کاغدنی آچوب قاره، طبیعی سورۂ فاتحه کوررسن! بیدی آیتلی قسقەغینه بر سورەدر. فقط، شول قسقەلغیله برابر الهیات، ازلیت ابدیت، جزاء ومکافات، عبادت، سعادت، تاریخ بشردن عبارت،

اولغان بیوك بحثلرنی اچینه بیمشلر (یغمشلر). بونون
قرانده سویلانه چك حقیقت مقدسه لرك مندرجه سی، بتون
دین وشریعت الهیه لرك روحی وجانیدر. آیتلرینك
ترتیب وتنظیملرینه کوزك صال! ۱ نچی آیتده الهیات،
عالمك بارلقغه چغوی، تکاملی، مبدی، ۲ نچی آیتده شول
عالمك بارلقغه چغوی نیندایین قانون ایله اولدیغی،
۳ نچی آیتده بوعالمك صوڭغی اولوب جزاء ومکافات کرنی
اولاچغی (ابدیت نفس) ٤ نچی آیتده شول مکافاتك فقط
بر اللهغه غنه صیغنوب، شکرانه قیلو ایله گینه اولاچغی،
٥ نچی آیتده شول شکرانه یولی وسعادت بشریه، ٦، ٧ نچی
آیتلرده شول سعادت، وهدایتلرگه نه یولده ایرشیله چگی
بیان ایتدیکنی کوررسز. بویله ترتیب بدیع ایله باشلا-
نمش هیچ بر کتاب سماوینی کورمایه چکسن. فقط تعصبسز
انصاف کوزیله قاراما لیدر.

موناڭ صوڭنده قرانڭ ایکنچی کاغدینه کوزڭ صال؟
۲۸٦ آیتلی سوره بقره‌نی کوررسڭ؛ باشدوق قران
کریم اوزینڭ هدایت کتابی اولوب کشیلری مقلق وطو
غریلقغه کوندره چك برکتاب الهی اولدیغنی بیان ایتدر.
شول هدایت واعتقادغه نسبتا کشیلری اوچکه بوله‌ر:
هدایت وحقانیتده اولغوچی متقیلر، بونڭ خلافنده اولغان

کافرلر، طمعنغنه حق یولده اولوب کورنگان منافقلر، مونلڭ صوڭنده بونلرڭ هر قایوسینه تعلقلی جزاء ومکافتلر... مونلڭ صوڭنده (٢١نچی آیتده) عموم کشیلرکه خطاب ایده‌ر، الله تعالی‌که شکران نعمت ایته‌رگه اونده‌ر، بوڭا حسی ومعنوی اولان دلیللر کیتررر، اولده نه‌یولده اولورغه تیوشلکنی بیان ایته‌رك نبوت مسئله‌سینه انتقال ایته‌ر... صوڭره بو شکرانه وعبادت جناب حقڭ چیکسز نعمتلری برابرینه اولدیغنی اثبات ایده‌ر. صوڭره شول نعمتلری بره‌ر بره‌ر صانار... کشیلك دنیاسینك یر یوزینه خلیفه‌للك سورووی، آدم بالالرینه شریعت (فتلقی آدم‌من ربه کلمات) ودینلرڭ کیلووی هرقایوسی نعمت الهیه‌دن اولدیغنی بیان ایده‌ر... ٣٨نچی آیتده شریعت اسلامیه‌گه شریعتلری اڭ باقین اولغان بنو اسرائل‌گه خطاب ایته‌ر، آنلره جناب حقڭ ویرمش نعمت حسیه ومعنویه‌لرنی اگاهلندرر... شکران نعمت ایده‌رگه اوندار، تورات وحق یولدن چقدیقلری ایچون شلته‌لای، اورشه‌در... صوڭره بنو اسرائلڭ «بز پیغمبرلر بالالریمز، ابراهیم عه م دینندنمز، الله‌نڭ سوکلو صایلانمش ملتیمز، پیغمبرلك فقط بزم نسلمگه گینه قویلمشدر» دییب بتون الطاف رحمانیه وسعادت بشریه‌نی اوزلرینه

گینه خاص دیکان دعوالرینه « ان الذین امنوا والذین هادوا والنصاری والصابئین من آمن بالله والیوم الاخر وعمل صالحا فلهم اجرهم عند ربهم ولاخوف علیهم ولاهم یحزنون » دیو جواب عمومی ویرمشدر. یعنی « کشیلر: کیره‌ك یهودی، کیره‌ك نصاری، تلاسه صابئی، کیره‌کمه مجوس، بودی قونفسیوس براهمه . . . دیننده اولسه اولسون مطلق برالله غه ایناتوب جزاء کونی اولوچلقغه اشانسه هم سعادتکه صلاحیت دوتاردای عمل قیلسه مطلق سعادت ابدیه ونجات سرمدیه‌گه ایرشه‌چکدر» دیب، دین اهللری آره‌سنده اولغان تعصب ومغرورلق طامرلرینی کیسوب ارغتمشدر. صوڭره پیغمبرلك فضل الهیدن اولوب بر قومگه خاص اولمه‌دیغنی بیان ایتمشدر. ابراهیم عـم بر ملت وعائله‌گه‌گینه منسوب اولغان یهود دیننده اولمه ـ دیغنی بلـکه دین عمومی اوزره اولدیغنی، یهودیلر ایسه آڭا خلاف یولده اولدیقلرینی اثبات ایتمشدر . . .

بونڭ صوڭنده «شریعت موسـویه‌نی کامللر ایچون کیلدم» دیکان دین عیسوی اهلی ایله سوزگه باشلامشدر. ۱٤۱ نچی آیتده کیلوب، «تلك امة قدخلت لها ما کسبت ولکم ما کسبتم ولاتسئلون عما کانوایعملون» دیگان قول شریفلریله کشیلرڭ مطلقا بخت وسـعادتلری اوزلرینڭ

کسبی نسبتنده گنه اولوب، هیچ بر ملت ایکنچی بر ملت ایچون مسئول اولمادیغنی بیان ایله مطلق کشیلری عمل ایاسی اولورغه اوندامشدر . . . . .

مونك صوڭنده شول عمل واشلرنی دنیاوی واخراویکه تقسیم ایده‌ر. اخراوی عمللر جمله‌سندن اولان عبادت اظهارعبودیت‌مسئله‌سینه کیلور. بس‌قبله‌مسئله‌سندن سوز باشلاب، کیده‌ر. . . . صوڭره شول عبادتلر یاننده قوانین دنیاویه وحقوق مدنیه‌یی بیان قیله کیلادر. . . . . . .

قسقه‌سی: بتون آیتلر وسوره‌لر صوك درجه بدیع وعجیب صورتده تزیلمشلرکه، بتون‌ادیبلرك وجدان‌سلیملری حیران قالورلقدر. امّا دوزی، قریمسکوی، رنان کبی پرافیصورلرك آیتلر وسوره‌لر حقنده «دنیاده قران‌کبك ترتیبسز، انتظامسز، لذتسز، . . . فلان . . » دیگان سوزلری بلاغت قرانیه نی آڭلامدیقلرندر. اگرده تعصبنی قویوب، حق وصاف کوڭل ایله مطالعه ایتدیکلرنده سوز - لرینی قایناروب آلاچقلرنده شبهه یوقدر.

قرانده قصه و تاریخلر وتکرار آیتلر.

قران کریم روحلری تربیه ایدر ایچون کیلمش کتاب عربیدر. سعادته کوندرر ایچون کیلمش قانون

سعادتدر. بناءً عليه ويره‌جك تربيه‌لری، توزويه‌جك قا-
نونلريده شول نيگز وپلان اوزره قورولمشدر. قصه وتاريخ
لردن مقصود بالذات اولاره‌ق بحث ايتمايدر. بلكه بر
مسئله‌ٔ دينيه وشرعيه‌نی اثبات ومحاكمه زماننده استشهاد
اورننده‌غينه ذكر ايتمشدر. بر واقعهٔ تاريخيه‌نك تورلی
حادثه‌لرگه شاهد اولورغه بارادیغندن بر قصه وتاريخ
تورلی سوره‌لرده بولينوب سويله‌نمشدر. مخاطب ومجلسلرك
تورلولانوينه قارالوب بر قصه، اطناب، مساوت، ايجاز،
طريقلريله تورلی سوره‌لرده تكرار اولاره‌ق كيترلمشدر.
(الهيات، نبوت، مسئله‌لرينه تعلقلی آيتلر) جناب حقك
نعمت حسيه ومعنويه‌لری برابرينه اظهار عبوديت ايلر
ايچون خطاب ايتديكلرنده تنبيه ياكه توبيخغه دلالت ايتكان
آيت شريفه‌لر ايله تكرار صورتنده تاءكيدلر كيترمشدر.

فقط هر قايوسی آير وم برمعنا لطيفنی افاده ايتد-
يكلرندن فصاحت وبلاغتكه ضرر ويره طورغان تكراردن
صانالميدر. بلكه عين فصاحت وبلاغتدر. بويله‌چه تكرار-
لر بورنغی كتب سماويه‌ده‌ده كلمشدر.

قسقه‌سی: قران كريم كونلر، ييللر، آطنه‌لر، آيلر
صاناب، «فلان كشی فلان اوغليدر فلان ياشنده اولمشدر
قبری فلان ييرده‌در» ديب تاريخ وترجمهٔ احوال بيان

ایتکان کتاب دکلدر. اکرده بولای تاریخ سویلاب محمد عمنڭ ولادتندن، ترجمهٔ حالندن بحث ایدوب دار بقایه کوچدیکنی وآندن صوکنده غی حاللرنی سویلکان اولسه، مطلق کشی طرفندن توزیلکان برکتاب مصنوع اولور ایدی. ایشته قران کریم الله کلامیدر. شونڭ ایچون صوڭ درجه حکمی وادبی صورتده نسق بدیع ایله تنسیق وتنظیم ایدلمشدر. «لکن الله یشهد بما انزل الیك، انزله بعلمه (نسا)».

قران کریم، نه ایچون الله کلامیدر؟

آوروپالیلر یازمش اثرلرنده هم سوزلرنده «محمد قراننده شولای ایتکان» دییب قران کریمنی محمد عمنڭ اوز سوزی دییب یوریته‌لر. شولایوق بزم آوروپا تربیه‌سنی کورکان یاشلرمزده آلارغه ایاروب «قران محمد عمنڭ اوز سوزیدر» دیکانلریده یوق دکلدر. حال بوکه بو اسنادلری صرف یاکلشدر، علوم ومعارف نامیله حقنی تلبیسدر. صادق الامین افندمز حضرتلری هیچ بر زمان قراننی اوزینه اسناد ایتممشدر بلکه مطلقا جناب

حقغه اسناد ایتمشدر. قران کریمڭ بارچه اسلوب وبتون حیثیتلری الله‌تعالی‌گه اسناد ایدلمشدر. باشقه کتب سماویه‌لر کبی سیر وتاریخ حیثیتدن یازیلوبده مؤلفلرینه اسناد ایدلمه‌مشدر. مونه شونڭ ایچون الڭ درست اعتقاد واسناد، «قران کریم الله‌تعالی کلامیدر». بوڭا دلیللر:

۱) قران کریم کشیلرڭ عقل کوچلرینڭ اوستنده، صوڭ درجه بلند اولان فصاحت وبلاغت ایله کلوب بتون عربلرنی حیران قالدروب مثلنی کیترودن عاجز ایتمشدر.

پس بوندای کلام، کشی طرفندن اولووی ممکن دکلدر. پس قران الله کلامیدر. صغری یعنی قران‌کریم عربلرنی فصاحت وبلاغتیله حیران وعاجز قیلووی ثابتدر:

عربلر محیطلرلرینڭ تأثیری ونفس هوالرینڭ میلی اولاره‌ق صوغش، شکایت، دوا، آط، اچملك کبی نرسه‌لردن شعر سویلاوده فصاحت وبلاغتلری یوقاری چقمشدر. قایسیغنه اقلیمده اولسه، اولسون صوڭ یتشکان ادیب وشاعرلر بورنداغی شعر وادبیاتدن استفاده‌ایده‌رك ملکه حاصل ایدوب شاعر وخطیب اولوب میدانه کلوب چغالر. ایمدی قران کریم عدالت وحقانیت اوستینه قوریلغان یاکا مسئله‌لردن، قانونلردن بحث ایتمشدر. عربلرڭ اچملك زمانده یاکه دوه قویرقلرن صاقطاوده

اشلانوب بشر يلوب قويغان عباره ونظاملر بله توزيلمه‌مشدر. بلـكه يا ڭا اسلوب وبا ڭا عباره‌لر ايله توزلمشدر. بنـاء عليه فصاحت وبلاغتده اول زمانڭ اديبـاتندن تـوبـان اولورغه كيره‌ك ايدى، شولاى اولا طوربده صـوڭ درجه بليغ اولمشدر.

٢) قران كريم دائماحقانيت ودرستلـكنى سويلامشدر. بتون توزيلمش قانون ونظاملرى هر قايوسى طوغريلق، چنلق نيگزلرينه توزلمشدر. بناء عليه فصاحت‌ده توبـان درجه‌ده اولورغه كيره‌ك ايدى. چونكه «شعرڭ الڭ گوزه‌لى الڭ يالغانيدر» ديو عربلر ايچنده كوبدن مسلم بر مقالدر. شولاى اولسه ده بتون فصاحتڭ يوقاروسنده اولوب كلمشدر.

٣) بر قصيده يا كه بر خطبه‌ده انيق بر ايـكى بيت يا كه بعض بر جمله‌لر گينه فصيح وبليغ اولاره‌ق ميدانـه كيلوب چقادر. قران كريم، شونداين اوزون بر قـانون كـتابى اولويله برابر باشندن آخرينه قدرى صـوڭ درجه‌ده فصيح‌در.

٤) بر شاعر يـا كه بر خطيب بر واقعه‌نى قـات، قات قايتاروب ايكنچى اسلوب ايله سويلاسه، اوّلده‌گيسى قدرى اولمايدر. حالبوكه قران كريمده الهيات ونبوت مسئله‌لرى تكرار اولاره‌ق تـورلى اسلوبده سـويلانويله

برابر هر قایوسنده بلاغت نوع‌لرینک اڭ بلند درجه‌-
لربله بیان ایدلمشدر.

٥) قران کریم عبادت، اخلاق، تکلیفات، وقوانین...
بیان ایتمشدر. عادتده بونداین مسئله‌لر سوزلرینی
فصاحت وبلاغتده توبان درجه‌گه ایندره‌لر. حال بوکه
قران کریم بو مسئله‌لریده صوڭ درجه فصاحت
وبلاغت‌لر ایله افاده ایتمشدر.

٦) دخیلی شاعرلرڭ کوبسی برهر خاص نرسه‌نی بیانده
غنه سوزلرنی بلیغ ایدوب چغاره آلالر. باشقه نرسه
حقنده شعر سویلای باشلاسه‌لر، شعر وقصیده‌لری توبان
درجه‌گه‌توشادر. شونڭ ایچون «امرأالقیس» آطقه منگانده،
نابغه قورقغانده، اعشی اچکانده، زهیر رغبتده گوزل
شعرلر سویلاسه‌لرده، باشقه نرسه‌لرنی مدح ویا که هجو
خصوصنده سویلاگان قصیده‌لری دائما فصاحتده توبان
قالدیغی علوم ادبیه ایله شغللانکان کمسه‌لره معلومدر. امّا
قرآن کریم، هرتورلی نرسه حقنده سویلامش سوزلری
بارچه بلاغتک اوستنده اولاره‌ق سویلانمشدر.

٧) کوبره‌ك وقتده برخطبه یا که برقصیده برسوزدن
ایکنچی سوزگه کوچکانده گوزه‌ل بایلانش وحسن مناسبت
لری قالمادیغندن بلاغت درجه‌سی توبان توشادر. حال

بوکه قرآن کریم بر قصه‌دن ایکنچی قصه‌یه، امردن نهیگه، خبردن استخباره، وعده‌دن وعیده، نبوت، الهیات وباشقه نوعلرده قایوسنلرده صوك درجه حسن مناسبتلرله کوچه‌شدر. سوره‌لر وآیتلر آره‌سنده اولان حسن مناسبتلر وحسن انتقاللر تفسیر اوقغان شاکردلره معلومدر.

٨) قرآن کریم صوك درجه قسقه، آب آچق، عام عباره، صوك درجه سوچکلك ایله بیوك قانون وحقیقتلری بیان ایتمشدر. عربلر بو جهتنده شاشوب، قالغانلر.

٩) قرآن شریف اوزی یوز اون دورت سوره‌لی اوزون برقانون کتابی اولوبده برابر صوك درجه طاطلی، بعملی سوچوك عباره‌لر ایله افاده ایتمشدر. عادتده اك بلیغ اولان شاعر وادیبلرده آزغینه اوزون اولان قصیده‌لرنده‌ده بونداین جزالت وعذوبتنی بولدره آلمایلر.

١٠) قران کریم فصاحت وبلاغتك بارچه نوعلر بله ده صوك درجه عالی صورتده افاده ایتمشدر. اما کشی نه قدر یگنه بلیغ وادیب اولسه اولسون، جمیع فنون بلاغت ایله درجهٔ عالیه دن ایدوب افاده ایته آلمادیغی بتون تاریخلر ایله ثابتدر.

مونه بو سویلانکان اون وجه‌لرهر قایوسی فصاحت وبلاغتك اك زول اوینانغان نقطه‌لریدر. خطیبلر وشاعر-

لرڭ اولچانه تورغان بیرلری واوظیشه تورغان میدان-
لریدر. مونه قران کریم بووجه‌لرڭ هرقایوسنده هم
بوندن باشقه اولان وجه‌لرده طاقت بشردن خارج اولان
فصاحت وبلاغت ایله افاده ایدیلوب بتون عربلری حیران
قالدرمشدر. عربلرڭ فصیح وبلیغ اولغانلریده عاجز قا-
لوب قران کریم کشی طرفندن سویلانگان اولمادغینه
اعتراف ایتمشلر. بعض‌لریده ایمان ایدوب دین اسلامڭ
اڭ بیوك قهرمانلرندن اولوب بتون دنیاغه مشهور
اولمشلر. بعضلریده اعتراف ایتسه‌لربیله تمام عنادلری
ایچون باشقه‌چه چاره‌لره کرشدیلر. لکن همانده بولدره
آلمادیلر، بیکلدیلر. قران کریم حضورنده عاجز قالدیلره

عربلرڭ قران کریمڭ بلاغتی حضورنده بالفعل عاجز
قالولرینه تاریخی دلیللر:

برنچی دلیل

١) عربلرڭ اڭ آلدون واڭ فصیح وبلیغ‌لرندن او-
لغان ولیدبن مغیره رسول‌الله افندمزڭ قرآن اوقدیغنی
ایشتمش. صوڭره اوزلرینڭ ایبداشلری حضورینه‌قایتوب
«الله اسمیله آنط ایدەمن: بو قرانده بر حلاوت، وآنڭ
اوزرنده بر طلاوت وار، بونڭ توباننده صاف وصالقون

صولر آغار، یوقاروسی یمشلر ویرر» دیکان مفهومده کی سوزلرنی تمام کوڭللری نچکه‌روب سویلامشدر. قران کریمگه قارشی طورورغه ودین اسلامغه نیندابن‌گنه یول ایله اولسه‌ده دشمانلق قیلورغه چاره‌لر ازله‌کان ابو جهل بو سوزنی ایشدوب صوڭ درجه قایغروب ولیدگه کیلوب بو نچکاروینه انکار ایتمش. ولید، ابوجهل‌گه قارشی، «عرب جرلرنی هیچ برگز بندن آرتق بلمایدر، والله بو قران هیچ بر جر نوعلرینه اوخشامایدر» دیو جواب ویرمش. شولایوق حج موسمنده بارچه قریشڭ الوغلری یغلوب بیوك بر جمعیت یاصاغانلر. مقصدلری قران کریمڭ علیه نه براتفاق یاصاب نیچك‌گنه اولسه‌ده خلقنی، بیزدررگه چاره ازلاو اولمشدر. همانکه بو جمعیتلری ولیدداره‌سنده اولمشدر. بتون جمعیت «محمد عم کاهن در» دیکانلر. ولید بونلرغه قارشی، «آنڭ اوقوغان قرآنی کاهنلر سوزینه اوخشامیدر» دییب جواب ویره. بتون جمعیت «آلای ایسه، محمد عم مجنونلدر» دیور مزدیکانلر. ولید: «یوق! اول مجنون دکلدر، کوسترکان حاللری، سویلاکان سوزلری مجنونلر سوزینه اوخشامایدر» دیکان. عربلر، «اویله ایسه، شاعر (جروچی) در دیورز.» دیب طاوش ویرکانلر. ولید، «اول جرو

چی دکل‌در، بزشعرلک بتون نوعلرنی بلورز، آنك سوبلا دکی سوزی چرغه اوخشامایدر » دیب جواب ویرمش. عربلر، الك صوگنده آیطوراغاچ باشقه سوز طاپمایه‌رق « آلای ایسه، « محمد سحرچیدر » دیوب ایترمز » دیکه‌نلر. ولید همان بو سوزلربنه قارشی « یوق! اول سحر چی دکل، آنك سوزلری سحرچیلرك اوشکرو توکرو واوفوررووی کبی‌دکل‌در » دیورد اینمشدر. صوگره عربلر حیران قالوب « صوکك آلای ایسه نیندابن قرار ویره‌یك» دیب اشنی ولیدگه طابشره‌لر. صوگره ولید افترا ایکه‌نینی اعتراف ایله‌وبله برابر « محمد عه م نی سحرچیدر، دیودن باشقه چاره یوقدر » دی. بس بتون عربلرك بلاغت‌ده زبده‌سی اولان بوعربلر «محمد عه م نی ساحر، قران کریمنی کلام سحردر » دیب دنیاغه طاره‌تورغه قرار ویرکانلر.

شولایوق عربلرك الوغ ادیبلرندن اولغان عتبه، محمد عه‌مك «حم کتاب فصلت آه» سوره‌سنی اوقدیغنی طکلاب حیران اولاره‌ق قوملری یانینه قایطوب « والله محمد بر سوزلر اوقدی، بن عمرمده کشیلرك آغزندن آندابن سوزنی ایشتدیکم یوقدر » دیو قرآن کریمك فصاحتینه حیران قالدیغنی اعتراف اینمشدر..

دیمك عربلر قران کریمه‌کی فصاحت وبلاغتگه حیران قالمشلر. هم قران کریمنڭ حضورنده اوزلرینڭ عجزلرنی یامشلر. فقط خلقلر ایچینه هر نیچك اولسه‌ده بر قاره اسم چغاررغه وقرانڭ کشیلر ایچینه طاره‌لووینه مانع اولورغه طرشقانلر.

عربلر نیچکگنه اولسه‌ده قرآن کریمڭ سوزلرینی مشرکلرگه ایشتدرمسکه طرشقانلر. شونڭ ایچونك حضرت ابوبکرنڭ قرانني اشکاره اوقووینه تعارض ایتمشلر*) قران اوقلغان چاقده هر نیندایین سببلر ایله گینه اولسه‌ده قرآنڭ طاوشنی ایشتدرمسکه طرشقانلر: قچقرغانلر، قول چابقانلر، صزغرغانلر . . . . بورنغی حکایتلر سویلرگه جمعیتلر یاصاب اولسه‌ده قرآن کریمڭ طاوشنی ایشتودن خلقنی طبیارغه طرشقانلر. لکن بو وجهیله‌ده همان قارشی طوره آلمغانلر، همان قران کریمڭ نوری یاقینه خلقلر آقرنغنه بیلغانلر.

۳) عربلر، کمدرکه قران کریمنی طنگلاسه واشانسه آنگا یابقوت ایتکانلر، بك نق قیناغانلر وتورلی جفالر

*) حضرت ابوبکر حبشستانغه هجرت ایتو نیتیله چقوب «برك الغماد» دیگان یرده «ابن الدغنه» اوچراب مکه‌گه آلوب قایتوب قریشلرگه «حضرت ابوبکرنڭ قرآننی قچقروب اوقماو هم خلققه اشکاره قیلمایچه فقط اوز اوینده‌گینه اوقو شرطیله‌گنه مکه‌ده طورووینه راضی اولاچقمز» دیگان عهدلریله‌گنه حضرت ابوبکر کفیل اولارق حمایه‌سنه آلدیغی معلومدر بخاری.

ایتکانلر. حتی بر طوغمه بالالری وقارنداشلرینه بیله بونداین جفانی ایتکانلر.

٤) هیچده بر قارشی توررغه چاره اولمغاچ پیغمبر عه م‌نی مجنون، ساحر، بالغانچی دییب تورلی اسملر چغا روب خلقلک رغبتنی سوندرورگه طرشقانلر. حج وقتلرنك یوللرغه اوطروب چیتدن کلگان عربلرگه هم باشقه خلقلارغه یمان کورگازرگه طرشقانلر. لکن همانك بولدره آلمغانلر. بس مونه بو حاللر دلالت ایدکه، عربلر قران کریمك فصاحت وبلاغتینه حیران قالغانلر، صوك درجه چاره‌لر ازله‌گانلر. لکن، همان بولدره آلمغانلر. عاجز قالغانلر.

٥) قران کریم بتون عربلرنی اوزینه قارشی معارضه ایده‌رگه دعوت ایتدی. «اگر قرآن‌نك مثلنی کتر ساگز الله کلامی اولمغانلقی ثابت اولور» دیدی. بتون عربلرنی قرانك مثلنی کیترورگه برگنه کره چاقرمه‌مشدر بلکه برنچی کره بتون قرانك مثلنی کیتررگه، ایکنچی کره (مفتریاتدن اولسه‌ده) قران سوره‌لری کبك اون سوره، اوچنچی کره‌سنك هیچ اولماسه برسوره اولسه‌ده مثلنی کیتررگه ویکرمی طوغزسوره باشنده (الم حم الرا المرا المص . . . .) یکرمی طوغز کره دعوت ایتدی. قران

كريمنڭ دعوتلری بتون عربستانغه طارەلدی. صوڭره قران كريم «لان اجتمعت الانس والجن علی ان یأتوا بمثل هذا القران لا یأتون بمثله ولوكان بعضهم لبعض ظهيرا» دیو اعلان قیلدی. بویله اعـــــلانلاری، بتون عربلری چەملەندردی وهیجانغه توشردیكە، (محمد عـ.م نڭ بویله علمی وادبی اولان دعوتی) بتون عربستاننی بر ادبیات مدرسەسی حالینه قویدی. لكن شول دعوتلری زماننده محمد ع.م هر بر طرفدن قصنقیلقده، هر بر طرفدن هجوم آستنده، آنگا ایناننغان شاكردلریده صوڭ درجەبیچارەلق حاللرنده، اللهتعالیدن باشقه هیچ یاردمچسی یوق. ایمدی عربلرگه محمد ع.م نڭ دعواسـنی یوققه چغارو وقورغـان بلانلرینی قروب سیروب توتوگه برده كوب نرسه كیرەكمای ایدی، فقط قران كریمنڭ مثلنی كیترو گنه یته ایدی. اول وقتده «ای محمد! مونه قراننڭ مثلنی كیتردك، فصاحت وبـــلاغتینه قارشی توردق، ابندی. پیغمبرلكنڭ باطــل اولدی، قرانڭنی آل! آرتق اشنڭ بتدی» دیـیب قـول سلتاو بتون پلاننی یمرەچك ایدی. لــكن، مونه عربستان دەغی ادیبلر وشاعرلر صـوڭ درجه طرشـەلر، قراننڭ مثلنی كیترورگه ایدەلر. نی قدر مدتلر چالیشەلر. فقط، فصاحت وبلاغتندن حیران قالالر. مثلنی كیتره آلمایلر،

عاجز قالالر. بتون ادبی وعلمی کوچلری توگانه . . . الگ صوگننگ پیغمبرمزنی اوتروب طنوب قالماقچی بولو فکرینه کیلهلر. بو خصوصده جمعیتلر یاصابلر، اوزاق کیگاشلر صوگننده محمد عهمنی اوتررگه قرار ویردلر. فقط بولدره آلمابلر. پیغمبرمز قلچ آستلرندن اللهنگ حفظ حمایهسنگ صاغ وسلامت قوطیله. همان عربلر محمد عهمگ آرتندن چاباللر، ازلایلر. اوترگان کشیگه بك کوب بولاکلر ویره ـ چك اولالر. همان بولـدره آلمایلر. نهایت پیغمبرمـز مدینه شهرینه واره، بیرلهشه . مونگ صوگنده عربلر بار قوهٔ مادیهلربله هجوم ایتهلر. قرانگ مثلنی کیتره آلمغان عارنی قلچ ایله یومق اولالر. عزیز باللرنی وجانلربنی قربان ایتهلر. لـکن صوگنده همان اوزلری بیگلهه. بتون قوهٔ علمیه وادبیهلری یگلدیکی کبی بتون قوهء مادیه ـ لربده یگله . . . .

بس عربلرگ بویله صوغشلر آچوب کوبماللرنی أرهم ایتوب، جانلرندن عزیز باللرنی قربان ایتولری دلالت ایتهکه، قران کریمگ فصاحت وبلاغتی حضورنگ آیطراب عاجز قالمشلر، صوگنده، عجزلرگ عارلـگنی قلچ قوتیله یووارغه کرشمشلر. ادبی وعلمی قوت ایله قارشی طوره آلمغاچ مادی قوت ایـله اوچ آلورغه طرشمشلر.

فقط، « الا ان حزب الله هم الغالبون » («الله بولندەغیلر مطلقا بیگالر») قانون الهی بوینچه همان بیلگانلر . . . .
بس من کل الوجوه عاجز قالارەق صوگره قران کریمك مقدس نور ایله نورلانب بتون عربستان، دین اسلام ایله مشرف اولمشدر. دیمك قران کریمك فصاحت وبلاغتی طاقت بشرك اوستنده اولوب، عربلر مثلنی کیترودن عاجز قالدیقلری واقعدر. بوگا بتون تاریخ گواهدر. بس قران الله تعالی طرفندن کلمش کلام الهیدر. حاضرده قرآن کریمك اینوویته اون دورتنچی عصردر، هیچ بر کمسەنه مثلنی کیتره آلمەدی هم کیتره آلاچقلریك یوقدر. انشاء الله.

بو خصوصده کلکان شبهه وجواب.

«عربلر، قران کریمك مثلنی کیترگان اولورلر. لکن اسلام قوت طابدیقدن صوگره یوق ایتمشلردر.» دیو بعض برلر شبهەده ایتمشلر، لکن بونداین شبهه کلورگه اصلا اورن یوقدر.

١) اگرده قران کریمك مثلی کیترلکان اولسه ایدی، شونداین مکەده قصنقلق، ومالی بلالر ایچنده یاشاکان مسلمانلر «دین اسلام» غه قول سلتەرلرده چغارلر

ایدی.حال بوکه هیچ بوندایین واقعه اولدیغی یوقدر.

۲) عرب مشرکلری قرآن‌نك مثلی اولغان کتابلر یله محمد ع.م گه قارشی طوروب معارضه ایتشورلر وکتابلرنی میدانه قویارلر وبتون اطرافغه طاره‌تورلر ایدی. شاما یله‌یمن که آلیش وبرش ایله‌واردیغلرنك مطلق بو خبرنی آلوب واررلر، بس روملرغه ایشتدیلور، روم پادشاه‌سیده خبر آلور، حبشستانغه‌ده ینشور. بس نجاشیده بو اشنی بلور ایدی. دیمك بتون دنیاغه بو خبر طاره-لوب کیتکان اولور ایدی. حال بوکه بوندایین بر حال هیچ بر تاریخده یوقدر.

۳) مکه‌ده ومدینه‌ده یهودیلر پاشایلر وصوك درجه محمد ع‌م‌گه قارشی طوررغه طرشه‌لر ایدی. پیغمبرمز آنلری دین اسلامه دعوت ایته‌در ایدی. اگرده قرآن کریمك مثلی عربلر طرفندن کیترلکان اولسه، «ای‌محمد! قرانك‌مثلی کیترلکان، آرتق دعراننك باطل‌لغی میدانده-در» دییب قول سلته‌بکنه قویارلر ایدی. شولایوق مصر پادشاهسی مقوقس، روم ایمپراطوری هرقل، حبشستان پادشاهسی اصحمه هر قایوسی جوابلرنده همان شول سوز لر .. ایلان رد ایته‌رلر ایدی. ابو سفیانده هرقل ایمپرا طورك سوال‌لرینه قارشی « اول پیغمبرلکنی دعوا

قیلوب قرانڹی اوزینڭ پیغمبرلکینه دلیل توتدی، اشانمازساڭز مثلنی کیترڭز دیبب بارچه‌مزنی دعوت ایتدی. بزده مثلنی کیتردك» دیور ایدی. عمر و بن‌العاص‌ده نچا شی‌گه شول سوزنی سویلر ایدی.

قسقه‌سی: قران کریمڭ مثلنی کیترونی هیچ تاریخ قید ایته آلمادی. اگرده آزغینه اوچی اولسه ایدی، بارم پارطی اولسه‌ده تاریخ‌لرغ، کرفاینچه قالماز ایدی. دیمك بونداین شك وشبهه قیلورغه هیچ بر اورن اولمه مشلر.

٤) دخی‌ده بو دعوت مکه‌ده وقتنده ایدی. ایمدی اول وقتده، بتون سلطنت مشرکلر ومسلمانلاق دشمانلرینڭ قولنده ایدی. حج‌گه کیلوچیلر هم‌صاتوچیلر واسیطه‌سیله‌تلا دکیچه بو خبرنی دنیاغه طاراتورغه قولـلرندن کیـله‌در ایدی. مسلمانلر صوڭ درجه استبداد وظلم ایچنده یاشاـ یلر، حتی اوزلرینڭ جانلرینی بیله صاقلای آلمایلر ایدی. اگرده قرانڭ مثلی کیترلگان اولسه ایدی، اهل اسلامڭ آنی ییوب اولگررگه، وتاریخدن آنی یوق ایتلر گه هیچ ممکنلکلری یوق ایدی. بس شولای اولغاچدن شك وشبهه‌گه هیچ بر اورن یوقدر.

٢ نچی دلیل:

قران کریم، اوتکان پیغمبرلر ورسوللر هم تورلی ملتلرنڭ حاللرنی ودین ایله مناسبتلرینی بزلره خبر ویرمشدر. ویردیگی خبرلری هر قایوسی خبر ویردگی کبی میدانه کلوب چقمقدهدر. طبقات الارض وعلم آثار عتیقه تصدیق وتأیید ایتمکدهلر. مونه قران کریمنڭ بر حالده اولووی، قرانڭ مؤلفی بتون اوتکان حاللره آشنا اولوب هر قایوسینه کوز اولوب یا که اوقوب بلوب چقمقان اولوونی لازم ایتهدر. ایمدی محمد عم ایسه اوقی ویازه بلمهکان صرف امی اولان ذاتدر. تاریخ وفلسفه شعبهلرنده اوقوقایده! آنڭ اسمینی بیله ایشتمهمشدر. پس شولای اولغاچ قران کریم، محمد عمنڭ اوزینڭ عقلندنغنه اشلانب میدانه قویولوی ممکن دکلدر، پس الله تعالینڭ تعلیمی ایله بلمشدر. ایمدی قران کریم تعلیم الهی ایله میدانه کلمش ایسه، هیچ شك وشبههسز الله کلامیدر. (تلك من انباء الغیب نوحیها الیك ماکنت تعلمها انت ولا قومك من قبل هذا).

---

٣ نچی دلیل.

قران کریم اوزون قانون کتابی اولوبله برابر هیچ

بر حيثيندن اختلاف وتناقض يوقدر. حال بوكه دورت
بيش يوزلى علماءدن مركب ملت مجلس‌لرى اوزون
كيڭاشلر وملاحظه‌لر صوڭنده قانون تـوزوب چغارسه‌لرده
اختلاف وتـناقضدن قوطلہ آلمايدر. دخيده نيندا اين‌گنه
حكيم وفيلاسوف اولان‌بركشى‌بونداين اوزون كتاب يازسه
بالخاصـه تورلى مسئله وتورلى فنوندن بحث ايتسه، كتابى
اختلاف وتناقضسز بولا آلمايدر. ايمدى قران‌كريم
تورلى اديان وانواع فنون وقوانيندن بحث ايده طوربلا
اختلاف وتناقضدن سـلامت اولوچلغى، كشى طرفندن
اولمايچه حكيم مطلق اولان الله تعالى طـرفندن ايمەش
«كلام‌الله» اولديغنى اثبات ايلادر. افلا يتدبرون‌القران
ولوكان من عند غيرالله لوجدوا فيه اختلافا كثيرا.

٤ نچى دليل.

قران كريم كيلاچلك حال‌لردن خبر ويرمشدر. خبر
ويردگى‌كبى هر قايوسى درست چقمشدر. هم درست اولا
كيلمكده‌در. بتون‌زمانلر، فن‌وعلم‌لرتصديق ايلەكلمكده‌در.
كلاچك حال‌لرى بتونسنى واقع ونفس‌امرگه موافق ايدوب
خبر ويرمك كشينك عقل قوتندن كلكان‌شى‌لر جمله‌سندن
دكل‌در. بس قرآن كريم‌ده اوقى ويازه بلمه‌گان محمدعه

مكّده اوز عقلندن اولغان اش دكلدر. مطلقاالله كلاميدر.

قرن كريمك كلاچكدن خبر ويروبده درست چقدغينه شاهدلر:

قران كريمدن بوكا شاهدلر كوبدر فقط بعض برلر نيكنه بيان ايدهم:

١) فارس دولتيله روم حكومتى آرهسنده صوغش اولوب فارسلر روملرى يكمشلر ايدى. بو خبر اهل مكهگه ايرشديكنده، مكهليلر «سزهم روملراهل كتابسز، بز وفارسيلر كتابسزمز. البته بزم قارنداشرمز اولان فارسلرسزك قارنداشكز اولان روملرى يكديلر. بس‌بزده سزنى يكارمز» ديبب مسلمانلرغه ماقطانغانلر. مونه بو خصوصده سورهٔ رومك باشندن (الم غلبت الروم (١ــــ٧) ولـكن اكثر الناس لايعلمون) بيدى آيت كريمهلر اينوب «اوچ بيل ايله طوغز بل آرهسنده روملر فارسيلرنى بيكا چكلر، شول كونده مؤمنلر شادلانه چقلر، بو، الله تعالىنك وعدهسيدر، الله تعالىنك وعدهسى حقدر، شكسز واقع اولاچقدر» ديو خبر ويرمشدر. مكهمشركلرى بو خبرنى ايشتديكلرى كبى اشا نمغانلر، يالغان ديكانلر، شاو شو اينشكانلر. حتى صحابه لردن حضرت ابوبكر ايله مكهليلرك بيوكلرندن أبى بن خلف ايله

ایکسی سوزگه کیلشوب اوچ یل مدت ایله مراهنه ایتشکا۔
نلر: اگرده اوچ یالده روملر یکسه ایی اون‌دوه ویره‌چك،
یکه‌مزسه حضرت ابوبکر اون دوه تولایه‌چك اولغان. لکن
صحابه‌لر پیغمبرلرنی جانلرندن آرتق سودیکلرندن ایچون
بارچه اشلرندن کیکاش ایله اشلای تورغان اولغانلر،
حضرت ابوبکرده رسول‌الله افندمزگه بو واقعه‌نی سویلر.
آ کا قارشی پیغمبر «بو وعده مطلقا حق‌در، هیچ شکسز
روملر، فارسیلرنی ییکاچکدر. فقط «بضع» دیکان سوز
عرب تلنده اوچ ایله طوغز آره‌سنده مستعمل‌در. ایی‌گه
وار؛ وعده‌نك مدتنی طوغز یلغه قدری اوزایت، شولایوق
دوه‌نك صانینده کوبایت» دیو فرمان ایتمشدر. بس
حضرت ابوبکر ایی‌گه واروب مدتنی طوغز یل، دوه‌نك
صانینده یوز ایدوب یاکادن مراهنه‌لرنی نغتمشلر. ایی
بن خلف اهل صوغشنده آلغان جراحتیله اولمش. امّا روملر
قران کریمك خبرندن یدنچی یلده نه‌ق قـران کریم
خبر ویروچه فارس‌لری یکمشلر. حضرت ابوبکر ایی‌نك
وارثلرندن یوز دوه‌نی آلوب پیغمبرمزك فرمان‌سعادتلر۔
یله محتاجلره صدقه ایدوب ویـرمشدر. دیمك قرآن
کریمك کیله‌چکدن ویرمش بو خبری قطعی صورتده واقع
اولمشدر. بعض برلر «عادتده بر پادشاه ییکلسه یاکادن

اوچ آلورغه طرشه‌در. مونه شول جهتدن محمد عم ظن غالب ایله چامالاب ایتمشدر» دیو اعتراض قیلمشلر. لکن بو اعتراض‌لری کلمایدر. چونکه قرآن کریم «سیغلبون فی بضع سنین، یومئذ یفرح المؤمنون بنصرالله، وعدالله، لایخلف الله وعده» دیو قطعی وتأکید صورتنده خبر ویرمشدر. شولای اولغاچ ظن غالب ایله گینه ایتکان سوزلر جمله‌سندن دکل‌در، بلکه خبر قطعیدر.

دنیاده بر عاقل وحکیم اولان ذات اوزی قطعی صورتده اشانمغان وبلمه‌کان نرسه‌نی «فلانچه اولور» دیب قطعی صورتده خبر ویربده اوزینک ایبداشلری ایچنده یوزلری قزاروب، درجه‌سی توشوب کوله‌کیگه توشودن صاقلانه‌در. ایمدی محمد عم‌ده هیچ شبهه‌سز عاقل وحکیم‌در. بو سوزلرنی مکه‌ده ایتدیکی زمانده هر بر طرفلرندن فلاکت وهلاکت اوستلرینه یغمور کبی یاغدیغی زماندر. بتون سوبلاکان سوزلری واشلری هر قایوسی انتقاد ایچنده ومحیطلرنی دشمانلر ایله‌نب آلغان ایدی. ایمدی بونداین دواعی اولا طوربده اوزی اشانوب بتمه‌کان بر اشنی مجرد بر چامه ایله‌گینه قطعی صورتده اولور دیب خبر ویروبده یوز دوه‌لر ایله مراهنه ایدشورگه قطعی صورتده فرمان ایتمز ایدی. (چونکه بونداین انتقاد

عالمنك اورطەسنده توردیغن کوردیکلەن یوزینك قزا-
رەچغنی، ناموسلرینك توگیلەچکنی قطعیابلوردە یورا کی
قورقور ایدی) بس اویله ایسه محمدعم اللهتعالی طرفندن
قطعی صورتده اولاچغنی بلوب خبر ویرگان هم اوزی
قطعی صورتده اشانغان، هم ملتینەدە شول یولدە تبلیغ
ایتکان اولادر.

٢) مكه مشرکلری، محمدعم هم صحابەلرگه «بزم
قرتمز کوب، صانمز چوق، سزه غلبه ایلەچکمز» دییب
ایتکانلر، مونه شول سوزلرینه قارشی «مشرکلر، بزم
قوتمز کوب، مسلمانلرنی یکارمز دییب ماقطانماسونلر،
تیز یکلورلر، خور اولوب آرطقه چیکورلر، «ام یقولون
نحن جمع منتصر، سیهزم الجمع ویولون الدبر» سورة قمر،
مکیه) دیو اللهتعالی قران کریمده خبر ویرمشدر. مونه
محمدعم مکەده اڭ قصنقلق واڭ بیچارەلق حاللرنده بو
خبری سویلادی. خبر ویردیکی کبی میدانه کلدی. عربلرك
بتون قوتلری یکلدی. یالگز «توحید» طولرنی کوتاروب
چقغان محمدعم هم شول مکەلیلر کوزنده خور وحقیر
کورنکان بر اوچقنه مسلمانلر، بتون مکەلیلرك آستنی
اوستکه کیترديلر، یکدیلر. محمدعم بوخبرنی بر چاهه‌ایله
اعلان ایتمشدر دییب ایتورگه ممکن دکل، چونکه بو خبرنی

اعلان ایندیکی زمانلر مکه‌ده اڭ اومیدسزلك زمانلرنده ایدی. اوز باشینه‌غنه اشانوب بر چـامه ایله‌گنه ایندورگه هیچ بر عاقللڭ بوراسـکـی ینه‌رللك محیـط دکل ایدی. (تاریخه باقڭ)

٣) محمدعه‌م‌نی هم آنکا ایبارکان صحابه‌لرنی خورلر ومسقل ایده‌ر ایچون مستهزئون فرقه‌سی یاصالوب صوك درجه‌ده دین اسلامغه هجوم ایده‌لر، قارشی طوره‌لر ایدی. لکن، الله‌تعـالی «انا کفینـاك المستهزئـین» (مستهزئون حزبی هیـچ بر ضرر کیتره آلمـازلر، بز اوزمز سنی حمایه‌که ینه‌مز) دیـو خبر ویردی. خبر ویردیکی کبی درست چقدی. هیچ بر شی اینه آلمادیلر. نور نبـوت آلدننده طوز کبی أردیلر.

٤) «دین اسلام» غه دشمـانلق قیلغـانلر پیغمبرنی اوترگه قرار ویردیلر. لکن، جناب حق تعالی حضرت- لری «والله یعصمك من الناس» (یعنی الله سنی کشیلردن صـاقلایه‌چقدر) دیو خبر ویردی. خبر ویردکی کبك واقع اولدی. نه قدری اوترگه قصد ایتدیلر: مکه‌ده بتون قبیله‌لر، اتفاق ایله اوترگه کلدیلر؛ اونـار مڭ عسکر ایله مدینه‌نی چولغادیلر، بتون مسلمانلرنی یبر یوزندن محو ایتورك پیغمبرمزڭ قاننی اچه‌چك اولدیلر. آسترتون

اوترتورگه دبیب کشیلرده یاللاب قارادیلر. هر قایوسنلاده الله‌تعالی صاقلادی، اوتره آلمادیلر.

٥) « انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون » دیو قران کریمنی حفظ وحمایه‌سنلا ایدوب آرتدرو، که‌منو، تحریف وتبدیل کبی که‌مچلکلرکڭ قران کریمگه کیلمه‌یه‌چکنی خبر ویردی. مونه حاضر اون دورتنچی عصردر. بتون شرق وغربلا اولغان مسلمانلرکڭ قوللرنده اولغان قران کریم هر قایوسیده باری بردر. هیچ بر حرفنده بیله اوزگالك یوقدر. محمدعم زماننده نیچك اولسه، همانده شونده‌غی رسم خطلری اوزگارتلمایینچه صاقلانب کیلمکده‌در. دین اسلامڭ باشینه بیسوك هجوملر وهر بر طرفدن تورلی قصنقلقلر کلسه‌ده همان قران کریم‌گه هیچ بر تحریف وتبدیل کلمه‌مشدر. بس قران کریمڭ بو خبری، همانلا خبر ویردیکی کبی حق ایکانچلکی میداننده‌در. باشقه دین کتابلرینڭ باشندن تورلی حاللر کیچدگی تاریخ اوقغانلره یاشرون دکلدر. الڭ صوك زمانلرده گرمانیه حکومتینڭ آثسار عتیقه ازلاوچی هیئتی، تورکیه بیرنلابورنغی بابلی شهرلرندن‌سوس‌خرابه‌سندن (*) حمورا بی طرفندن تنظیم ایدیلگان قانونن طابدی. (حمورا بی

(*) حمورا بی وثنی بر حکمدار اولدیغنی پرافیسور اسمبرنف تاریخ‌الادیان اصلی کتابنده بیان ایتمشدر.

بوندن ۱۰۰٤ يل أللك بابلى حكومتينه ظور خدمت ايدەرك سلطنت بابليەنى يا ثا برطرزده ميدانه قويغان وئنى بر حكمداردر.) بو قانون كوب حكملرده تورات ايله موافق چقديقى كورلدى. شونك ايچون بو خصوصده برلين شهرنده ايمپيراطور حضرتلرى وبيوك فيلاسوف وعالملر حضورنده «جمعيت شرق» اعضالرندن علامه «دليتش» طرفندن اوزن خطبه سويلانمش. بتون جمعيت حضورنده «تورات شريعتلرى بابلى شريعتندن كوچروب يازلمشدر» ديب خطبه سنده آب آچق ايتمشدر. موندن صوڭ گرمانيه دەتورات خصوصنده شاو شو ميدانه كيلمشدر. هم بوخصوصده گرمانيه ايمپيراطورى ايله علامه دليتش آرەلرنده تعاطى افكار ايدلمش، ايمپيراطور حضرتلريده علامەنڭ سوزينه موافقت ايتمش اولديغى آزرەقغنه دنيادن خبردار اولانلره معلومدر.

٧) قران كريم بتون عربلرنى، قرانڭ مثلنى كيترركه دعوت ايدەرك «اگرده بزم بندەمز (محمدعم)گه ايندرلمش قران، الله كلامى ايكاننده شبههلەنساڭز، اول قرانڭ مثلنى كيترڭز (وان كنتم فى ريب مما نزلنا على عبدنا فائتوا بسورة من مثله)» ديدى؛ صوڭنده «فان لم تفعلوا ولن تفعلوا» ديومثلنى كيتره آلمايەچقلرنى خبر

ویردی. شولایوق «اگرده انس وجن برسی برسینه آرقه بولشوب یعنی یاردملاشوب، صوڭ درجه اتفاقـلاشوب قرانڭ مثلنی کیتررگه طرشسه‌لرده مثلنی کیتره آلمایه‌چقلر» («قل لئن اجتمعت الانس والجن‌علی ان یأتوا بمثل هذا القران‌لایأتون‌بمثله‌ولوکان بعضهم لبعض ظهیرا» اسرا ۸۸ایة) دیو خبر ویرمشلر. قران کریم بو خبرنی ویردیکی کبی بتون عربستان شاو شوغه کیلوب قرانڭ مثلنی یـاصایق دیوب طرشدیلر. فقط مثلنی کیترودن عـاجز اولدیلر. شولایوق اهل اسلام ایچندنده صوڭغی زمانلرده قران کریمڭ مثلنی یاصاب، قارارغه طرشقان اولسه‌لرده همان مثلنی کیترودن عاجز قالغانلر. مونه حاضر اون دورتنچی عصردر، قران کریمڭ مثلنی هیچ برکیتره آلمادیلر هم کیتره آلمایه‌چقلر ان شأالله. هایدی اوقی ویازه بلمه‌گان بر امی صرفدن قران کریمڭ مثلنی کیترتسونلر! هیـچ قابل دگل‌در.

دخیـده قران کریمده بك چـوق آیتلر وارکـه کیله‌چـکدن خبر ویرمشلر. هرقایـوسی خبر ویرلدیکی کبی میدانه کیلوب چقمشلر. بعض بر خبرلر وارکه شوشی کرنده هماننده درستکه چغوب کیالمکده‌در. قایو بر خبرلر وارکه، ان شأالله ملت اسـلامیه آنلرڭ حـق اولدیغنی

کلاچکده کوررلر. (هوالذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون وعدالله الذین امنوا منکم وعملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض ان الارض یرثها عبادی الصالحون سنریهم ایاتنا فی الافاق وفی انفسهم آ٥٠)

ایمدی مادام که قران کریمنك کیلاچکدن ویرمش خبرلری، درست اولارەق میدانه کیلدی، کیلمکده هم کیلەچکدر. بو ایسه کشینك عقلندنغنه کیله تورغان اش دکل‌در. بس قران کریم الله تعالی کلامیدر.

---

٥ نچی دلیل:

قران کریم، بتون جمعیت بشریەنی سعادت مادیه ومعنویەگه ایریشدررلك قانونلر قویمشدر. بوکونده بتون اجتماعیون علماسی بیله بتون عدالت وحقانیت اوزره تنظیم ایدلدیکین اعتراف ایدەلر. چونکه قانونلری هر بر یرده وهر زمانده تطبیق ایدیلورلك‌در هم جمعیت بشریەنك هر بر فرقەسینك احتیاجنی اوتارلك در. بو درجه بیوك وعالی اولان قوانین‌نی اوقی ویازه بلمەکان بر امی صرفك عقلندنغنه اشلانوب چقغان دییب اینورکه ممکن‌دکل‌در. بس بتون عالمك مربیسی اولان رب

العالمين طرفندن تنظيم ايدلمش قانون الهی‌در.

---

٦ نچی دلیل:

قران كريم، تحريف وتبديلدن امين اولمشدر. كشيلر طرفندن ترتيب قيلنغان كتاب ورساله‌لرك نه قدرى تحريف وتبديلگه اوغراديغى ميدانده‌در. نه قدرى فيلوسوفلرك كتابلرى تورلى تحريف وتأويللره اوغرا يه‌رق صوكغيلره كلوب ايرشمشدر. ايمدى اهل اسلامك باشينه تورلى آفات دهريه‌لر ايرشويله برابر، قران كريمك تحريف وتبديلدن صاغ وسلامت اولوب بو كون ده بتون شرق وغربده هيچ بر حرفى اوزكارمه‌كان كوينچه صاقلانمش اولووى، جناب حقك‌عماية رحمانيه‌سيله، عالمده باشاوى تيوش اولغان قانونلرندن ايكانچلككه دلالت ايده‌در؛ چونكه قوانين طبيعيه‌گه قاراغانده انفع واصلح اولان باشاى، حقلق مستمردر. بس قران كريم جناب حقك دائما باشاوى مطلوب اولغان كلام الهی‌در.

---

٧ نچی دلیل:

قران كريم بيان اينمش حقيقتلر وقانونلرك همان قدر وقيمتلرى بيوگايه واره‌در. زمانلر كچكان ومدنيت

لر آرتقانغنه صابون چن‌لق‌لری تقدیر ایدیله واره. مقا‑
نبت وعدالت میزانلری اوزره توزلدیکی میدانه چقا
کیله. بتون دنیا خالقی طبیعی اولاره‌ق شول اسلام دینینك
قانونلری یانینه صیینه واره، گرچه اسلام دینینك قانون
لری دیب اعتراف ایتمزلرسه‌ده آنك قانونلرنی
بتون مملکتلر اختیارسز قبول ایده‌لر: ایسرتکچ اچو
نی بتررگه طرشولر، عموم خانملرنی اداره وملکت اشلر
ینه قاتناشورغه دعوا ایدولر، دوگغز ایتلرندن صاقلانور
غه تیوشلکی حفظ صحت وطب جهتندن میدانه کلولر،
بتون محکمه‌لرده یمین ایتدرلولر، طلاق مسئله‌سی قبول
ایدیلوب بونك ایچون محکمه‌لر تشکیل ایدیلولر. . . .
تعلیم عمومی لازم ایدیلولر. . بارچه‌سی قران کریمك
مقدس طولقونلرینك تاثیری ودین اسلامك یمشلریدر.
قسقه‌سی: بتون طبیعات وادبیات عالمی، قران کریمك
بیوکلکینه، هر حیثیتدن واقع ونفس الامرگه موافق ایکا
نینه گواهلق ویره‌در. ایمدی بو ره‌وشده اولان کتاب
مقدسی میدانه کیترملك کشینك قولندن کیله تورغان اشلر
دن دکلدر. پس قران شریف الله‌تعالی کلامیدر.

٨ نچی دلیل.

قران کریم، صاف وجدانله طڭلانسه کوڭللره بـر تچکه‌لك کیتره، مقدس مهابت‌لری بیڭا، معناسنی آڭلا ـ غانلره بیوك تأثیرلر اجراء ایته. شولایوق قران شریفنی نه قدری اوقساڭ؛ شول قدری اوقسی کیله، معنالرنی تو- شنوب فکرلر یوریتـه باشلاساڭ وارغانـده صایون کیڭ دائره‌لر آچیله، کوڭل‌لرگه چیکسزنورلرعکس ایده واره. مونه بو حالنی سیزارگه هیچ بر شاهد ودلیل لازم دکلدر. فقط تعصب وعنادنی طاشلاب صاف وپاك وجدان ایله اوقو یته‌در. ایمدی قران کریمڭ روحانی اجراء ایتکان بـو تأثیری روحلری تربیه وتکمیل ایده‌ر ایچون کلـکان بر کلام الهی اولدغینه، وجدان سلیم شهادت ویره‌در.

---

٩ نچی دلیل.

قران کریم، الهیاتدن بحث ایده‌رك وعظ ونصیحتلر ایتدیکی آره‌ده فلـکیات وطبیعیاتگه‌تعلقلی شوندا ین بیوك مسئله‌ء علمیه‌لرنی قسـقه غینه هـم یکلـکینه سـوزلریله چیشوب آب آچق صورتده میدانه قویمشدرکه، بو کونگه یتون فلـکیات وطبـیعیات عالملری اول مسئله‌لرڭ حقا

نینیله اعتراف ایده‌لر.

مثلا قران اینکان زمانده «کوکلر صوغان قابغی کبك برس اوستنده ایکنچسی قاپلاب ایلانب آلغان» دیکان اعتقاد بیر یوزینك کوبره‌ك بیرلرنی قاپلامش ایدی، فقط قران کریم «رفع السموات بغیر عمد ترونها»، «والسماء ذات الحبك»، دیو کوکلرك اجرام علویه‌دن عبارت اولوب هر قایوسی انتظام تام اوزره، هیچ بر نرسه‌گه تراکسز نیسز، اوزلرینك محورلرنده فقط الله تعالی‌نك قدرتینك تأثیری سایه سنده چیکسز بوشلقده طوردیقلرنی بیان ایتدی.

«بوقاریده‌غی کوکلرنی ملکوت السموات واوجماخدن حسابلاب آلارارواحك آخرتده‌کی مسکنی، قیامتده بتون ایزگولرك کره تورغان جنت فردوسلری» دیکان اعتقاد دور سورمکده‌در. فقط قران کریم کلبده قریاش، وزلاب یانوب طورغان شمع (وجعل الشمس سراجا، وجعلنا سراجا وهاجا) آی‌سونك ومحوحالنده (ومحونا اية الليل، وانشق القمر) کوکلرنك بعضسنده اولقلردانه لرینشه‌در. (الا یسجدوالله الذی یخرج الخبأ فی السموات والارض سورة نمل ٢٥ آیة) بیر وکوکلرده‌گی دابه‌لر، حیوانلر الله‌نك بیوك آیتلرندندر « ومن آیاته خلق السموات والارض وما بث فیهما من

دابة» (سورة شورا ۲۹ آیة .) » دیو بیرده اولەنلر و-
حیوانلر یتشدیکی کبی بوقارغی بعـض یـولدزلردەده
اولانلر وحیوانلرڭ یاشادیغنی بیان ایدوب اول اعتقادلرڭ
اصلسز ایکانینی میدانه قویمشدر. بزم بیرمزده کشیلر
یاشاب شریعت ودین ایله مکلف اولدیقلری کبی یوقارغی
کوکلردەده (یعنی بعض یولدزلردەده) وحی وشریعتلر
کیلوب تکلیفات الهیه ایله مکلف اولدیقلرنی واول مکلف-
لرڭده بزم کبی گاودەلی جسمانی اولدیقلرنیده بیان ایتمشدر.
«یتنزل الامر بینهن» «ولله یسجد من فی السموات والارض
طوعا وکرها وظلا لهم بالغدو والاصال» سوره رعد ۱۵ آیة
بیر وکوکلرڭ (یولدزلر، قویاشلر، آیـلر) اوّلده
بتشك ویابشق بر حالده اولوبده صوڭنده آیرلشوب کیدوب
بیر هم وباشقه اجرام جناب حقڭ فرمانلرینه بوی صونوب
(«کانتا رتـقا ففتقنا هما فقال لها وللارض ائتیا طوعا
او کرها قالتا اتینا طائعین» سوره فصلت ۱۲ آیة) حرکت
ایتدیکلرنی بیان ایتمشدر.

بیرلر ویولدزلر، قویاشلر وآیلر هیچ برتورا کسز
محض الله تعالی‌نڭ یاراطمش برقـوهٔ تسخیریه (جاذبهٔ
عمومیه) سیله طوتیلوب طوردیقلرنی بیان ایـتمشدر.
« ان الله یـمسك السـموات والارض ان تـزولا ولـئن

ذ.الله ان امسكهما من احد من بعده» سوره فاطر ٤١ آيه(*) « وسخر الشمس والقمر كل يجرى لاجل مسمى» سوره رعد ٢ آيه. وسخر لكم الليل والنهار والشمس والقمر والنجوم مسخرات بامره» سوره نحل ١٢ آيه.

شولايوق اوله‌نلر واوسمرلركَ ایر وخاتونلی اولد۔ یقلرنی بیان ایتمشدر. (وانبتنا فیها من کل زوج بهیج. ق، ٧ آيه) دخیده فلکیات وطبیعات که تعلقلی بك کوب مسئله‌لرنی حل قیلوب کیتمشدر.

مونه، قران کریم بیان ایتکان بو مسئله‌لر، هر قایوسی بیوك مسئله‌لردرکه، فلکیات وطبیعیات عالملری، حکومتلرینك تورمه‌لر، بوغاولر، اولملر، دینلرینك لعنتلرینی اوستلرینه یوکلاب اولسه‌ده صوك درجه اجتهادلری آرقه‌سنده‌غینه چیشوب بلمش مسئله‌لریدر. صوك زمانلرده علوم ومعارفك ترقیاتی، رصدخانه وبیوك آلات وقورال‌لرك میدانه کیلووی سایه‌سنده قران کریم بیان ایتکان مسئله‌لرك واقع ونفس الامرگه موافق ایکا ۔ نلکی میدانه کلوب چغاتوره‌در. ایمدی محمد عم مك آقا ۔ دیمه‌سی اولمه‌مشدر. رصد خانه‌سی یوقدر، تیلوسکوب

*) انتظام عالم صاقلانوب توروغه سبب اولغان جاذبهٔ عمومیه نی کشف ١٧ نچی عصر ده اوروپاده انکلیز فیلاسوفلرندن اسحاق نیوطون طرفندن اولمشدر. آلمه آغاچی چاغنده اوطرغانده آلمه‌نك ییرگه توشوندن فکری قوزغالمش ودوشنمشدر.

لریله‌یوقدر.(*) آقادیمیه ودارالفنونلرده اوقمشده دکل‌ـ
در. بلکه اوقی ویازه بلمه‌کان بر ذات‌در. بس بومسئله
لری کورکان کبك خبر ویرووی، محمد ع.م ﻣﻚ اوزینك
قولندن کیله تورغان اش‌لر دکل‌در. البته بتون بارلق
دنیاسینك صانعی اولان الله تعالی‌نك بلگر تولریله
خبر ویرمشدر.

شولایوق اقتصاد واجتماع جهتندن قاراساق، اجتماع
علماسی حیران قالورلق درجه‌ده قانونلروضع ایتمشدر.
بتون کشیلرك سعادت‌لری واحتیاجلری عدالت وحقانیت
میزانلرینه قویلوب اولچانه‌رك حل ایدلمشدر. امتیاز
فقط علم سایه‌سنده‌گنه قیلنمشدر. فلسفهٔ اخلاق جهتندن
قاراساق، بتون کشیلرنی مکارم اخلاق وفضائل اعمال
ایباسی ایدوب، بتون کشیلرنی محترم وبر قارنداش‌لك
نقطه‌سیله‌بیلورغه‌اوندامشدر.وبوگاتعلقلی قانونلر قویوب
تطبیقغه قویمشدر. آز بر زمان ایچنده عربلارنی دنیاده
اخلاق وفضائل جهتندن انموذج ایندیکی بوگا شاهددر.
علم تربیه جهتندن قاراساق، بارچه کشیلرك روحلرینه
یاگا حیات ویروب، سعادت مادیه ومعنویه‌ده الك مترقی
فعال بر ملت اولورلق قانونلر قویمشدر. شوشی قانون

*) تیلومکرب: ١٥٩٣ یا که ١٦٠٨ میلادیه‌ده گریگوری آلمانیه‌لی یا که
یوخنا دیکان ذات طرفندن هولاندانك میدلبورغ شهرنده میدانه کیترلمشدر.

تربیه ایله یتشکان مسلمانلرنڭ چیرك عصرده دنیاغه کیتر مش انقلاب ومدنیتلری بوڭا بیوك بر دلیلدر. علوم سیاسیه جهتندن قاراساق بوخصوصده مکمل درجه‌ده قانون اساسیلر قویمشدر. شونڭ ایچون عربلر آز بر زمان ایچنده نظام وقانونلی اولوب دنیایه بیك مدنیت کیتردیلر. شول مدنیت وانقلابلرینه عالمگه توبانلك وبمانلق کیترمه‌دی، بلکه بتون دنیاغه علمی وحکمی نورلر ساچدی. بوکونه‌گی اوروپاده‌غی بالقلداب تورغان علم ومعارف نورلری، شول قران کریم کیترکان انقلاب وحرکتلرنڭ سایه‌سنده کلدیکنه تاریخلر شاهددر. حفظ صحت وعلم طب یاغندن قاراساق، قران کریم کشیلرنڭ جانلرنی وتنلرینی صاقلرغه لازم اولغان قوانین اوزره توزلمشدر. مثلا کییوم، تن، اورن، پاك اولو فرض‌در. نجس وپچراق ایبرلرنی آشاو، استعمال ایتو حرامدر، (پاکلك وحفظ صحت خصوصنده فلسفهٔ اسلامیه‌نڭ ٤ نچی جزء اولان فلسفهٔ عباداتده تفصیللی روشده بیان ایدلمشدر.) کبی قانونلر هر قایوسی حفظ صحت وطب قانونلری بوینچه توزلمشدر، بلکه دین اسلامده‌غی بارچه قانونلر حفظ صحت وطب فنلرینه صوك درجه موافق اولاره‌ق مشروع ایدلمشدر..

بو خصوصده هارون رشید خلیفه‌نڭ حضورنده اولغان
بر مذاکره‌ٔ علمیه‌نی سویلایـیم: بـر طبـیب نصرانی:
«قرانـگزده نه ایچون علم طبدن بحث ایتمه‌مشدر. حال
بوکه علم ایکی قسمدر: بریسی تـه‌ن علمی وایکنچسیده
جان علمیدر.» دیو سوآل ایتمش. شـول مجلسده حسین
بن علی حضرتلری «الله تعالی حضرتلری قرآن کریمده
علم طبنڭ کلسنی یارطی آیتده بیان ایـتمشدر» دیـو
جواب ویرمش. طبیب، «اول آیت قایو آیتدر» دیو
صورامش. حضرت حسین، «حلال وخوش اولغان آشاـ
ملق واچملکلرگزنی آشاگز، حراملره تیماگز، آشـاو،
اچو، اتفاق کبی اشلرگزڭ هر قایوسـنده افراط وتفرـ
یطنی قیلمایچه اقتصاد قانـونی اوزره یاشـاگز، (کلوا
واشربوا ولاتـسرفوا آه)» دیگان آیت شریفه‌در دیـو
جواب ویرمش. صوڭره تگی طبیب، «بوحقده پـیغمبرگز
بر۰ر سوز سویلامشمی» دیو سـوآل ایـتمش. حـضرت
حسین بن علی جنابلریده، پیغمبرمز «المعدة بیت الداء
والحمیة رأس کل دواء واعط کل بدن ماعودته (یعـنی
آش قازانی هر خاسته‌لقڭ خانه‌سیدر، صاقلیلق پرهیزلك
هر دوانڭ باشیدر. هر تـه‌ن‌که اشاملق واچملك هم باشقه
اسبابندن اوزینڭ عادتلاندیکنی ویر)» دیگان قسقه غینه

سوزلربله بیورمشلر دیدکنده، طبیب نصرانی «قرانکز وپیغمبرکز جالینوس‌که *) حاجت قالدرمه‌غان ایکان» دیو تحسین قیلدیغی مشهوردر. . . .

قسقه‌سی: بر عالم قران کریمنی یا کاغذنه باشلاب قولینه طوتوب صرف قران کریمنک اوزندن‌گنه مطالعه ایتسه «قران کریمنی یازوب میدانه‌چغارغان کشی مطلقا منطق حکمت اخلاق، ماوراء الطبیعه، علم روح، وعلم التربیه، تاریخ، هیئت، حکمت، علم حیوانات، نباتات، طبقات الارض، علم منافع الاعضاء، حفظ صحت، طب، اجتماع واقتصاد، سیاسیه، الهیات، حقوق، ادبیات، . . . یعنی بتون علوم کونیه‌نی باشینه بیوب ضبط ایتکان بر بیوک عالم وفیلاسوف، وبر قهرمان عالم‌در» دیب حکم ایده‌چکدر. فقط، قران کریمنک بیر یوزینه بوندن اون دورت عصر بورون کیلووینه قاراسه هم قران کریم چیشوب حل قیلغان مسئلهٔ طبیعیه وفلکیه‌لر، قوانین ادبیه واجتماعیه‌لرنک کوبسی بیر یوزنده‌گی حکیم وفیلاسوفلرنک هیچ برسینک ذاطرینه کلمه‌کان بر زمانده بوبله‌چه بر کتابنک یازیلووی، وآنی یازدرغان واملاء قیلغان کشیده اوقی ویازه بلمه‌کان، علوم ومعارفدن هیچ خبری اولمغان محمدعم طر-

(*) طبیب مذکور ایکنچی عصر میلادیده میدانه کیلوب علم طبده شهرت قازانمش ذاتدر.

فندن میدانه کیلشینه دقت اینسه، مطلقا، قران کریم، کشینك علم کوچندن میدانه کلمه‌دیکنی حکم اینه‌ر. بس بالضروره بتون طبیعتك خواجه‌سی، بتون کائناتك صانعی، وحکیملرك حکیمی اولان جناب رب العالمین طرفندن کلمش کلام الهی اولووینه قطعی حکم اینه‌چکدر. بس «قران کریم الله کلامیدر».

ایمدی قران کریم الله‌تعالی کلامی اولسه، قران کریمی، میدانه قویغان«دین اسلام» ده «دین الهی»در. قران کریمنی بزلرگه اوگره‌تکان محمدعه‌م‌ده الله‌تعالی طرفندن کشیلرگه حقائق مقدسه اوگره‌تور ایچون کلمش بیوك استاذ محترم ومصلح اعظم اولان رسول‌الله اولادر.

اولم یکفهم انا انزلنا علیك الکتاب یتلی علیهم ان فی ذلك لرحمة وذکری لقوم یؤمنون (عنکبوت ٥٠ ایة)

قران کریم نیندایین قانونلردن بحث ایله باشلامش؟
ونه ایچون دین وشریعتی بو ره‌وشلی توزیمش؟

قران کریم، یوز اون دورت سوره اولوب، مکیه، مدنیه اسمیله ایکیکه بولینه‌در. بیغمبرمزك هجرتنه چیکلی ایندرلکانلری مکیه، هجرتدن صوك اینکانلری مدنیه‌در. قران کریمدن الك باشلاب «علق» سوره‌سندن دورت

آیت ایندرلمشدر. اول آیتلر: «اقرأ باسم ربك الذی خلق، خلق الانسان من علق، اقرأ وربك الاكرم الذی علم بالقلم، علم الانسان ما لم یعلم» دیگان آیت شریفەلردر. موندن صوڭ كلمش سورة مكیەلردە الهیات، ازلیت ابدیت، حشر ونشر، جزاء ومكافات، نبوت، قران كریم، وحی، اخلاق، مسئلەلرندن بحث ایتمشدر.

سورەء مدنیەلردە آزلەبقنە قانون وشریعتلردن بحث قیلە باشلاب تكامل قانونیچە بتون كشیلرنی ترقی ایندرەرك مادی ومعنوی سعادتلرینە ایرشدروب عموم بر قارنداش ایەرلك «قوانین شرعیە» توزیمشدر. قران كریمك بو رەوشلی بحثلرلە باشلاوی، حكمت ومصلحتگە تمام موافقدر: بتون ترقیات مادیە ومعنویە علم ومعرفتكە باغلانمشدر. علم ومعرفتسز هیچ بر سعادت یوقدر. ایمدی قران كریم كشیلرنی مطلق ترقیاتگە اونداب سعادت بشریە نی تأمین ایەر ایچون اڭ برنچی «اوقو، اوگرەنو»، كشیلك دنیاسینڭ ترقیاتی نە ایلە اولاچق؟ مسئلەلر یلە باشلامشدر.

ایمدی ترقیات مستمرە ایلە دائماترقی ایە طورەچق بتون كشیلك دنیاسینڭ برسی ایكنچسینە یاردامچی اولغان عموم بر قارنداشلك نقطەسینە بیلووی، مطلقا

مسالك واعتقاد جهتندن بر نقطه‌غه بيلوغه طوقطايدر.
موله شونك ايچون قران كريم «بتون كشيلك دنياسى بر
الله‌تعالى‌نڭ مخلوقيدر. بتون كشى بر الله‌تعالى‌گه شكرانه
قيلورغه تيوشدر. بتون كشيگه سعادت فقط بر الله‌تعالى‌ـ
دنگنه ايرشه‌در.» ديمكدن عبارت اولغان توحيد مسئله‌ـ
لرندن باشلاب بحث ايلرك اخوت عموميه‌گه اساس
قويمشدر. بتون كشيلرك چنلق وطوغربلق ايله ياشاب
درستلك ايله حركت ايدولرى، هر نرسه‌نى اوته‌دن
اوته‌گه كوريب بلوب تورغان بر الله‌نڭ يارلغينه اشانوغه
هم بتون اشلاكان اشلرى هر قايوسى حساب وميزان
آستنده «هر اش ايچون مطلق آدم بالاسى مسئول اولوب
جزأ ومكافاتكه اوغرايه‌چق بر حساب كونى واردر» ديب
اينانوغه طوقطايدر. چونكه قيامت كونينه اشانه‌غان بر
كشى‌نه‌عدالت‌نى طانور! ونه‌كشيلرحقندن قورقور؟ ونه‌آدم
دن اويالور! هيچ . . . ايمدى قران كريم بتون كشيلرنى
عدالت وحقا نيت اوزره ياشاتوب دنياده وآخرتده
مسعود ايلر ايچون كلكان بر دين حقدر. پس شونك
ايچونده عدالت وحقانيتكه اساس اولغان مسئلهٔ اعتقاديه‌ـ
لردن بحث ايله باشلامشدر. دخيده ازليت وابديت مسئله‌ـ
لرى، (يعنى بو عالم قايدن كلكان؟ ونه ايچون يارالطلغان؟

ونه ایله چیکلانه چـلك؟ ترکلکدن نه فـائده؟ کبی) بیـوك مسئله‌لردرکه، دنیا یار اطلغاندن بر و بتون عقللر ازله‌مش وتیکشرمشدر. قران کریم اینکانچه چن چنینه بو مسئله لر حقده هیچ کوڭللر اورنلاشمه‌مشدر. حال بوکه بو مسئله‌لر شوندابن مسئله‌لردرکه، بتون حیاتده خط حرکت تعیینلاو بو مسئله‌لرنی حل ایدوگه طوقتایدر. بولار حل ایدلمه‌گانده کیره‌ك اعتقادیات، کیره‌ك عملیاتدن اولسون هیـچ بر قانون قویبلماز، هیچ بر سعـادت تـأمین ایدلمز مـونه شونڭ ایچـون ازلیت وابدیت مسئله‌لرنی الڭ باشـلاب بیان ایده باشلامشدر.

دیمك، ترقیات، مستمره، (شاوغنه آلغه وکامل لـکـگه وارو) اخوت انسانیه (کشیلك اسمینه قارنداشلك)، عدا- لت عمومیه (عموم تکیزلك وطوغریلق)، سعادت ابدیه (مڭـگو بختلیلك) دن عبارت اولغـان بیوك بر مسـئله میدانه قویلمشدر. ایمدی بو بیوك مسئله‌لرده عموم صو- رتده کشیلرڭ عقل و وجدانلرینه عرض ایدیلورگه کیره‌ك ایدیلده، هرکشی قوهٔ فکریه‌لرنی اشلاتب قاره‌سونلر، اوز لرینڭ کیدشلری شول دورت قانون میزانلرینه صالوب اولچه‌نکانمه؟ حیاتنده برهر مقصد اعلی تعینله‌نکانمه؟ ایکا- نڭی کورسونلر، باسونلر، غفلتلرندن اویغانسونلر . . .

مونه، شونڭ ایچون قران کریم اوزینڭ مثلنی کیترر
گه اوندادی. بس بذون عربستان بر مدرسهٔ عمومیه وبر
میدان مدا کره حالنی آلدی. هر کشی قولینه قران شر
یفڭ سوره‌لرنی توتقانلر، اوقیلر، مثلن کیترر گه طرشه-
لر، چالیشه‌لر. فقط اوقغان سوره‌لرنده گه لـکی دورت
بیوك مسئله‌لر کوزلر ینه کورینه، فکرلری قوزغالا. ئلیکی
قانونلرڭ بیوك اولدیغنی آکلایلر. بذون حیات، بذون
سعادت انسانیه اونـلره طوقناديغنی دوشونه‌لر. لکن،
بو مسئله‌لرنی حل ایدوکه عقل‌لری یتشمه‌دیکارینی بـلـك
یاخشی بله‌لر. شونڭ ایله برابر اوقی ویازه بلمه‌کان محمد
عه‌مڭ اوزینڭ‌گنه عقلندن اشله‌نب چقمایه‌چغنی توشو-
نه‌لر. مونه قران کریمڭ عرض قیلغان‌شوشی عامی واد-
بی دعوت نامه‌سی، بذون روح‌لری اوزینه جلب، عقل‌لری
اوزلرینه اسیر ایتـمش، سویـلانه‌چك قانونلر ینه قبول
ایده‌رگه تمام مستعد بر حالـگه کیترمش. ایشته مونـڭ
صوڭنده سورهٔ مدنیه‌لر بذون کشیلك دنیاسینه یارارلق
«قوانین شرعیه» لری صره‌سیله مشروع ایده‌رك هر فایو
سنی تطبیقا تگه قویا وارمشدر. بس قران کریم بذون
سعادت بشریه‌بی تأمین ایتوب بتدیرکـدن صوکره
«الیوم اکملت لـکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم

الاسلام دیناء کلام مقلسلریله تمام ایدلمشدر.

قرءان نیچك بتون کشیلك دنیاسینه یارارلق قانون عمومیدر؟

قران بتون بیر یوزینه
یارارلق قانون عمومیدر.

١) قران کریم نظرنده بتون کشیلر، بیر یوزینك اك حرمتلو خلیفهسیدر ١). بیر یوزندهگی هر بر نرسه آدمنك منفعتی ایچون یارادلمشدر ٢). بتون کشیلر بر آدم بالاسی اولدیقلرندن هر قابوسی تیگزدر. وبر طوغاندر ٣). نسل ونسب جهتندن هیچ بر امتیاز یوقدر. فقط امتیاز علم وفضیلت ایلهگنهدر ٤). بتون کشینك ترقیاتی علم وقلم سایهسندهگنهدر ٥). بتون کشیلر برسی ایکنچیسینه مجرد کشیلك اسمنه یاردامله اولنورغهتیوشلدر. (انفاق احسان، تصدقکه تعلقلی آیتلر) «بتون قوهٔ علویه وسفلیه آدم بالاسینه مسخردر» ٦). دیمك کشیلك

---

١) انی جاعل فی الارض خلیفه ولقد کرمنا بنی آدم ٢) خلق لکم مافی الارض جمیعا ٣) بتون کشی خلیقه، بتون کشی نفس واحدهدن یاراطلغان، بتون کشی اوز اختیار ومشیتینه تعلقلی آیاتلر بارچهصیده عامدر. ٤) ان اکرمکم عندالله اتقاکم انما یخشی الله من عباده العلماء، هل یستوی الذین یعلمون والذین لایعلمون. ٥) خلق الانسان من علق، اقراء وربك الاکرم الذی علم بالقلم علم الانسان مالم یعلم. ٦) هوالذی سخرلکم مافی السموات ومافی الارض جمیعا.

دنیاسی بتون اشلرینی طبیعتدن اشلاتوب تمام طبیعتك سلطانی اولوب دورسوررلك درجه ترقی ایدهچك یلانتی قران کریم قوللرینه ویرهشدر.

ایمدی شوشی قران کریم قویغان قانونلار، شول درجه کیك وعمومی قانونلردرکه، بتون بیر یوزندهگی باشاکان هر بر کشیگه موافقدر هم هر بر کشیلرك تلادکیدر. بتون علوم ومعارفك اسنهد کیدر. بتون مدنیت شول یوالده آتهقلهدر. مونی اثبات ایچون صاف کوڭلك ایله اویلا، شول قاره زنجیلر (نیگرلر) هرلکنی سهومیلرمی؟ عموم تیگز کوز ایلهقاراغاننی یبر یوزنده یارا طمغان براو وارمی؟ هیچ. بتون کشیلرکه بر طوغانلق کوزیله قاراب مادی ومعنوی یاردامده اولوچلقنی بتون وجدانلرمز آلقشلامیورمی؟ بتون کشیلرك آلغه کیدشی علم ومعرفت آرقهسنده ایکانی کوز آلدمزده دکلمی؟ علم ومعرفت آرقهسنده بتون طبیعت، آدم بالاسینه باش ایدا کلمکده اولوب طبیعتنی خدمتکه قوشقان ملتلر دائما یوقاری درجهگه چغوب باشقهلرغه قاراغانده مساعدهلی وکیگش حیاتده دور سورمیورلمی؟ مونه بولار بارچهسیده کوز آلدمزدهدر. بس شولای اولغاچ قران کریم بتون بیر یوزندهگی کشیلره یارارلق قانون عمومیدر، هر بر

عصر ترقی ایله متناسبدر، مدنیت‌حقه‌نڭ تله‌گانیدر.

۲) قرآن کریمه‌ده‌گی بارچه قانونلر، کشیلرڭ بیر یوزنده‌گی تورلی اقلیملرده وتورلی حاللرده (*) وتورلی درجه‌لرده یاشاوچیلکلرنی اعتبارغه آلوب توزیلمشدر. هم هر قایوسینڭ درجه‌سی، قدرنچه‌گنه وظیفه‌لر تعیین له‌مشدر: منطقهٔ حاره‌ده یا که منطقهٔ بارده‌ده یاشاغانلرگه، هم قارطلر، یاشلر، سلامت‌لر، خاسته‌لر، بایلر، یارلیلر، هر قایوسینڭ کوچلری نسبتنده ایدیبلروب، عملیاتکه قویلمشدر. شولای اولغاچدن بیرڭ قایوغنه نقطه‌سنده اولنسون، هر نیندایین کشیگنه اولسه اولسون، مطلقا قرآن کریم قانون عملی اولوب بتون کشیلك دنیاسینڭ حالنی اعتبار وتأمین ایتمشدر. دیمك هر کشیگه یارارلقدر.

کشیلك دنیاسی قانون‌سز، هم قانوننی یوزتورگه هم انتظام عالمنی‌صاقلارغه لازم اولغان حکومتسز، عدالت وحقانیت میزانلرنده اولارەق یاشای آلمایه‌چقدر. بلکه مطلقاعدالت‌وحقانیت وامنیت ایله‌یاشاوی ایچون حکومت

*) بایلرغه زکات، عشر ویررو، وباشقه‌چه قوه مالیه‌لنی ایله یاردام‌لاشو، حج قیلو کبی وظیفه‌لر یوکلاتلمش. فقیرلر بو وظیفه‌لردن عفو ایدلمش بلکه بتون کشیلك دنیاسی آلارغه یاردام‌لاشورگه بورچلی ایدلمشدر. قارطلر، خاسته‌لر، ضعیف‌لرگه رخصت وعفو کوزلریله قارالمشدر. کنجلر، سلامت‌لر کوچلیلرگه عزیمت قانونلری قویلمشدر. عقوبات وجزاء شدت، عفو ویسر کبی‌تورلی درجه‌لی ایدیلوب قویلمشدر. عائله مسئله‌لری: آتا وآنا، بالالر، یتیملر، کفالت، میراث. . . . . هر قایوسینه موافق قانونلر توزلمشدر.

عادلەگە محتاجدر. مونە شونڭ ایچون قران شریف مجرد کشیلك اسمینە حکومتلر تشکیل ایدیلورگە وآنلر نیدە بتون کشیلرگە موافق اولغدای رەوشلی صرف حقانیت وعدالت اوزرە توزیلورگە خط حرکت واساس تعیینلەمشدر. (واذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل آه اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم آه کونوا قوامین بالقسط آه...) وبوگا لازم اولغان بتون اسبابنی مشروع ایتمشدر. حکومتنی یورتکاندە هایت تعصبی کرتمزکە، بلکە صرف کشیلك اسمنە حقلق وطوغریلق ایلە یورتورگە بیورمشدر.

٤) قران، کشیلك دنیاسنی خراب وهلاك ایتە تورغان ضررلی وآغولی نرسەلردن طیوب کشیلرڭ حیاتلرنی صاقلامشدر. مثلا اسپیرت استعماللر، اوطیش اوینلر، فاحشە خانەلر وباشقە نجس نرسەلر هر قایوسنی قران کریم منع ایتمشدر.

ایمدی بتون بیریوزندەگی هر کشی قاشندە عدالت وحقانیت مقدس‌در. هر کشی شو عدالتنی تلایدر.

اوشانداق بتون متمدن مملکتلر کشیلك عالمنی ضررلی وآغولی نرسەلردن صاقلرغە طرشمقدەلر. هم بونڭ ایچون بتون مدنیـ عالمی شاو ایتمکدەدر. ایمدی

شولای اولغاچ قران کریم بتون کشیلك دنیاسنلنغی انتظا
منی صافلاب حیات انسانیه‌نی تأمین ایده‌ر ایچون کلمش
بر دین عمومیدر.
قل یا ایها الناس انی رسول‌الله الیکم جمیعا. وما ارسلناك
الا کافه للناس آه، وما ارسلناك الا رحمة للعالمین.

قرءان و عقل

قران کریم توزیگان «دین
اسلام» دین عقلیدر.

۱) قران کریم، باشندن آخرینه قدری مطلقا عقلنی
اشلاتورگه قوشقان. آثار کونیه‌گه عائد بر بیان، یا که
مسئلهٔ عمرانیه‌گه تعلقلی بر محاکمه‌یورتسه، شونك قرندوق
مطلقا عقل و فکرنی یورتورگه بیوره‌در. سعادت مادیه
یا که سعادت معنویه‌گه تعلقلی قانونلر سویلادیسه، شونك
صوکندوق حکمت ومصلحت‌لرنی بیان قیله‌ده عقلنی یور-
تورگه فرمان ایلادر. شول درجه‌ده عقلنی استعمال قیلور-
غه قوشادرکه، عقلنی استعمال قیلمغانلرنی حیوانلردن بیله
توبان صانایدر. ان شر الدواب عندالله الصم البکم الذین

لايعقلون، ولقد اضل منكم جبلا كثيرا افلم تكونوا تعقلون
ومن نعمره ننكسه فى الخلق افلا يعقلون، (يس) قل
انظروا ماذا فى السموات والارض، وماتغنى الايات والنذر
عن قوم لا يعقلون؛ ان فى ذلك لايات لقوم يعقلون، ان
فى ذلك لايات لاولى النهى (طه ١٢٨) . . . . . وباشقه لر.

٢) «مدار تكليف عقلدر. دينى وشرعى وظيفه لر
فقط عقلغه يوكلانه در، عقلسزلر عفو ايديله در. بر حديثنى
عقل مخالفه صايسه، اول حديث موضوعدر. دين اسلامده
عقلغه مخالف اولان نص يوقدر. اولديغى تقديرده عقلك
موافقتنچه تأويل قيلنه در. عقل اشى اولغان قياس اصول
شرعنك ٤ نچيسيدر» ديگان قضيه لر كوبدانوك اهل اسلا-
مك قانلرينه سڭمش اعتقاددر. ديمك اسلام عالملرى
كوبدانوك «دين اسلام» نى دين عقلى دييب طانمشلر.

٣) قران كريم توزيگان قانونلردن هيچ برسى
عقلغه قارشى دكلدر. بلكه قايوغنه قانوننى طوتوب قا-
راساك، هر قايوسى حكمت ومصلحتلر ايله طولمش
قالمشدر. عبادات، معاملات، اخلاق وباشقه جهتدن فر-
مان ايتمش قانونلرى هر قايوسى قوانين عقليه بوينچه در.
نه قدريگنه عقللر ترقى ايتسون، مطلقا عقللر قران
كريم توزيگان دينني دين عقلى دييب طانياچقدر. شو-

شی ۲۰ نچی عصر میلادیده ینشکان عالم وفیلاسوفلار بیله دین اسلامنك عقلغه موافق بر دین‌عقلی اولدیغنی اعتراف ایدلر . . . عقلی ایکانینه اعتراف ایتمایده چاره یوق، چونکه قران کریم بتون کشیلرنی قرانك مثلنی کیتررگه اوندادی. دیمك قران اوزینی کشیلك دنیاسینك عقلینه عرض قیلوب عقلا عیبنی بولگز» دیدی. بس عقلاهیچ بر عیب ونقصان بولا آلمادیلر . . . .

ایمدی مادام که قران کریم عقلنی آلغی صفده طوته‌در. هر توزیمش قانونلریده عقلی اولاره‌ق توزیلمشدر. بتون قانونلریده عقلغه موافقدر. اوزنیده عقلغه عرض ایتمشدر. بس قران کریم توزیمش «دین اسلام»ده دین عقلیدر.

قرءان کریم وعلم

قران کریم توزیکان «دین اسلام» دین علمیدر.

۱) قران کریم باشلاب ایندکی‌زمانده‌وق، اوکره‌تو، اوقو، علم وقلم آرقه‌سنده کشیلر ترقی ایسه‌ده (اقرأ باسم ربك آه) دیو علم ایله سوزگه باشلادی. بهامی

كشى آرتق دييب مطلقا علمنى تـقديس قيـلدى (هل يستوى‌الذين آه). كيره‌كم اولسه اولسون علمالى كشينى الله تعالى درجه‌لرگه كوتاره‌در (والذين اوتوا الـعلم درجات) ديدى. ايمان يانينه علم ايله كيلورگه بيوردى (فا علم انه لا اله الاهو). كشيلر آره‌سنده امتـياز، فقط علم ايله‌گنه‌در ديدى (ان اكر مكم عندالله اتقا كم- انما يخشى الله من عباده العلماء). قلم واسباب علميه ايله قسم ايده‌رك مطلقا قلم هنرنى تقديس وتعظيم ايتدى (والقلم وما يسطرون)...

٢) قران كريم معرفتسز معاندلره قارايه‌رق كيروك ايناتگز يا كه ايناتمانگز، كرچه سز ايناماسانـگزده هيـچ شبهه‌سز عالملر قرانك بيوكلـگينه سجده ايده‌رلر (قـل امنوا به اولا تؤمنوا ان الذين اوتوا العلم من قـبله اذا يتلى عليهم يخرون للاذقان سجدا (اسراء ١٠٧) ديـو اوزينى علم ومعرفت ميزانلرينه صالنوب اولچـانورگه قوشه‌شدر.

٣) قران كريم، اوزينك حق دين الهى اولوونى اثبات ايده‌ر ايچون بورنغى پيغمبرلرك طاياغى، دواسى طاشينه ايسى كيتمه‌دى. چن چنينى اينكانده التفاتك ايتمه‌دى. بلـكه اوزنـدن معجزه صوراغانـلره عـلوم فاـكيه

وطبیعیه واسطه‌سیله باینه تورغان آثار کونیه‌نی عرض ایندی. هم اوزینینگ مثلنی کیتررگه بیوردی. دیمک اوزینینگ حق وچن دین الهی اولوینه معجزهٔ علمیه عرض قیلدی.

٤) قران شریف توزیکان بتون دینی وشرعی قانونلر علم وفن جهتندن تمام موافق، واقع ونفس امرگه مطابق اولوب چقا کیله‌در. کون بکون ترقی ایله کیلکان علوم کونیه تصدیق ایده کیله‌در. دنیانینگ قایوغنه بیرنده علم ومعرفت ترقی اینسه، مطلق شول قران کریم قویغان قانونلر، قبول ایدیله کیله‌در. گرچه قران شریف قویغان قانون دیبب اعتراف ایته‌سیلری کیلماسه‌ده یا که بوندان قانونلرنینگ بارلغنی بلمه‌سه‌لر ده طبیعت اوزی قبول ایلارگه مجبور ایله‌در.

ایمدی مادام‌که قران کریم مطلق علمنی تقدیس ایله‌در. کشیلرگه بتون قانون حیات وسعادتنی مجرد علم سایه‌سنده‌گنه تأمین ایله‌در. اوزنیله مطلق علم میزانینه صالورغه قوشادر. هر قانونلرینی بتون عقللر موافقت ایلارلک علمی وحکمی روشده توزیلمشدر. بس قران کریم توزیمش «دین اسلام» ده دین علمیدر.

قرءان، قوانین طبیعیه و فطرت الهیه.

قران دین فطریدر

قران کریم کشیارنی طبیعتك بر کیساکی دیب طانیدر. فقط شول طبیعت ایچنده طوز کبك اریبه‌چك بر کیساك دیب طانمایدر، بلکه بتون قوهٔ طبیعیه‌نی اوزینه مسخر قیلوچی بیر خلیفه‌سی دیب طانیدر. شونك ایچون قوهٔ طبیعیه‌نی تسخیر قیلوردای قانوننی الك باشلاب اوگره‌ته باشلامشدر. بتون توزیمش قانونلرینده طبیعت قانونلری موافقتنچه توزیمشدر. طبیعتکه قارشی هیچ بر قانون قویمامشدر. شول طبیعت دنیاسنده‌غی قویغان تانونلرینی سنت‌الله، فطرةالله دیب تعبیر ایتمشدر. (سنة الله التی من قبل آه ولن تجدلسنة الله تبدیلا) اوزینك توزیمش «دین اسلام»نی «فطرةالله التی فطرالناس علیها ذلك الدین القیم» دیو دین فطری (طبیعی) دیب تعبیر ایتمشدر. بورنغی شریعتلرده حکمت ومصلحتنه قاراب وقتلی اولاره‌ق طبیعت وفطرته قارشی مشروع ایدلگان قانونلرنی قوانین طبیعیه موافقتنچه تعدیل ایتمشدر. طبیعتلك هر تورلی تأثیر ایتکان زمانینه کوره حکملر

مشروع ایتمشدر. ایمدی شولای اولغاچ قران کریم تو-زیمش «دین اسلام»، دین طبیعیدر. بلکه دین طبیعی اولویله برابر بتون طبیعتی قوهٔ تسخیریه‌گه آلدرر ایچون کیلمش بر دین عالیدر.

قرءان و ترقیات

قرآن موجب ترقیدر.

قرآن شریف بیانینه قاراغانده، بتون قوهٔ علویه وسفلیه آدم بالاسینه مسخردر. (سخرلکم ما فی السموات والارض جمیعا) بتون نرسه آدم فائده‌سی ایچوندر. (خلق لکم ما فی الارض جمیعا) مطلق علم مقدسدر. امتیاز فقط علم وفضیلت ایله‌گنه‌در. (قرآن وعلم بابینه قاره) بتون کشیلر محترم هم بر تیگزلردر. هر کشی اوزینه‌گنه طایانورغه (اعتماد قیلورغه) تیوشدر. بخت وسعادت مطلقا حقانیت اوزره اولغان سعی وغیرتکه طوقطامشدر. (سوره نجم، وان لیس للانسان الا ما سعی) بتون کشی عقل وفکرنده حر اولوب مطلقا عقلنی اشلاتورگه تیوشدر. عقل وفکرنی اشلاتمه‌کان کشیلر حیواندن توبان درجه‌ده

در. (قرآن وعقل بابينه قاره) باى اولوب قوهٔ ماليه ايله باشقه‌لره ياردمده اولوچلق (يعنى زكات ويرو) بيوك فرضلردن قيلنوب بناء اسلامك براگوسيندن صانالمشدر. چن متقى اولورغه (بقره ٢-٣ آية) هم مكگو بخت وسعادت گه ايرشوگه‌ده قوهٔ ماليه‌لى اولوب ياردمله اولوچاقنى شرط وقيد ايتمشدر. (بقره ٥ نچى آيت قد افلح المؤمنون الذين هم فى صلوتهم خاشعون والذين هم للزكوة فاعلون.) صاتوغه صوك درجه ديه‌لامشدر. صاتونى فضل الله (يعنى الله رحمتى) ديب تعبير ايدوى بوكا بته‌در. تيمر يوللر (دابة الارض)، تيمر وچويون فابريقه‌لرى (سوره حديد)، بيوك پراخوتلر (فى البحر كالاعلام)، هوا كيمه‌لرى (ريح وسليمان)، بيوك قنطره‌لر (سباء ميقرفونلر، (سليمان عهم ك بلمايوى، قرمسقه‌نك سويلاوى) خارق العاده سرعت ايله خبر كيترولر بلكه نرسه‌نك عينفى كيترولر، اجرام علويه‌نى تفتيش ايده‌ردأى رصدخانه‌لر (فارجع البصر ثم ارجع البصر، انظروا ماذا فى السموات، ياهامان ابنى لى صرحا) رسم وتمثاللر، فوطوغراف خانه‌لر (سليمان وتمثال)، بيوك استحكاملر (ذوالقرنين قصه‌سى) بيوك وبيز الكان ياالطراب تورغان خانه‌لر . . . وباشقه‌لر . . . هر قايوسى قرآن كريمده اشاره ورمز ايدلمشلردر. مقام‌مدت‌ده ذكرايدلوب

بزلرنگ عقل وفکرلرمزنی اشـلاتوب ترقیات مسـتمره ده اولومزه دیملامشدر. قسقه‌سی: قرآن کریم، طبیعت دنیا سنده اولان تنازع بقاء میدانننده قهرمانچه مبارزه ایتارك بتون امور طبیعیه‌نی قوه‌ٔ تسخریه‌آستینه آلوچلقنگ یلان ویراغراغنی کشیلنگ دنیاسینه توزیمش وبرمشدر. پس شولای اولغاچ قرآن کریم موجب ترقیدر. عصر سعادتنگ آزغنه بر وقت ایچنده قرآن کریمنگ کوستردیکی ترقی خارق‌العاده‌سی بوکا تاریخی بیوك بر دلیلدر.

«دین اسلام مانع ترقیدر فلاندر» دیکان اعتراضلر هرقایوسی بوش سوزلردر. اما بو کونده‌گی اهل اسلامنگ توباننده قالولری قرآن کریم اوگره‌تکان یولدن چغولر ندندر. بو کونده‌گی مسلمانلر قولنده اولغان دین، قرآن کریـم توزیکان دین دکل دیورگه ممکندر؛ چونکه موند دیکان اولیالق صاتقان ایشانلرمزنگ اشـلری ویوللری وعمللری قرآن کریمگه خلافدر. اوگره‌تکان دیملری حکایت وخرافاتدن عبارتدر. ترقیات مستمره‌که بتونلای قارشی که‌رته‌در. ایمدی بوندای باطل خرافات وحکایت آرقلی اوگره‌تلکان عموم خلقمزده‌غی دین نیچك قرآن کریم توزیمش دینگه خلاف اولماسون! ایشته بتون عالم اسلامنی ایزگان وخراب ایتکان، بتون سعادته قارشی‌طورب

مانع ترقی اولغان دین ایشنه شوشی دینلدر. اما قرآن کریم اوگرەتکان دین اسلام موجب ترقیلدر.

قرءان۔ وعموم قارنداشلك، و باشقه دین اهللری

قران بتون کشینی قارنداش طانیدر.

قران کریـم، بورنغی رسـول‌لره کیلمش شریعت وکتابلری تصدیق قیله‌در. شولایوق بارچه رسول وپیغمبر- لری تقدیس ایلەدر. صوڭ درجه الوغ وحرمتلو کوزبله قارایدر. هم بارچه پیغمبرلرنی هیچ بر اوگایسز تصدیق قیاورغه بیورەدر (لا نفرق بین احد من رسله) شولایوق قران کریم هر بر دین اهلینـه حریت وبیرمشـدر. (لا اکراه فی‌الدین. لـکم دینکم ولی دین، ولا تسبوا الذین یدعون من دون‌الله) هر بر دین‌که حرمتلو کوزی ایـله قارامشدر. فقط حـق دینلرگه کرکان خرافـات وبـاطل اعتقـادلرنی رد ایدووی دیـن الهینی تجریدکه وتقدیس ایچوندر. کشیلر، تلاسەگینه قایو ملتدن وتلاسەگینه قایو دیندن اولسه اولسون، «الله بردر» دییب اشانسه یا که

اشانوب ينماسەده همان استدلال مرتبەسندە اولسە، سعادت ابديه ونجات سر مديەگه ايرشەچكنى (اللەنڭ مشيتنه طابشرەرق) تاءمين ايدەدر. (لا تقنطوا من رحمت‌الله ان‌الله يغفرالذنوب جميعا) بس قران كريم بوبله كيك دائرەلى ايدوب قويمش قوانين دينيه‌سيله باشقه دين‌لرنى اوز اچينه جمع ايتمشدر، هم هيچ بر دين اهللرينڭ خاطرلرينى قرمەمشدر، بلكه اوزينه محبت ايتدررلك نيگز وپلان توزيمشدر. شولايوق كشيلر تلاسه وثنى اولسون، كيرەك اللەنى بر ديوچى اولسون، قران قاشنده مطلق محترمدر. (ولقد كرمنا بنى آدم) هر قايوسى ايچنده امتياز فقط علم ايلەگينەدر. بتون كشيلر برسى ايكنچسينه يارداملاشورگه بورچليدر(*). يتيملر، يارليلر، ضعيفلر مسكينلرڭ يارداملرينه يتشوب حاللرنى اصلاح ايدونى بتون كشيلك اسمينه بورچ ايتمشدر. هر كشى اوزينڭ عملى نسبتنده جزاء ومكافاتغه مستحقدر

(*) زكاتلر، صدقەلر، وباشقه اعانەلر حقنده كيلگان آيتلر هر قايوسى عامدر هيچ بر ملتنى يا كه دين‌نى آيرمايىچه مطلق كشيلك اسمينه انعام واحسانده اولورغه بيورەلر... دنيا يوزندەگى بارچه فقيرلرنى مسكينلرنى رعايه قيلغان دين وارسه، مطلق دين اسلامدر. حتى اسلام دينتى ابوالفقراء والمساكين ديب ايتورلكدر. بتون فقير ومسكينلرڭ صيغوب مرحمت طابەچق دينيدر. شونڭ ايچونده اسلام شهرلرنده هم اسلام قريەلرنده تيلەنچيلر دين اهلى اولسون هيچ بر زمان آچقه قالمەمشدر. آوروپاده الڭ متمدنلر ديب ماقطانغان لوندون شهرلرنده بيل. آچلقدن يوزلرچه مڭلرچه كشيلرڭ دنيا قويدبغلرى هر كشينڭ معلوميدر. بو ايسه ميدانده آب آچق كورنب تورغان بر حقيقتدر.

(فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره).

ايمدى شولاى اولغاچ قران كريم بارچه كشيلرگه بر قارنداش كوزيله قاراب هر قابوسنى عموم قارنداشلك دائره‌سينه ينمشدر.

بناء عليه قران كريم بتون بير يوزينى بر خانه، بتون كشيلك دنياسنى برعائله، وبرقارنداش ايدوب محبت عموميه ايله ياشاتور ايچون كلمش بر دين مقدس‌در. بتون عقللر وعلملر. عالملر وفيلاسوفلر تانلاكان دين عقلى وعمومى ايشته بودر. بتون بير يوزينه محبت واخوت عموميه ميدانه كيتره‌چك دينده ايشته بودر. وما ارسلناك الا رحمتا للعالمين، ذلك الدين القيم ولكن اكثر الناس لا يعلمون.

قران، مڭگو ياشايه‌چك قانونمى؟

قران تو زومش دين اسلام مڭگولك ديندر.

كشيلرڭ ايكى تورلى تركلكى وار: برسى دنياوى، ايكنچيسده اخراويدر. قران كريم هر ايكى تركلككه

لازم قانونلری توزیمشدر. دنیاوی ترکلکگه عائد اولغا
نلری سعادت دنیاویه‌نی، حیات اخراویه‌گه عائد اولغانلری
سعادت اخراویه‌نی تأمین ایده‌لر. حیات دنیاویه‌غه عائد
قانونلر، یعنی شریعتلر، وبعض بر حیثیات دینیه‌لر، بتون
بیر یوزنده کشیلك دنیاسی یاشاگان مدنیت قانون بولوب
طوررلق ره‌وشلی توزیلگانلر؛ چونکه قوانین طبیعیه‌هم
طبیعت بشریه موافقنچه توزلدیکلرندن طبیعت دنیاسی
هم طبیعت بشر ایله برابر یاشایه‌چکلر. علمی وعقلی اولا
ره‌ق مشروع ایدیلدیکندن، علم وعقل بشر یاشادیغی
مدتده برابر یاشایه‌چقدر. بس حیات دنیاویه کیسلمه‌گان
مدتده شول حیاتگه تعلقلی قانونلرده برابر یاشایه‌جقدر.
البته، بو حیات دنیاویه اوزگه‌ره‌چکدر، فانیدر. لکن
اوزگه‌رسه‌ده حیات ابدیه اولغان حیات اخراویه‌گه تحول
وانقلاب ایده‌چکدر. شول بو حیات دنیاویه‌ده سعادتنی
تأمین ایتکان قانونلر، سعادت ابدیه‌گه سبب ووسیله‌لکلرنده
بلکه سعادت ابدیه حالینه انقلاب ایده‌چکلرندن ابدیت
حالنده قالاچقلردر. حیات اخراویه ومعنویه‌گه عائد قانونلر
(یعنی دین) روح وحقیقت انسانیه‌گه عرض ایدلمش
حقیقتلردر: بعضلری الهیاتکه عائد حقیقت ثابته‌لردرکه،
تغییر وتبدیلنی قابل اولمغان ابدی وسرمدی محضلردر.

بعضاربده روح وحقیقت انسانیه‌گه عائدلردرکه جناب حقك بنده‌لرگه اولغان الطاف رحمانیه‌سی وچیکسز نعمت‌لری قارشیسینه اولغان وظیفه عقلیه وروحانیه‌لردر.

ایمدی جناب حقك الوهلقی، لطفی ونعمتلری چکسز در، ابدیدر. روح وحقیقت انسانیه‌ده نه قدری ترقی اینسون وکمالاته ایرشسون، همان بنده‌لرگنه مڭگو قالاچقدر، جناب حقك چیکسز نعمت‌لرنده غرق اولارق مڭگو پاشایه‌چکدر. بناء علیه جناب حقك بیوکلکینه وچیکسز نعمتلرینه قارشی اولغان وظیفهٔ عقلیه وروحانی‌ده مڭگو پاشایه‌چکدر. پس وظیفهٔ عقلیه وروحانیه‌دن عبارت اولان دین اسلامه روح وحقیقت انسانیه ایله مڭگو پاشایه‌چکدر.

قرءان کریمدن صوڭ یاڭا بر دینگه احتیاج وارمی؟

قرآندن باشقه یاڭا دینگه احتیاج یوقدر.

قران کریم ایله توزیلگان «دین اسلام» دین سماویلرك اڭ صوڭغسیدر. مڭگو پاشایه‌چکدر. یاڭادن باشقه بر دینگه احتیاج یوقدر. بوڭا دین اسلامك روحی

وقیمت معنویه‌سی دلیلدر.

۱) دین اسلام، طبیعت قانونلری بوینچه کشیلك دنیاسینك طبیعتی موافقتنچه توزیلمشدر[۱]. ایمدی کشی نه‌قدری ترقی ایتسه ایتسون، همان شول طبیعتیله برابر باشـایاچقدر، طبیعت آننك سیله برابر دور موره‌چکدر. بس دین طبیعیدن عبارت اولغان دین اسلامدن باشـقه دینگه محتاج اولمایه‌چقدر.

۲) دیـن اسـلام، «کشیلر، بتون امـور طبیعیه‌نی وبتون قوهء علویه وسفلیه‌نی قوه‌ٔ تسخیریه‌لرینه آلاچقلر» دییب طانیدر. هم شوڭا لازم اولغـان پـلان وپروغرام کوسترمشدر. اول ایسه علـوم ومعـارفدر. ایمدی آدم بالاسی بو قانون حیاتده نه قدریگه‌ه ترقی ایتسه اینسون، بتون امور طبیعیه‌نی اوزینه مسخر ایتودن باشقه دائره‌گه چغا آلمایه‌چقدر. بو درجه‌گه ایرشوویده شول قران کریم کورگازکان پلان ایله‌گینه اولاچقدر. بناءً علیه کشیلك عالمی همان شول دین اسلام دائره‌سنده یاشایه‌چکدر.

۳) دین اسلام، عقلغه تمام حریت ویره[۲]، عقل و فکرنی اشلاتورگه بیوره، مطلقا علم وفننی تقدیس ایـده هم صوڭ درجه علم‌گه تشویق وترغیب ایده، بـتون ترـ

---

۱) قران عقل وعلم بابلرینه قاره

۲) قران وطبیعت بابینه قاره

قیات وسعادت شول علمگه طوقطادیغنی بیان ایله‌در. ایملی کشی، نه قدری یوقاری درجه‌گه ونه‌قدری‌سعادته ایرشه‌چك اولسه، مطلقا شول علم ومعرفت سایه‌سنده‌گنه ایرشه‌چکدر. دیمك کشیلك دنیاسی، نه قدری پاشاسه یا شاسون، مطلقا شول قران کریم دائره‌سنده‌گینه سعادته ایرشه‌چکدر.

٤) دین اسلام بتون وجدانلره حریت ویره،(*) بتون کشیلره صوك درجه احترام ایده پارچه دینلری حرمت ایده، پارچه کشیلرگه تیگز کوزبله قاراب بتون کشیلك دنیاسنی عموم قارنداشلك دائره‌سنده بیمشدر. ایملی کشیلر، مدنیتده اڭ یوقاری درجه‌گه ایرشدیکلرنده اڭ صوڭغی کره‌چك دئره‌لری عموم قارنداشلك دائره‌سیدر. دیمك کشیلك دنیاسینڭ اڭ صوڭغی کمالاتقه ایرشکان نقطه‌سی ودائره‌سی قران کریم قویمش دائره‌در.

٥) دین اسلام، کشیلرگه مطلقا یسر وسهولت (یڭگللك) تلامشدر. (یرید الله بکم الیسر ولایرید بکم العسر)، مجرد کشینڭ اسمینه عدالت ایده‌رگه بیورمشدر هم بتون کشیلرنی بر تیگز کورمشدر ... (واذا حکمتم بین الناس ان تحکمو بالعدل نساء ٥٨ آیه، یاایهاالذین امنوا کونوا

(*) قران وعموم قارنداشلك بابنه قاره)

قوامين بالقسط شهداءلله ولو على انفسكم اوالوالدين و ـ الاقربين ان يكن غنيا اوفقيرا فالله اولى بهما فلا تتبعوا الهوى ان تعدلوا آه نساء ١٣٥ آية) ايمدى بير بوزنه كشيلك دنياسينك مليونلرچه عصرلر باشاون فرض قيل، مطلقا قانون حياتلرى، يسروسهولت (يكلالك) تلايه‌چكدر. بتون وجدان وطبيعت‌لرى عدالت ومساوتى آرزو ايده چكدر. بتون كشـيلك دنياسنده هم بتون عالمده اولغان انتظام شول عدالت دائره‌سنده‌گنه باشايدر وباشايه‌چكدر.

ايمدى مادام‌كه كشيلك دنياسى قرآن كريم قويمش دائره‌ده‌باشايه‌چكدر .ترقياتى‌وبتون‌سعادتى‌شول‌قرآن‌كريم قويمش خط وپلان اوزره اولاچقدر. نـه قدرى ترقى ايتسون ونه قدرى مدنيت‌ده يوقارى درجه‌گه ايرشسون همان شول قرآن دائره‌سندن چغا آلمايه‌چقدر. سعادت ابديه ونجات سرمديه‌گه شول قرآن كريم توزيمش دائره وپلان ايله ايرشـه‌چكدر. بس كشيلك دنياسى قرآن كريمدن باشقه ياڭا بر دين‌گه محتاج اولمايه‌چقدر. بلكه دينلرنك اڭ صوڭغسى وآخرى اولاره‌رق مڭـگو باشـايه چكدر. «اليوم اكملت لـكم دينكم واتممت عليكم نعمتى ورضيت لـكم الاسلام دينا».

ایلچی و یالاوچیلق

(رسالت ونبوت)

نه ایچون کشیلك دنیاسی رسوللرگه محتاجدر؟

۱) کشیلر تلاسهگینه نیقداین مذهبده اولسونلر «کشی شول تهننگنه عبارت دگل، بلکه کشی، «من» دیب اشاره قیلنغان حقیقتدر. شول حقیقت هیچ اولمهیدر، تیلك تهننگنه آیریله، صوڭنده همان ترکلك ایده» دیب اعتقاد ایلهلر. (بو اعتقاددن آیریلوب چقغان کشیلر بلك آزدر) فقط شول ترکلکهگی فکرلر تورلی یولغه کیتگانلر. بعضلری «تهندن آیرلغان جانلر یا گادن باشقه تهنلره کروب طوغوب چغالر. اگرده یاوزلق ایله دور سورمش ایسه، الڭ توبانگی حشراتلره کره: یلان، چایان، ات، دوڭغز، صغر کبی حیوانلره کروب خورلقده اولا، تورلی جفالر کوره، یوکلار طاشی، قینالا، صوبولا آشالا... ایشده بو کناهسینه قارشی عذاب بولادر. اگرده استقامتده یاشاگان اولسه، بو عذابلردن امین اولا» دیب ایلهلر. بر اهه، بوددا مذهبلرنیڭ هم بو کونده اسپرتیزم اربابندن بعضیلرنیڭ شوشی اعتقاددهدر. قایولری «جان بورنغی تجردینه قایطه، یاخشی اولمشسه، ذات وحقیقتنده یاخشیلغی، یمان اولسه

یمانلغی ذاتیله برابر اولادر» دیلر. بعضلر «بو تنه‌دن صیبق اولغان ماده‌ٔ اثیره‌گه‌تعلق ایده» دیلر.

شولایوق تنه‌دن آیرلغان صوڭنده جانغه اولاچق سعادت، شقاوتلڭ کیفیتنده‌ده اختلاف ایتمشکانلر: مڭگو سعادتلی اولورغه نیندایین وسیله کیره‌ك؟ نجات ایدیه‌گه نه یول ایله ایرشورگه کیره‌ك؟.. کبی مسئله‌لرده بوروندن بیرو توریچه اعتقادلر یاشاگان. عموم کشیلك دنیاسینڭ بونداین اعتقادده یاشاوی، عقللرینڭ آداشدیقندن یاکه قوهٔ وهمیه‌لرینڭ یڭلیشکندن دکل؛ بلکه کشینڭ یوقاری درجه‌گه آشوویده سبب اولغان خاصهٔ طبیعیه‌سیدر. کشینڭ کوڭلی بو ترکلکده عقل وفکر طوطقه اولدیغنی سیز- مدیکی کبی بو ترکلکدن صوڭ دخیده حقیقت انسانیه‌نڭ چن حیاتی اولوچاغی عقلیده اشکارتلمشدر. هر بر جان اوزنده چیکسز مقصد وآرزولر، آخری و چیگی اولماغان کمالات، بلکه‌م ثاله نیندایین چیکسز طاطلی لذتلر سیزنه وطیونه‌در. ایمدی چیکسز حاللر غایه‌لر، شوش آزغینه ترکلکده تحقق ایتمایچه بلکه چیکسز ترکلکگه احتیاج اولدیغنی آڭلاته‌لر. کش شوشی آزغینه ترکلگینه کیره‌کلی اشلرنیده مقلق وچنلق یول ایله یورگزرگه‌عقلنڭ یتشمه‌دیکنی بله‌در؛ چونکه قاراشلرنی طورایتور، فکر-

لرینی تعدیللر، وجدانلرینی توزایتور، ذهنلرینی اوچقورلردای استاذلردن کوب زمانلر اوگره‌نکان صوڭنده غینه کوچلەگینه بولغه توشوب کیتدیکنی بتون کشی اعتراف ایتارگه مجبوردر. ایمدی بوحیاتکه بالکلیه باشقه اولغان «حیات ابدیه» وآنڭ کیفیت وحقیقتی وآنده اولاچق سعادت حقنده عقلڭ ایرشه آلمایه‌چغی بر بحثدر. علوم حاضره‌دن آلنغان معلوماتڭ بتونلای ایکنچی قانونلی حیاته‌گی حقیقتگه حقنده بولا آلمایه‌چغیده طبیعیدر. شولای اولغاچدن حیات ابدیه نی؟ اول حیاته‌گی سعادت ابدیه‌گه نیندا این کمالات حاصل؟ ایده‌رگه کیره‌ك؟ نجات سرمدیه نی؟ بوڭا یول نه؟.... کبی مسئله‌لرنی چیشوب بلوونده عموم کشیلك دنیاسی جناب حقڭ لطف وعنایتلرینه محتاجدر. مونه شونڭ ایچون جناب حق اوزینڭ لطف وعنایتلریله رسوللر پیغمبرلر کوندرمشدر. اول رسوللرده سعادت قانونلرینی اوکره‌ته‌رك کشیلرنی سعادت ابدیه یولینه توشرمشلر.

٢) کشیلرڭ طبیعتی اوزی رسوللرگه احتیاجنی کورسه‌ته‌در، چونکه کشی اوز باشینه‌غینه عمر ایده آلمای بلکه باشقه‌لرله بیلشوب ترکلك ایده‌رگه طبعا مجبور. بر کشینڭ بارچه کشیلك عالمنه بالنچی توشدیکی، کبی

بنون کشیلك دنیاسینك ده بر کشیگه ده احتیاجی توشه‌در. احتیاجلر، مدنیت نسبتنده ظورایه واره، مدنیت کـیگا. یگان صایون کشینك مقصدی ییوگایه، مقصدی ییوگایگان نسبتده کشیلرگه احتیاجی آرتـه واره: اوز جماعتیـنه، صوگره نسلینه، صوگره ملتینه، اك صوگنك بتون کشیلك دنیاسینه احتیاجی توشادر. یالنچی توشکان کشی یاقطی یوزلی، ته‌ملی سوزلی اولورغه یعنی محبت والفت ایدشورگه مجبوردر دیمك کشیلك دنیاسی طبیعی اولاروق دوستلق ایله عمر کیچررگه مجبوردر. لـکن کشینك عقلی، میبی، اومیدی چیکسز ظور، فـکرینه چیك یوق، طبیعتی کورا شچان، بتون قوه عملیه‌لری هر نرسه‌نی آستون اوستگه کیترر‌لك، هر نرسه‌ده لذت، هر لذت قرنـده محنت، مقصد واملریگه هیچ چیك یوق، بونلرك جهتندن دهشتلی واقعه وقایغولرنك اوچی وقریبی یوق ... بـونك اوـ ستاوینه کشیلر عقلده هم قوه عاملیه‌ده تیگز دگللر. فکرلر تـورلی؛ همـت، عـزملر باشـقه... شونـك ایـچون کشیلر احتیاجلرنی یوناتور، تنازع بقا قانوننده یکلماز ایچون تورلی یولغه کرکانلر: قایولری طوغری ـ حق یولغه، قایولرینك حیله ـ آلداو... یولینه...

شرلایوق کشیلرنك مادی لذتلرده او ظیش وطارطشلر

ينڭ چيكى اولماغان كبى، روحانى ومعنوى لذتلردە دە اوطيشلرى دوام ايتەدر. كشينڭ ايڭ طور روحانى بر قصدى « اوزى باشقەلر كوزندە هرمتلو بولودر ». كشينڭ گى بو لذت دنيادەغى پارچە لذتلردنڭ بيوگرەكدر. اگر دە بو لذت اوز دائرەسندەگنە دوام ايتەرسە، بتون فضيلت وكمالاتگە چيشمەدر. لكن، اوز دائرەسندەگينە طورە آلمايدر. بونى اثبات ايتە رايچون تاريخلرغەغنە كورڭ صال! كشيلر بو لذت روحانيە ايچون نيلر قيلمغانلر! نى قدرى قانلر توكمەگانلر! ايشتە قلملر يازارغە اويالور. كشيلك عالمندە بو حال دوام ايتكانڭ انقراضدن باشقە نرسە كوتماسڭ! بس كشيلك دنياسينڭ ياشاوى ايچون محبت ياكە محبت يېرينە طورا طورغان بر قانون كيرەك. ايمدى كشيلك دنياسنى بويلە محبت قانوننڭ ياشاتور ايچون عقللر اشلەب ميدانە قويغان قوانين وضعيەگنە يتشمايدر؛ چونكە قوۀ عقليەدە كشيلر تورليچە اولسەلردە هيچ بر عقل اوزينى باشقەدن كم ديب اويلامايدر. شونڭ ايچون باشقەنڭ عقلينە مسلمدە اولمايدر، قناعتندە ايتمايدر. بس بر محبت عموميە نقطەسينە يتارغە قوانين وضعيەنڭكنە كوچى يتمايدر. بونڭ اوستاوينە كشينڭ طبيعتينە سڭوب وجدانيلە برلەشوب ميدانە كيلكان طبيعى

بر حالت وار. اول ایسه قوهٔ غیبیه نی سیزنودر. فکر وعقل نه قدری یوقاریله‌شسون یا که نه قدری توبه‌نله‌شسون، همان عقل واراده‌نڭ برقوهٔ غیبیه‌ایله بگلیکلی کوره‌در. ایمدی کشی شول قوهٔ غیبیه‌نی بله‌سیلی کیلمشدر هم کیله‌در. طبیعی آنی بلورگه‌ده فقط بر‌گنه یول وار، اول ایسه فکردر. شونڭ ایچون کشیلر اول ذاتی فکرلری صیدرغانچه حکم‌ایتکانلر: قایولری یبردن ازله‌کانلر، قایولریده یوقارغی یولدزلردن ازله‌گانلر.. دنیاده‌غی تورلی اثرلر کوروب هر بر اثرکه برءر مؤثربیلگلاب «الله کوبدر» دیکان اعتقادده میدانه کیلمشدر. فکرلر اوسکان صایون شول قوهٔ غیبیه بارچه قوتلرنڭ اوستنده اولدیغنی آڭلاغانلر . . . لکن تعبیدله‌وده همان یاڭلشقانلر.. حاضرده‌ده همان اوچینه وقریبه چقلماغان اختلاف! کشیلرگه هبه ایدلکان مدنیت فطریه والهام طبیعیگنه بو اختلافنی اوزا آلمایدر. زیرا کشی مدنی الطبع‌اولسه ده، بال قورطی وقرمسقه کبی الهام فطری ایله‌گینه آز سعادتگه قناعت‌لانورلك اولوب یارادلماغان. حر فکر، چیکسز اراده، طویمازلق بر طبیعت، اوز حالینه‌گینه قالدرلغان چاقده یبر یوزینڭ اڭ وحشیسی اولاچق... کشینڭ طبیعتیده بك فرق: قوهٔ عقلیه‌سی اوسه، بوغارو

لاشەرق فرشتەلر مرتبەسینە ایرشەیازە، قوە وفکربەلری
عالم جبروتدە بلەم ئللەنیلرگە صـوزولا، کون اعـظمك
اعلی‌سینە چغا . . . ایکنچی کرە قاراسـاق، صـوك درجە
توبانلاشە، حتی کوچکفەگینە نرسەگە بیلە عـقلی ایرشـەای
حیران قالا. بونیندایین حال!!

ایمدی کشیلرك طبیعتی بو درجە احتیاجدە، عقللری
حیراندە، مادی ومعنوی سعادتلرینی بولودە یوداودە اولغان
حالدە قالدرلماشدر هم بویلە بوش بوشینە قالدرلوحکمت
مصلحت‌دە دکلدر. مونە شـونك ایچون جناب حق تعالی
حضرتلری لطف وعنایتلریلە کشیلرگە رسوللر، پیغمبرلر
کیترمشدر. آنلاردە بندەلرك عقللرنی هدایت وسعادت
طرفینە کوندرمشلردر.

٣) کشیلك دنیاسنی ایلەنوب آلغان ایبرلر یا فائدەلی
یا ضررلیدر. کشیلرك اشلریدە یا یاخشی یا فائدەلیدر،
یا ضررلیدر. ضررلریدە یا اوزینە یا عمومگە عائددر.
ایمدی نیلر ضررلی؟ ضرری عادیمی یا معنویمی؟ بوندن
صاقلانورغە چارەلر نی؟ نیلر فائدەلی؟ فائدەسی نە جهتیندن؟
آنی نە یولدە استحصال ایدەرگە کیرەك؟ ایزگولك نی؟
آنی نیچك تعیینلەرگە، یمانلقدن کشیلرنی نیچك صاقلارغە؟..
طبیعت، مسلك، تربیە، احتیاج، فـکر، عقل جهتندن تورلی

بولده اولغان کشیلرنی نیچك بر قارنداشلك نقطه‌سینه
بیارغه کیره‌ك؟ حیات قانونلری ایچنده تنازع بقاء
طارطشلرنده نیندای خط حرکت تعیینلرگه کیره‌ك؟ کبی
مسئله‌لر واردرکه، کشیلرك عقلی اوزیگنه بونلری چیشوب
بله آلمایدر؛ بلکه جناب حقك تعلیم وارشادینه محتاجدر.
مونه شونك ایچون جناب حق رسوللر وپیغمبرلر کوندروب
بو خصوصلرنی اوگره‌تمشدر.

رسوللك امر ممکنمی؟

«شوندای بیوك اولغان جناب حق طرفندن ضعیف
اولغان کشیلر نیچك ایدوب رسول وایلچی اولا بلسون!»
دییب تعجب اینکانلرده واردر، لکن پیغمبرلك هیچده
انکار قیلنه تورغان حاللردن دکلدر. چونکه پیغمبرلر،
کشیلرنی حقلقغه کوندروچیلردر، اولار تعلیم وارشاد بولیله
در. بناء علیه پیغمبر، «الله‌نك اذنیله کشیلرنی حقلقغه کوندره‌
روچی معلم» دیمکدر. بونّا انکار قیلورغه هیچ بر وجه
یوقدر. زیرا جناب حق بتون بیر یوزنده‌گی هر جان
ایپاسینه فائده‌لی نرسه‌که اقدام قیلو؛ ضررلی نرسه‌دن
صاقلانونی طبیعت فطرتلرینه قویمشدر. حیوانلره‌و کشیلرگه
قوه‌ء ظاهریه‌لر قویمش، هر قایوسی مصلحت اشلرگه

میل ایتدره‌لر، ضررلی نرسه‌دن صاقلانورغه سببچیلر.

قوه‌ٔ باطنیه‌لر، قوه‌ٔ ظاهریه‌دن حاصل اولان صورت، وخبرلرنی توزاینه وطورایته طوره‌لر . . . . وجدان فطری اوبله میزاندرکه هر زمان یاخشیلق ویمانلقنی کورکازوب طوره‌در. بتون جانلرمزی اداره قیلوب فائده وضرر، حسن وقبح‌نی آیروب حکم ایده‌رلك قوه‌ٔ عقلیه‌ده هبه ایدلمشدر. شول عقل واستعداد فطری آرقاسنده کشیلر تورلیچه درجه‌ده اولوب میدان حیاتغه کره‌لر: بعضلری بیوك علامه ـ پرافیصور، بعضلری ریاضی، قایولری طبیعی، قایولر فیلاسوف، طبیب، . . . تاریخچی . . . ، قانونلر تزوچی، قایولری عجیب وغریب اختراعات میدانه کیتروچیلر . . . ایمدی مادامکه بتون طبیعت دنیاسنك هر برسلسله‌ده بتون مصلحت ومنفعتلاره یونالورگه وحقلقغه کونلورگه قوه‌لر یارادمشدر، کشیلرگه‌ده تورلی قوه‌لر وعقللر هبه ایتمشدر. شول عقللر سایه‌سنده تورلی حقیقتلری کشف ایدونی بعض عقللره احسان ایتمشدر. بونلر ایسه بارچه‌سیده کوز آلدمزده‌در. البته بوکا هیچ برکشی انکار ایتمیور. مادامکه طبیب جسمانی اولوبغه انکار ایتمایورز طبیب روحدن عبارت اولغان رسوللرك بولوینه انکار قیلورغه هیچ حقمز یوقدر. مادامکه بعض بر حقائق کو

تیه نی بعض بر محترم افندیلرنگ کشف ایتدیکنه انکار ایله میوررز، بس حقائق مقدسه‌لری کشف ایده‌رکدن شو حقیقته کشیلری دعوت ایدوچی رسوللرنگ اولوینه انکار قیلورغه حقمز یوقدر. مادام که قوانین وضعیه میدانه قویوچی مشر علرنگ اولووینه انکار ایدمیوررز، بس قوانین شرعیه میدانه قویوچی رسوللرنگ وجودینه‌ده انکار قیلورغه حقمز یوقدر. بس رسوللك امر ممکندر. بونکا انکار قیلورغه باعث یوقدر. اگر ده رسول گه پادشاهنگ سرایلرینه واروب شفاها تعلیمات آلوب کیلکان ایلچی کبی دییب معنا ویر سانگ طبیعی اول وقتده انکار قلنور ایدی. لکن اول معنا ایله دکلدر، بلکه رسوللك پیغمبرلرنگ کونکللرینه الهام ایدلکان معانی مقدسه‌لری کشیلرگه ایرشدرودن عبارتدر. بوننگ امر ممکن ایکانتی بوقاروده اثبات قیلوب کیچدنگ.

الله تعالی نه ایچون هر کشینی پیغمبر ایتمکان؟ یا که هر کشیده سعادتینه ایرشورلك قوه طبیعیه یارادلماغان؟

بو سوآل نه‌ق «نه ایچون بیر یوزنده‌گی بارچه کشیلرده علامه یا که فیلسوف اولماغان، یا که نه ایچون بارچه‌سیده طبیب اولمغان؟» دیگان سوآللر کبکدر. اول سوآلگه «طبیعت انساندن درس آل، اوقی، صوکره هر

سو آلگه اوزڭ جواب ویررسڭ» دیب جواب ویریله‌در.
موندەده نەق شولایدر... بتون کشینڭ طبیعتینه، سعادتینه
ایرشورلك قوۀ طبیعیه قویلغان اواسه، یا که کشیلرڭ
سعادتلری بك کوچك اولوب مرتبه ودرجه‌لریده قرمسقه
وبال قورطی درجه‌لرنده اولور ایدی. طبیعی اول وقتده
پیغمبرلرگه احتیاجده اولماز ایدی نتا که حیوانلرڭ سعا
دتلری ومقصدلری کوچك اولدیغندن آرتق رسوللرگه
احتیاج یوقدر. یا که سعادتلری بك الوغ اولور ایدیده
بیر یوزنده‌گی کشیلردن دها مترقی اولغان فرشته‌لر
جمله‌سندن اولورلر ایدی، طبیعی بوصورتده‌ده رسوللرگه
ده احتیاج توشماز ایدی. اما بزم مبحثمز شوشی بیر یوز
نده‌گی بلدیکمز کشیلك دنیاسینڭ پیغمبرگه احتیاجنده‌در.
بوکشیلرڭ قوه طبیعیه‌لریگنه سعادتنی تأمین ایتمه‌دیکنی
یوقاروده سویلاب کیچدك.

نه ایچون کشیلره فرشته‌لر رسول او لماغانلر؟

البته کشیلرگه فرشته‌لر رسول اولوب کیلسه‌لر،
کشیلرڭ اشانو وینه بیگره‌کده یاخشی اولور کبی کورینه‌در.
لکن شونی اونوطماسقه کیره‌ك: رسوللر جان طبیبلریدر،
جانلرنی تربیه واصلاح ایدوچی روحانی استاذلردر.

استاذلر ومربیلر، نظری وعملی صورتده اوگرەتور ایچون شاگردلرینك کوز آلدرنده اولنوب احتیاجلری توشکان زمانده حاضر اولونولری بتون طبیعتده اولغان تعلیم وتعلم اصولندندر. جناب حق ارواحی تربیه وترکیه ایلەر ایچون کیترمش استاذالارواحلریده شوشی سنت کونیەسی اوزره کوندرمشدر. یعنی کشیلرگه رسول لر وپیغمبرلریده شول کشیلرك اوزلرندن کیترمشدر. فرشتەلر ایسه کوزگه کورنمەکان قوەلردر، عالم اجسامگه تعلق ایتکان جانلرغه قاراغانده دها بلند درجەلردەدر. بس فرشته ایله کشی آرەسنده عملی صورتده تعلیم وتعلم اولنورغه ممکنلك قالمایدر. شونك ایچون کشیلرگه فرشتەلر رسول ایدوب کیترلمەمشدر. مگر فرشتەلك مرتبەسیله کیلوب ایرشکان الوغ جانلی پیغمبرلر رسوللر اوزلری فرشتەلردن وحی تلقی ایله بلورلر.

دین نه ایچون هر کشینك اوز عقلینەغنه طابشرلماغان؟

کشینك طبیعتی وعقلی، طارغنه وقسقەغینه ترکلك‌گه تعلقلی قانونلرنی بلودنده عاجزدر. کوچککینه بر قانون میدانه کیتررر ایچون بایطاق عصرلر صرف ایدوب کوب تجربەلر کیچرکان صوگندەغنه کوچکەگینه کشیلرك مصاحتینه

يارارلق ايدوب چغارەدر. ابدی اوچی وقربی اولماغان حيات ابديه وآننگ اولونەچق سعادت حقندە کشیلرنگ عقلی عاجز اولاچغی بیلگیلیدر. دنیەعقللر تورلیچەدر. اگرده هر کشینگ اوزینگ عقلینه دین طابشرلغان اولسه ایدی شول درجەدە اختلاف وافتراق میدانه کیلور ایدیکه آنی بیوب رەتکه کرتورگه بو دنیانگ عمری بیله یتماز ایدی. بس دینلرنگ روحینه خلاف اولان آثار خیـست وفوضویـلق دورسورر ایدی. بوایسه حکمت الهیه‌گه خلافدر. مونەشونگ ایچون دین هر کشینگ اوز عقلینه طابشرلمامشدر. بلکه خصوصی ممتاز رسوللر واسطەسیله اوگرەتلمشدر.

پیغمبرلـکنی کشی اوز طرشلغی ایله طابا آلامی؟ یاکه اللەتعالی طرفندن بعض برذاتلرگه ویرلـگان بولاک‌می؟

بو سوز اهل دین ایچنگ کوبدن کوتارلـگان، اهل اسلام ایچندەده کوبدن سـویلاشـلوب اوظلغان مسئلەدر. بو سوألگه برنچی جزءده « دینلر الله طرفندن کلکانمی؟ یاکه پیغمبرلر طرفندن یاصـالغانمی؟ » دیگان مسئلەنی بیانده اوظـونچه جوابلر اوتمشدر. اوقوچیلرنگ اورایـه قایتوب قاراولرینـی اوتـنەم. بـتون پـیـغمبرلرنگ ترجمهٔ حاللری، تاریخلری، پیغمبرلك امروهبی ایکاننگ

شك قالدرمایدچغینه اشانه‌م. فقط بو اورنده «پیغمبرلك امر کسبیدر» دیگان کشیلرنڭ دلیللرینی آلوبغنه جواب یازه‌م ۱) آلارایته: «هرکشی آثار کونیه ده تفکر، الله‌گه توجه ایده‌رك ریاضت بدنیه وروحانیه‌ده دوام ایدوب جانینی پاکلاسه، پیغمبرلك درجه‌سنی قولده ایده‌بلور» دیب. ۲) پیغمبرلرنڭ حاللری: مثلا ابراهیم عه‌نڭ پیغمبرلك کلمزدن بورنغی حاللرندن، موسی عه‌نڭ پیغمبرلکدن بورون فرعون قولنده هم شعیب‌عه‌م یانینه صیینغان زمانده‌غی حاللرندن، محمدعه‌نڭ پیغمبرلك کلمزدن بورون حرا طاغلرینه واروب عبادت فکریه‌ده تجرد ایدلوندن پیغمبرلکنڭ امرکسبی اولووی آڭلاشیله‌در. ۳) پیغمبرلرنڭ کوبره‌گی فرق یاشکه یتکان صوڭنده‌غینه بو دعواده اولولری پیغمبرلکنڭ امر کسبی اولووینه دلیل‌در دیار. بوڭا دیورز: پیغمبرلك الله‌تعالی طرفندن بعض بر ذاتلرغه ویرلگان بولاکدر. امّا آثار کونیه‌ده تفکر الله‌گه توجه ایده‌رك ریاضت بدنیه وروحیه‌ده اولوچیلق پیغمبرلك درجه‌سینی قولده ایدکرمایدر. بلکه پیغمبرلرنڭ مسلکنی تعقیب ایتکان «ورثة‌الانبیاء» ایته‌در. بو ایسه، درجه واجر جهتندن اولغان ترقی‌در. امّا قوهٔ نبوت، درجهٔ رسالت باشقه‌در.

امّا پیغمبرلك كلمزدن بورون کورنکان الوفلقلری، عبادت فکریده اولوچلقلری (مثلا محمدعمك حرا طاغینه واروب عبادت ایتوچلکلری) پیغمبرلرك طبیعتلرنده هیچ ایدلکان انوار قدسیه اثریدر. فطرتلرنده اولغان میل طبیعیلری، دائمـا الله‌غه تـوجه ایـدولرنددر. اوزی آره‌لرنده طوغوب اوسکان ملتینه وآتا بابالرینك یوزق دینلرینه قارشی کینولری، بتون یچراق اخلاق عادتلرندن نفرت ایتولری استعداد فطری ییمشلریدر. مثلا محمدعمك صبی وبالا وقتلرنده بیله کورکام خلق، الوغ جـان، کیك عقلی اولوب یوطلارنی یارانماونی، وثنیلك فعللرندن، جاهلیت عادتلرندن نفرتلانونی، کمدن کسب ایتمشدر؟ اوزینك تیرا یـاغنده‌غی وثنیلردنمی؟ کعبه یـاننده‌غی اوچ یوزدن آرتق اوطروب تورغان یوطلردنمی؟ کوز نوری اولغان بالالرنی اوترکان عربلردنمی؟ هیچ... اگرده کسب قیلغان اولسه، آلاردن وثنیلك، یرتقچلق، ادبسزلك کسب ایتمش اولور ایدی، چونکه حکمت اخلاق فنینه قـاراغانده آلاردن اخـلاق جـاهلیه، عام تربیه‌گه قاراغانده آلاردن شریعت وثنیه، علم روحغه قاراغانده جـانی خرافات وبـاطللقده حرکت ایتونی کسب ایتـکان بولورغه تیوش ایدی، حالبوکه بتونلای بونك خلافیدر.

بس شولای اولغاچدن پیغمبرلك امر کسبی دیب ایتورگه یول یوقدر. امّا پیغمبرلكدن قرق یاشده کیلوچلکی نوامیس طبیعیه (سنة الهیه) دەگی بر قانوندر. چونکه کشینك تمام منانتی، ارادەسنك استقلالی، بتون قوۀ عقلیه وفکریه‌ـ لرینك کاملاشکان زمانی قرق یاشلر رادەسندەدر.

ایمدی پیغمبرلك وظیفەسی، بیوکدر، آغردر، تورلی جفالرغه چداب تورلی ظلملرگه قارشی طوروب حقیقت نی بیان قیلورغه میدانغه چقوچلقدر. بو میدانده تورلی قینلقلر کورو، جفالر چیکو، صوغلو، قینالو، جان لرنی قربان ایتو، تمام لنت ایله تلقی ایدلورگه تیوشدر. ایمدی ارادۀ مستقله‌لی اولماغان، تەن‌لرنده قوەلری تماملاشمکان، میل طبیعی‌لری اورنلاشوب بتمەکان، صبیلق، مراهقلق، یا که طبیعت طـولقونـلری بیرینه تـوشوب بتمەکان یـکت‌لك یا که اراده وحریـت‌لری قـولندن کیدوب صاف جانلرینك آرزولرینی چن‌چنیله میدانەقویا آلماسلق قارطلق زمان‌لرنده بو نـدایـن الـوغ، آغر اولغان پیغمبرلك وظیفەسنی یوکلاتو هیچ مصلحت دگل‌در. بلـکه قوەء جسمانیەلر کاملاشکان، قوەء معنویـەلر نغـیغان، تمام کشیلك جیل‌لری بیرنده اولغان زمانلی کشی بولور غه کیرەك؛ ایشته اول زمان ایـسه، کشیلك اورطـەسی

اولغان فرق باشلردر. ایمدی شولای اولغاچدن پیغمبر
لرنینگ فرق باشلرده کیلوی قوانین طبیعیه‌گه مناسب،
حکمت مصلحت‌گه موافق‌در. دخی‌ده ایرلك اورطه‌سی
اولغان فرق باشینه قدری اوزینینگ پیغمبر بولوب کیلا
چك قومی ایچنده یاشا کاچدن، آنینگ اخلاقی: راست سوزلی،
طوغری،عادل، وفالی؛ امین، اشانچلی بر ذات ایکانی صنا
لوب بلنکان‌بولادر. بس خلق «بزآنینگ‌کم ایکانینی بلمایمز،
اشانچلی عادل کشیمیدر، خبرمز یوق.» دییب اعتذار
قیلورغه مجال قالدرمایدر. یا که «یاشینگ یاش‌ده‌لی، ظو-
رایغاچره‌ق اوزینگ نی‌اشلارسینگ ایکان!» یائسه «اوزینگ قار
طایوب بنکاچدن شولای سویلایسینگ! بزده قارطایغاچدن
شولای سنینگ کبیك‌یاخشی انصافلانورمز» کبی مقابله‌ده او-
لنورغه‌ده یول قالدرمایدر. ینه بر کشی بر خلق
ایچنده طوغوب، فرق یاشینه یتکاچه شول قومنینگ دینی،
ملی، ادبی تربیه‌سی ایله اوسسه، شول قومنینگ ادبیاتی،
اخلاقی، دینی ایله‌پشوب یتشکان بر چلبینی اولوب میدا
نه کیله‌در. حال بوکه، پیغمبرلر بالالق زمانلرندن برو،
اوزلری طوغان آتالرینینگ دینینه، اخلاقینه، ادبیاتینه،
عاداتینه خلاف بولوب‌اوسوچلکلری، الوغایه ککانگنه صا
یون همان وثنینگه قارشی حرکت ایدوچلکلری، عادت

گه طش الوغ جانلی، کورکام خلقلی بولوب خارق العاده بر قوهٔ قدسیه ایاسی اولدیقلارینه دلالت ایلادر. خارق العاده بر قوهٔ قدسیه ایاسی بولو ایسه، پیغمبرلك وهبهٔ رحمانیه دیمکدر. بس شولای اولغاچدن پیغمبرلك الله بولاگیدر.

پیغمبرلك الله بولاگی بولوغه اعتراض:

«پیغمبرلك محض اللهتعالی‌نك عنایت ازلیه‌سیله عموم کشیلك دنیاسینه اولغان بولاك اولسه، نه ایچون پیغمبرلر آسیادن‌گنه کیلکان؟ افریقا، اوروپا، امریقا کبی باشقه قطعه‌لردن کیلمه‌کان؟ خطایلر، هندیلر، اوروپالیلر پیغمبرسز باشاکانلر، پیغمبر یوزن کورمه کانلر، افریقالیلر وشنیلکده ایزیلوب یاطه‌لر. بومی لطف الهی؟ بومی عموم کشیلك دنیاسینه بولاك؟؟ نه ایچون پیغمبرلر بنواسرائل دنگنه کیلکان؟ باشقه قوملردن کیلمه‌کان؟ یهودیلرگنه کشیلر بوتانلر کشی دگل‌منی؟ مونه دنیاده یارطی مالیارد تورانلی، تورك خلقی؛ مونه فرانسوزلر، نیمسلر، فرسلر، برسندن بیله پیغمبر کلکانی یوق، شولای اولغاچدن پیغمبرلك الله‌دن بولغان بولاك اولمایدر، بلکه بنو اسرائل اوزلرینك شوکت وسلطنتلرینی صاقلار ایچون

چغارغان مسئلهٔ سیاسیه‌در. شولای ایکانچلککه یهودیلرنڭ توراتده تکوین بابنده‌غی «پیغمبرلك فقط ابراهیم عه- ملڭ اسحاق بالالرینه‌غنه خاص، الله‌نڭ عهدی آنکاغینه قویلغان» دییب پیغمبرلکنی اوز نسللرینه‌گنه خاصلا- ویه دلالت ایته‌در» دییب اعتراض قیلنمشدر. بوسؤال- لرنی آلوب برەر، برەر قسقه‌غینه جوابلر یازەم:

نه ایچون پیغمبرلك آسیادن کیلکان؟

کشیلك دنیاسینڭ تاریخینه قاراساق، بیر یوزینه کشیلك عالمی آسیاده باش کورکازکان، آقرنلق صورتیه فکر وعقللرینڭ اوسویه آسیاده باشلانغان، وجدانلریه آسیا ده اویغانغان، ایمدی دین ایسه، وجدان، عقل، فکرگه ویرلکان وظیفه‌در. دینڭ اڭ برنچی قانونلرندن اولغان «الله بار» «بر الله‌غه‌گنه قللق قیلورغه تیوشدر» قانون لرینی کشینڭ اوزینڭ وجدانی، عقلی طابوب اوزینه وظیفه طانمشدر. مادامکه آسیا، اڭ باشلاب کشینڭ عقلی، وجدانی اوسکان، وعقل وجدانلری الله‌نڭ بارلغون طاپقان بنده‌لر الله‌تعالی‌غه‌گنه قللق قیلورغه تیوشلکن، سیزنکان ازله‌نکان یبردر. مونه شونڭ ایچون آسیاده یاشاکان کشیلرنڭ اوزلری ایچندن باشلاب پیغمبرلرنڭ کیلووی

تمام مصلحتدر، نه‌ق کشیلك عالمنه اولغان بر عنایت ربانیه‌در.

۲) آسیا مدنیت انسانیه‌نڭ الڭ باشلاب میدانه کیلگان یبریدر. بوڭا ایسه بتون تاریخلر گواهدر. ایمدی مدنیت ایله احتیاج بشرده متناسبدر. مدنیت نه نسبتده کیڭایسه احتیاجده شول نسبتده کوبایه وکیڭایه‌در. ایمدی شول احتیاجلرنی یوتاینور ایچون بتون کشیلك دنیاسینڭ بر ته‌ن وبرجان اولوب یاشاونی لازم ایته‌در. بوبوله باشاوچلقده اوز آلدینه‌غینه میدانه کیلمایدر، بلکه مونی میدانه کینرر ایچون قانون کیره‌ك اولادر. اول قانوننیده کشیلرڭ قوه‌لربگنه بار ایده آلمایه‌چغنی کشیلرڭ طبیعت خریطه‌سی کورکازوب طوره‌در. مونه شونڭ ایچون آسیاده باش کوسترمش روحانی احتیاجغه بولیشور ایچون جناب حق شول آسیانڭ اوزندن باشلاب رسوللر کوندرمشدر. ایکنچی عباره ایله ایتکانده مدنیت بشریه باشلاب آسیاده کلمشدر. دین مدنیت ایله متناسبدر. مادام‌که آسیاده مدنت باشلاب میدانه کیلمشدر بس دینده باشلاب آسیاده میدانه کیلمشدر. بس بالضروره دینلرنی اوگره‌توچی رسوللرباشلاب آسیادن کیلمشلردر.

۳) آسیا بارچه قطعه‌لرڭ بیوکیدر هم قوریدن

وصودن باشقه قطعه‌لره مناسب وجابلی موقـع جغرافیه‌نی احراز ایتمشدر: افریقا قرنلغینه طوتـاشوب طوره‌در. اوروپا ذاتا آسیانڭ بر شبه جزیره‌سی کبکدر. امریقه‌ده بیرانگو بوغازی آچلمازدن بورون آسیا ایله طوتـاش اولمشدر. فقط دیگـرلرڭ آشاو واوبووی ایله‌گینه آیرلوب کیتمشدر. آفسترالیا، آسیانڭ اوطراولری (آطه‌لری) دیب اینورگه ممکندر. دیگـر جهتدن قاراساق دنیانڭ هر بر طرفندن صو ایله کیلوب توطاشورغه ممکن اولدیغنی بله‌ك کیلسه خریطه‌غه‌غنه کوزڭ صال! شولای اولغاچدن آسیاده هر برطرفغه خبرنڭ ایرشووی وطارالووی اوڭایلیدر. بیکره‌کن اسباب نقلیات‌اولماغان چاقلرده بیـوك اهمیتنی حائزدر. شونڭ ایچونده پیغمبرلك آسیادن کیلووی بك مناسبدر. قسقه‌سی: بو آدم بالالری باشلاب آسیاده اورچی باشلاغانلر مدنیتلرینده طبیعی اوزلری باشاکان آسیاده یتشه باشلاغان. دینگه احتیاجنه اڭ برنچی اولاره‌ق آسیاده باش کوسترکان؛ شونڭ ایچون جناب حق آسیـا قطعه‌سنده رسوللر کوندرکان.

باشقه قطعه (کیسه‌ك) لردن نه ایچون پیغمبر کیلمه‌گان؟

البته، پیغمبرلك الطاف الهیه‌دن اولغـاچدن بیرك

هر بر قطعه‌سندن پیغمبرلر کیتروی تمام الطاف رحمانیه‌سینه مناسبدر؛ چونکه جناب حقڭ لطف و رحمتاری عامدر. هیچ بر اوگایسز بـارچه مخلوقینه ایرشمکده‌در. شونڭ ایچون کشیلره ویربله‌جك بارچه نعمت حسیه ومعنویه‌لری عمومی صورتده احسان ایدلمشدر. بناً علیه پیغمبرلـکده بیرڭ هر بر قطعه‌سندن کیلووی تمام الطاف الهیه‌گه منـاسبدر. شونڭ ایچون بو سوآل تمام نق کیله‌در. فقط اسلام دینینه کیلمایدر، چونکه قران کریمڭ بیانینه قاراغانده پیغمبرلـکنڭ بر آسیادنغنه کیلوینه هیـچ بر تخصیص یـوقدر. بلـکه دنیانڭ هر بر قطعه‌سندن پیغمبر کیلونی درست کوره‌در: پیغمبرلك فضل الهیدر (ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء «جمعه») فضل الهینی تلاکان کمسه‌لره ویره‌در، دیدر. سوره نحل ٣٦ نچی آیت سورة المؤمن ٧٨ نچی آیتلرگه قاراغانده هر بر طائفه‌دن رسوللر کیلوب کیچدکنی، بعض رسوللرڭ تاریخلری بیله معلوم اولمادیغنی بیان قیلمشدر. حاصل کلام: «دین اسـلام» قارایشده پیغمبرلك فضـل الهیدر. آسیا اهلینه‌گینه خـاص دکلدر. بیرڭ قایوغنه قطعه‌سندن اولسه اولسون پیغمبرلرڭ کیلوونی خبر ویرمشدر. واقعا فنا وعقلا قاراغانده‌ده بـاشقه قطعه‌لردن پیغمبر کیلـوینه هیچ بر مانع یوقدر. فقط تاریخلر ضبط ایده آلمـامشدر.

لکن تاریخلرده اولمادیغندن انکار قیلورغه حقمز یوقدر. بزم قولمزده معلوم اولغان تاریخ اوزینده پیغمبرلککه قاراغانده بر صبی بالا منزلنده اولوب میلاددن ٤٨٤ یل ئلك دنیاغه کیلگان هیرودوت طرفندن یازیله باشلامشدر. اولده اوزینك محیطنده‌غی واقعه‌لرنیغنه یازمشدر. عمومی صورتده قرون اولی تاریخلری ظن وتخمین نیگزلرینه گینه سویالگانلگی اربابی قاشنده معلومدر. ایمدی ضعیف بر اساسکه ترکاب «باشقه قطعه‌لردن پیغمبرلر کوندرلمه‌گان» دییب اوزوب ایتورگه براونکده حقی یوقدر. مونه هندده بوندن ایللی سیگز مك یللر ئلك «سوریو صید هانتو» کبی بیوك هیئت عالمی اولمشدر. یر یوزنده کشیلك دنیاسی ایچون دورت دور تعیین ایتمشدر: قریتا یوغا، ترەتا یوغا، دوا پارا یوغا، قالی یوغا دورلریدر. بوندن دورت میلیونغه یاقن یللرده یر یوزنده کشینك یاشادیکنی بیان ایتمشدر. هم علم‌الارض وآثار عتیقه فنلرینه قاراغانده بونده یك کوب مگلرچه عصرلر ئلك یر یوزنده کشی یاشادیکنی کورگازه‌در. چاقللی قدم طبقه‌لری وجوده کیلدیگی زمانده یر یوزنده کشیلرك قوراللر یاصاب اوزلرینی مدافعه حالنده دور سوردیکلرینه قاراغانده بوندن ایکی یوز مك یل ئلك یر یوزنده

مدنیتلی کشیلر باشادیکی بو کونده قطعی صورتده اثبات ایتیاور مرتبه‌سنده‌در.

مادامکه کشیلر بو قدری میلیونلرچه سنه‌لردن برو دور سورمشلر، طبیعی اولاره‌ق دینلیده اولمشلردر؛ چونکه دین حسی، کشیلرک طبیعت ووجدانلریله برابر باراولمشدر. طبیعی دینلری اوگره‌تور ذاتلرده کیلمشدر. آنه شول دینلرنی اوگره‌تکان ذاتلر، شول زمانلرک رسول وپیغمبرلریدر. مونه شوشی رسولگه احتیاج قایو ببرده اولسه، شول قطعه‌دن کوندرلمشلردر. ایشته فنا وعقلا اک مقبولیده شولدر. قران کریمکده بیان قیلنیغی بودر.

(پیغمبرلر نه ایچون بنو اسرائلدنگینه کیلگان؟)

البته، پیغمبرلک الطاف الهیه‌دن اولغاچدن تورلی ملتلاردن پیغمبرلار کیلورگه کیره‌ك، الله‌نك لطفی ورحمتلری عام اولغاچدن ملیونلرچه یللر بوینچه آدم بالاسنی پیغمبرسز وثنی وبوط پرستلکده ایسز وچلکی حکمت الهیه‌گه خلافدر. فطرت وطبیعتلریله تعلیم وارشادگه محتاج اولغان کشیلك دنیاسنی میلیونلرچه سنه‌لر بوینچه روحلرینی تزکیه وتصفیه ایده‌ر ذاتلری بعث ایتماوچلکی رب العالمین اولووینه خلافدر. الطاف عمومیه سندن اولغان

پیغمبرلـرلکنیده خاص بر قومگه گینه وبرو چیالک معقول دکللدر. مونه شونلک ایچون « نه ایچون پیغمبرلر بنو اسرائللرنکنه کیلگان؟» دیگان سوأل تمام کیلهدر. بوسوألنی ویرکانلرده تام حقلی‌لردر. لـکن، بو سوأل بزم « دین اسلام » اوستینه کیلمایدر، چونکه بزم قران کریم بـنو اسرائلدن مقدم اولغان نوح، ادریس، هود، صالح، ابراهیم عه م کبی رسوللرلک کیلدیکنی بیان ایدهدر. اللهنـلک عهدینی یعنی پیغمبرلـکنی هیچ بر اسحاق بالاسینهغینه خاصلامایدر. بلـکه هر بر امتدن رسولـلرلک کیلهچـکنی بیان ایدهدر: «وان من امة الاخلافیها نذیر» فاطر ٢٤ آیة، «ولقد بعثنا فی کل امة رسولا» نحل ٣٦ آیة، «ولقد ارسلنا رسلا من قبلك منهم من قصصنا علیك ومنهم من لم نقصص علیك» مؤمن ٧٨ آیة، «وما کان ربك مهلك القری حتی یبعث فی امها رسولا» قصص ٥٩ . . . کبی آیت کریمهلر پیغمبرلك بر قومگهگینه خاص اولمادیغی بلـکه هر قومدنلک پیغمبرلرلک کیلوونی آڭلاتهدر. بال قورتیـنه وحیـنلک کیلوونی قزغانماغان کبك دائرهلی قران کریم، نه ایچون بنو اسرائلدن باشقه ملتگه وحینلک کیلوونی قزغانسون! البته هیچ قزغانمایدر. مونه شونلک ایچون بوقاریداغی سوأل بزم قران کریمگه کیلمایدر . باشقه دین سماویلر

اوزرینه کیله‌در . بیکره‌کلا موسویلره کیله‌در . ایشته بو سوأل‌که جواب ویروچلکنی اونلرك دین عالملرینه طاپشیریب کیچه‌م . ذاتا بنم فلسفهٔ اسلامیه کتبخانه‌سنی میدانه کیترودن مقصدم هیچ بر دینگه تعرض دکلدر ، رد دگلدر ؛ شونك ایچون هر بر دینلرگه مقدس کوزیله قاراب کیچه‌م . مقصدم ، فقط اسلام دیننده اولغان قوانین ومسائلك حکمت وفلسفه‌سیگنه بیاندر . باشقه دینلر اوزرینه‌ده کیلگان سوأللره جواب وایضاح یازسه‌م مقصوددن چیتگه چقا چقمدن قلمنی طوقطانه‌م .

اویله ایسه‌نه ایچون تاریخلری معلوم دگل؟

١) بوسوالگه جوابنی یوقاریده سوبلاب کیچدك : پیغمبرلك بك بورنغی مسئله‌در . تاریخ بك صوك زمانلرده‌غینه میدانه کیلدیکندن هم خصوصی بر کشیلر طرفندنغنه یازلدیغندن ضبط ایدلماوی برده عجب دکلدر . بیکره‌کلا بوروندا بتون بیر یوزی برگه طانشماغان ، هر قبیله اوز باشینه عمر ایتکان ، برسی ایکنچیسینك حالینه آشنا اولماغان ، ممکن اولدیغلا بر قبیله ۲ نچی قبیله‌نك حالنی باشررگه طرشقان ، حاضرده‌ده شول حاللر دوام ایتدیکی کوز آلدمزده . . . هر بر ملت ، اوزینگنه

تاریخنی بیوك طوته، دنیاده اڭ ایزگو وقهرمان ملت فقط اوز ملتی دیبگنه طانی؛ باشقه ملتلرده اولغان حقیقت مقدسه‌لر یاشریلوب قالدریله واره‌در. ایشته بو بلا ایله بتون دنیا مبتلی‌در. ایمدی ۲۰ نچی عصر عالمده بویله حاللر دوام ایتکاچدن بورنغی یارم مدنی زمانلرده بویله حاللرڭ دوام ایده‌چکیده طبیعیدر.

۲) بورونده عالم مطبوعات، اولماغان، یازولریده بعض بر اشاره ورمز ایله‌گینه اولوب صوڭغیلره طانووی بك قیین‌در. پراخود، تیمر یول، تیلفون، بوچته کبی خبرلری تیز یورتکچ سببلر اولماغان، شونڭ ایچون اوزینڭ یاقننده‌غی واقعه‌لردن بیله کوبینڭ خبری اولماغان. ایمدی اول زمانلرده پیغمبرلر کیلسه‌ده تاریخلره ضبط ایدلمه‌گان اولوی برده عجب دکلدر.

۳) بورونده برملت ۲ نچیسیله صوغش ایتسه، مطلق اول یگلمش ملتڭ دیننه واحوال روحیه‌سینه قصد ایتکا-نلر، یازلمش دین کتابلرینی وکتبخانه‌لرینی یاندرغانلر بوڭا کیچمش تاریخلر گواهدر. بناء علیه پیغمبرلر کیلمش سه‌لرده تاریخلری تلف اولووی بك احتمالدر.

٤) اول زمانلرده کیلگان پیغمبرلر بو بزم اصطلا حمزده یورتیلگان رسول وپیغمبر عباره‌لریله اولمازلر

بلـكه باشقه‌چه مصلح، نذیر، ایذگو اولیشلی کشی کبی اسملر ایله یورتیلکان اولورلر. هند، خطای، یاپون، فرس خلقلرنده‌غی براهمه، بوددی، قونفسیوس، زاردشت منـ هبارینك مؤسسلری پیغمبر اولغان اولسه‌لر هیچ بر مانع یوقدر. بنم بو جوابم اوشبو ٦نچی عصرده‌غینه میدانه کیلمش افکار عامه‌دن آلوب وبرلمش جواب دکلـدر. پیغمبرلـکك عام اولدیغنی وبر ملتکه‌گنه خـاص اولمادیغی اهل اسلام ایچنده کوبدن دور سورمش بر اعتقادر. مونه ٣٨٤ نچی سنهٔ هجریه‌ده وجوده کیلمش بن حـزم حضرتلری «الفصل فی الملل والا هواء والنحل» اسمـلی کتابینك برنچی جزئنده «بورنغی علماء اسلامیه‌نك زار- دشتنی پیغمبر» دیو ایندیکلرنی روایت اینه‌در. حضرت علی وحنیفه، سعید بن‌المسیب، قتاده، ابو ثور وجمهور اهل الظاهر «مجوسلری اهل کتاب» دیمشلر «مجوسك اهل کتاب اولووینه پیغمبرمزك مجوسلردن جزیه قـبول ایدووی بنه‌در» دییب اینه‌در. امّا بو کونـده‌گی زار- دشت دینـنده تورلی قصه وخرافاتلرك اولوچلغی اصلده آنك میدانه کیترکان دینی حق دین اولووینه ضرر کیترـ مایدر. اسکندر (الیکسندرماقدونی) دارا بن‌دارا گه هجوم ایدوب بنکاچدن فرسك کتبخانه‌لری یاندریلوب هلاك

ایدلمشدر. تاریخلرنڭ افادەسینە قاراغاندە زرادشتنڭ یاز مش دین کتابینڭ کوبسی هلاك اولوویدە بلك احتمال در. هم صوڭغی دین خواجەلری طرفندن تورلی خرافات وحکایتلر قوشلغان اولووی بلك ممکندر. تنا که اوزمزنڭ اهل اسلامغەغنە قاراساق، بك کوب خرافات وحکایەلر دین جملەسندن صانالوب کیتکانکه، رسول‌الله افندمز اوگرەتکان چن «دین اسلام» بالکلیە آستدە کوملمش قالمشدر. حتی محمدعەم بوکوندە کیلوب اوزینڭ امتنی قاراسە، مطلق «بو، بن اوگرەتکان دین اسلام دکلدر، بنم دینمنی نی قیلدکز؟» دیەچکندە شبهە یوقدر؛ چونکه زمان سعادتلرندە قران کریم دستورالعمل ایدی. هر کشی آڭلای وآنڭ ایلە عمل ایدە ایدی. امّا حاضردە قران یاندن بتونلای قاچقانلر. «چو، چو! قراننی تفسیر ایتمە، کافر اولورسن» دییب قراندن ملتنی تمام بیزدرگانلر. دیمك قران کریمنی سعادت قانونلغندن قووب چغارغانلر. ها! آلباصتی کرماسکە شورلك باشینە قویغانلر، زباندااش تیماس ایچون بیشکگە بالا باشی اوچینە ڈاکانلر. سویدرگچ بتولری ایدوب بالاوزلی چوپراکلرگە، بورسر توشررگە تەرلیکەلرگە یازغانلر. بیزدرکچ بتولری یاصاپ مندارلرگە تککانلر. بوحاللر روسیەدەغی اهل اسلام

ایچنده حاضرگه قدری کوریلوب کیلگان حاللردندر.
درسنی ایندیکم ایچون شاید آچیغلانمازسز، ایمدی قر-
آن کریم بو درجه‌ده عملدن طاشلانغاچ، بو درجه تحقیر
اورننده یورتیلگاچ «بز قران اهلیمز، قران ایله عمل
قیلامز» دیبب نیمدا این یوز ایله ایتورگه کیره‌ك؟ زمان
سعادتده بتون مسلمانلر بر مذهبده ایدی، اول مذهبده
فقط رسول‌الله‌نك یولی ایدی. حنفی، شافعی، مالکی،
حنبلی، سنی شیعی .... دیگان هیچ بر فرقه‌لر یوق
ایدی. بتون مسلمانلر، مؤمن، مسلمان اسمیله بر قارنداش
ایدیلر. عجبا، حاضرگی عملمزده اولغان دین اویله‌میدر؟
هیچ... زمان سعادتده دین اسلام آب آچق معلوم بر
دین مبین ایدی، هر بر مسلمان دین اسلامك چن رو-
حنی بلوب عمل ایده‌در ایدی. حاضرده دینلرك کوب
ماده‌لری امر تعبدیگه ایله‌نگان، یاشرون سبقلر، طریقتلر
کرتیلوب دین اسلام تمام سری، وخفی بر حاله کیترلگان.
زمان سعادتده بالذات برالله‌تعالی‌دن استعانت ومدد صو
رالغان، حاضرده طریقتلر واسطه‌سیله شیخلردن مدد صو
رالادر (العیاذ بالله). رسول‌الله افندمز کشیلره مطلقا
هدایت صورادی: «یارب قوممنی طوغریلقغه کوندر،
آنلر بلمایورلر» دیدی. دائما بتون کشیلری علمگه

دیملادی، قوهٔ فکریه‌نی استعمال ایده‌ونی بیوك عبادتدن حسابلادی. حاضرده ایشانلرمزك مونه دیگان کته‌لرنی کون تون بدعاء قیلودن بوشانمایورلر، علم یورطلری‌نك یه‌رلونی تله‌یورلر، کفرلك سوزلرینی آغزدن ساچوب طوره‌یورلر. «علم فن، اوقو دینسزلندره» دییب قران کریمك یوزینه قاره باغالر، علم وفندن خلقنی بیزدرر گه طرشولر بیله اوزلرینك «خرافات وحکایتلرینك پرده‌لری آچیلوب اشنك مقیقتی آنگلاشیله باشلاوندن قورقدیقلرندن‌غنه ابکاننی‌سویلرگه بیله حاجت یوقدر... قسقه‌سی: بو کونده‌گی عملیاتده اولغان دین، رسول‌الله افندمز اوگره‌تکان چن دین اسلامغه خلافدر. مونه بو ایسه خرافات وبالغان حکایتلرك دین نامنه کروب قاتناشوب کیدونلدندر. ایمدی بودی، براهمه، «زاردشت» اوگره‌تکان دینلرده اصلده گوزه‌ل اولوبده صوگره بوبله حکایت وخرافات قاتناشوب کیدوندن حق ایله باطل بلمسز حاله کیلگان اولوب بوزیلوب کیتکان اولووی بك ممکندر.

خارق العادەلر: معجزه، آیتلر

طبیعت دنیاسندەغی بارچه نرسەلر بر قانون کلی اوزره بارلق دنیاسنده باشایلر. فقط بعض بر حاللر، شول بزم آڭلادیقمز وکوروب بلدیکمز سنت کونیەگه خلاف اولوبده میدانه کیلوب چقالر. مونه، بونلرغه «خارق العاده اشلر» دیب اینلەدر. شول خارق العاده اولغان اشلرده عاللر تورلی کوز ایله قاراغانلر: بعض-لری باشدن آخرینه قدری خارق العاده دیکان نرسەگه انکار ایتکانلر، قبولری بیطرف قالغانلر، بعض بر دین اهللری (مثلا موسویلر، عیسویلر) دینلرینڭ حقا نیتنی اثبات ایتوده خارق العادەیی برهان قاطعدن صانامشلر. شول خارق العادەلر معجزه، کرامت، سحر، . . . . اسملربله تورلی بولەلرگه بولنمشلر. بونلرڭ هر قایوسینڭ اوزون بحثلری واردر، فقط بزم سوزمز رسالت ونبوت مسئله سنده اولدیغندن بوڭا تعلقلی اولغانی معجزەدر. شونڭ ایچون سوزمنی معجزه بحثینه کوچرەم: معجزه، بر حقیقت مقدسەیی اثبات ایتەر ایچون پیغمبر ورسوللردن (الله-نڭ اذنیله) میدانه کیلمش عادتدن طش اشدر. بو خارق-العادەلرعقللری حیران وعاجز ایتدیکندن «معجزه» دیب

ایناه‌در. قرآن کریم اصطلاحنده «آیات» دیب اسمله‌نمش در. قران کریمك ویرمش اسمی فنا وادبا آرتغره‌قدر؛ چونکه بویله خارق العاده اولان اشلرك اهمیتی فقط عقلنی حیران قالدرو جهتندنکنه دکلدر، بلکه حقیقت مقدسه‌نی اثباتگه شاهد وعلامت اولو جهتندن‌در. سنت کونیه‌گه مخالف می؟ یاکه طبیعت‌ده‌گی استثنالر جمله سندنمی؟ ایکانچلکی اهم دکلدر؛ بلکه برمقدس دعوانی اثباتکه علامت وشاهد اولووی اك مهم نقطه‌در. مونه شونك ایچون اك اهمیتلی اولغان نقطه‌جهتینه کوز دکوب بویله «آیات *» دیو اسم ویرلمشدر. شول آیتلر (معجزه‌لر) نك حسیات واجسامگه عائد اولغانلرینه «معجزهٔ حسیه» (آیات حسیه)، عقلیاتگه عائد اولغانلرینه «معجزهٔ عقلیه» (آیات عقلیه) دییب ایتله‌در. بو معجزه‌لر هر ایکی قسمیده پیغمبرلرك کیترمش قانون وحقیقتلرنی اثبات ایدر ایچون تصدیق نامهٔ ربانیه‌لردر.

معجزه دورلری

دینلرك کیترمش قانون وحکملری کشیلرك کیره‌ك وموثلری چامه‌سنك اولوب مدنیتك ترقیاتی نسبتنك دین

*وما تاتیهم من آیة من آیات ربهم آه. ثم بعثنا من بعده موسی بآیاتنا آه

وشريعتلرنڭ ترقى ايتديكنى يوقاروده بلمشدك. ايمدى
دينلرنڭ كيترمش قانـون وحقيقتلريـنـڭ حق وچنلقينه
گواه وعلامت اولوب كيلكان معجزه‌لرنڭ ترقى ايلاچكى
طبيعيدر. نتا كـكه بوروننڭ دين قانونلرى هم وحيلر
حسى وجسمانى رەوشدە كلديلر ايسە، پيغمبرلرينڭ كيترمش
معجزه‌لريده حسى وجسمانى جمله‌سندن اولاچغيده بيلاكيدر.
هم چنلايده شولايدر، سونه موسى وعيسى عليهما السـلام
وباشقه رسوللرنڭ كيترمش معجزه‌لرى بارچه‌سيده حسيدر.
موسى عه‌مڭ طاياغى واسطه‌سيله قزل ديڭگزڭ يارلووى،
طاشدن صو چقووى ،عيسى عه‌مڭ آلا تەنليلرنى توزاتووى،
صوقرلرنڭ كوزلرينى آچووى وباشقه‌لر .... هرقايوسى
حس وجسمانيت جملـه‌سندندر. كشيلرڭ عقـل و آثارى
حسيات وجسمانيت ياننده‌غينه، طار دائره‌ده‌گينه اولغان
زمانده تعليماتڭ هم تعليمڭ درسنليكنى اثبات ايده‌ر
ايچون كيلكان شاهد ودليللرنڭده حسى وجسمانى رەوشده
اولوچلغى قوانين تربيه‌دندر. ايمدى كشيلرڭ روحلرينى
تربيه‌لر ايچون كيلـكان دين وشريعتلرڭ حق وچنلغنى
اثبات ايده‌رگه گواه وشاهد اولوب كيلكان معجزه‌لرڭده
شول تربيه قانونلرى بوينچه اوّلده حسى وجسمانى رەوشده
كيلوچلـكى عين حـكمتدر. امّا نه وقتكه كشيلرڭ الڭ

عقللری اوسمش فکر ومدنیتلری کیکایمش، اول وقتنك دین وشریعتلرده دها کیك دها مکمل رهوشده اولوب میدانه کیلمشدر. حسی تعلیملر معنوی وعقلی تعلیملرگه ایلانمشلردر. حسی شاهدلر وجسمانی معجزهلرگه اعتبار آزایمشدر، بلکه درجهٔ اعتباردن ساقط اولمشدر.

مونه شونك ایچون جناب حق دین سماویلرك اك صوڭغی اولان «دین اسلام» ڭ حق وچن اولدیغنه دلیل وشاهد ایتارك «معجزهٔ عقلیه» لر کیترمشدر. مثلا محمد عهمك اوقی ویازه بلمهگان کوبنچه بیش اون بل ایچنده یوز بکرمی‌مڭدن آرتق شا کردلری ینشوب بیش آلطی ملیوندن آرتق بر ملت میدانه کیترووی، بتون اطرافلاغی مولکنلرینی چیرك عصرده اوزینه باش صالدرب بتون مدنیتلرك اوستنده اولغان مدنیت حقه میدانه کیترهرك بتون دنیاغه علم ومعرفت چاچهچك منبع الحقیقت والحکمه اولان قران کریم کیترووی ... معجزهٔ عقلیهلردر.

وقتلی معجزهلر، مڭگولك معجزهلر

معجزهٔ حسیهلر، پیغمبرلرك اوز زمانلرنده غینه دور سورگان وقتلی معجزهلردر. پیغمبرلرك دنیادن کیچدیکلری صوڭنده معجزهلکندن چغووی ممکندر، لکن

بوبله مملکتلك بورونلاغی پیغمبرلرك معجزه‌لرینـك قدرینی توبان توشرمایدر. بلـکه قدرنیگنه کوتاره‌در. بلـکه پیغمبرلرك اوزلری یاشاکان زمانلرینه، محیطلرینه وترجهٔ حاللرینه نچکه‌لاب قارالغانده شول زمانغه نسبتا همانده معجزه‌لـکنده ثابتلردر؛ چونکه شول قدری مڭلرچه یل‌لر کیچوب علوم طبیعیه وکونیه‌ده بو قدری اشناله‌شوب، اسرار طبیعیه ایله طانیشقان بیوك عالم وحکیملرك صوڭ درجه آغرلق ایله میدانه کیترگان اشلرینی، اوقی وپاره بلمه‌گان کنوچیلکده عمر ایتوب بوریگان بر ذاتك طایاغنی سلته‌گان یا که قولینی بولغاغان کوبـکه هـوندابن عجیب اشلرك میدانه کیلوویته نیندابن عقللر حیرانغه قالماز!

امّا معجزهٔ عقلیه‌لر مڭـگولك معجزه‌لردر. پیغمبرلر دنیادن کیچیکلرندن صوڭده هیچده مثلنی کیتررگه ممکن دکلدر. عالم عقل یاشاکان مدتده همانده عقل ایله مڭـگو یاشایه‌چکدر. مثلا قرآن کریمك مثلی مڭـگو کیترلمایه‌چکدر. وقتلی دین وشریعتلرگه وقتلی معجزه‌لر یته‌در؛ چونـکه وقتلی اولغان بر حقیقتنی اثبات ایچون وقتلی شـاهد، وآیت کافیدر. اما مڭگو یاشایه‌چك دین‌گه معجزهٔ ابدیه لازمدر؛ چونـکه مڭـگو کشیلرگه اوزینی عرض قیلغـان حالده اولغاچدن، اوزینی اثبات ایتمر ایچون اولغـان

شاهدده دائما اوزیله برابر باشارکه کیره‌ك، قایو عصر ـ ده‌غینه معجزه طلب قیلنسه‌شول عصرده همان معجزه حاضر اولنورغه کیره‌ك: قسقه‌سی: دین ابدی، معجزهٔ ابدیه‌گه محتاجدر. ابدی دین اسلام مڭگو یاشه‌یه‌چك بر دین اولدیغندن معجزهٔ ابدیه‌گه محتاجدر. ایشته اول ایسه قران کریمدر.

دینلرڭ روحینه قایو معجزه مناسبدر؟

دینلرڭ روحینه اڭ‌مناسب اولغانی معجزهٔ عقلیه‌در؛ چونکه دین وشریعتلر عقلغه عرض قیلنمش وظیفه‌لردر. مدار تکلیفده عقلدر. جزاء ومکافات عقل اشینه عائددر. رسوللر وپیغمبرلر عقل وروح طبیب‌لریدر. شولای اولغاچدن دیننڭ روحینه مناسب اولغان معجزه،معجزهٔ عقلیه وعلمیه‌در. امّا معجزهٔ حسیه‌نڭ دین‌گه مناسبتی بك‌آزدر. اولسه بیله فقط وقتلیغنه‌در. تأثیریده آزدر. بونی آچیق ایدوب آڭلار ایچون بر مثال آلایق: مثلا بر طبیب؛ اوزینڭ طبیبلغنه «بن آغرولرنی ترگیزه‌م، ایملر طابام» دیسه، چنلاب‌ده‌شول‌دیدیگی کبی اولسه، آغرولری ترگیز سه، هم طب فننده کتاب میدانه کیترسه، اول کتابده موا ـ فق اولوب آغرولرڭ چیرلرینه شفااولورلق ایدیلوب

تۆزلمش اولسه، هیچ شبهه‌سز آنڭ طبیبلغنه دلیل اولا-
در. لکن، طبیب اوزینڭ طبیبلغنه دلیل ایدوب، طایا
قنی بلان ایتسه یا که طاشدن دوه، یا که صو چغارسه،
طبیبلغینه دلیل اولا بلورمی؟ هیچ. ایمدی پیغمبرلرده
جان طبیب‌لریدر، بس کیترکان قانون‌لری وشریعت
کتابلری جانلرنی تربیه وتورلی امراض معنویه‌گه شفاء او
لورلق اولوچلغی پیغمبرلرڭ پیغمبرلگینه گواه اولور-
غه یته‌در. بلکه نه‌ق گواه وشاهد شول معجزهٔ عقلیه‌در.
معجزهٔ حسیه ایله جان طبیبلکی آره‌سنده مناسبت بیله
یوقدر. شونڭ ایچون معجزهٔ حسیه‌نڭ معنوی تأثیری
بك آزغنه اولمش، تیز آراده‌غینه عقللری حیران قالدر
مشسه‌ده، شول آرادوق توكللردن قیمت معنویه‌لری یو-
غالمشدر. بوگا اوتکان پیغمبرلرڭ تاریخلری گواهدر.
مثلا موسی عم تورلی معجزهٔ حسیه‌لر کورکازدی، لکن
قومینه تأثیری بك آز اولدی. شونڭ ایچون مصرده کور
کان بیوك معجزهٔ حسیه‌لری سامرینڭ یاصاغان بوزاو
صورتی قاشنده قیمت‌لری یوغالدی کیتدی. بس سامری
نڭ بوزاوینه سجده قیله‌ده باشلادیلر. آسیا طرفینه چقدیقده
یوطلرغه طابنوچیلرنی کوردکلری کبك «ای موسی مونا وی
کشیلرڭ الله‌سی کبك بزگه‌ده الله یاصاب ویر» (اجعل لنا

الهة کم لهم الهة) دیو موسی عمدن بر پوط (تەری) یاـ صاب ویروون اوتنوب موسی عمنی بر تەری باصاوچی کشی مرتبەسینه توشرکانلر. صالح عم کورکازکان معجزهٔ حسیه‌لرندن هر کشینك تلنده مشهور اولان دوەسیـدر. فقط شول دوه دائمی صورتده کوز آلدرنده طورسەده التفات ایتمەدیلر، طوطوب صویمادیلرمی؟ دیمك معجزهٔ حسیه‌لرك قیمت معنویەسی بك وقتلیغنه هم بك آزغنەدر.

قرآن کریم قاشنده معجزەلر

قرآن کریم باشندن آخرینه قدری عقللرمزنی اشلا تورگه اونداکان، هر وقتده کوز آلدرمزغه آثار کونیه نی کیتروب قویارەق فکرلرمزی یورتورگه بیورغان. بیان ایتمش قانون و حقیقتلرینك درست وچن اولوچلفینه امور طبیعیه وآثار کونیەدن عقلی دلیللر کورگزگان. (ان فی خلق السموات ـ لایات لقوم یعقلون ومن ایاته خلق السموات والارض آه ومن ایاته . . . . .) خلقلك معجزهٔ حسیه اوستاولرینی معقول کورمگان، بلکه آنك یبرینه معجزهٔ کونیه وعقلیه کورگازوب کیتکان (اولم یکفهم انا انزلنا آه) شاوغنه چات یابشوب معجزهٔ حسیه‌گنه تلاگان کشیلرنی نادانلقغه نسبت ویرەرك دیوکونك قرانگه کیرەك

اینادگز کیره‌ك اینانماگز، بلملیلرگه قران اوقلسه، اولوغلغینه بوگیلوب توشه‌چکلر (امنوا اولاتؤمنوا ان الذین اوتوا العلم من قبله آه اسراء ۱۰٦ — ۱۱۰)» دیو قران کریمنك معجزهٔ عقلیه وعلمیه اولدیقنی اهل علمك علمینه عرض قیلوب کیتکان، مکه‌لیلر پیغمبرمزدن «لن نؤمن لك حتی تفجر لنا من الارض ینبوعا اوتکون لك جنة آه (اسراء ۸۹-۹۳)» دیو آلطی تورلی معجزهٔ حسیه اوستامشلر، بونلرغه قار-شی اونلرك اوستامش معجزه‌لرینك اهمیتی اولمادیغنی بیان ایله جواب ویرلمشدر. بیردن چیشمه‌لر چقاروب صولر آقزو، باغچه یاصاو، احجار سماویه، مزین خانه‌لر اولسه، هواغه کوتاریلوب اوچوب کیتولر حقیقتا عادتی براشلردر. باشقه صوراغان معجزهٔ حسیه‌لرده شولایوق....

مونه شونك ایچونده هر زمانده بیوك عقللر، اولوغ جانلر معجزهٔ عقلیه‌گه تسلیم اولغانلر هم اولاچقلر. معجزهٔ حسیه‌گه التفات ایتمه‌کانلر هم صورا‌ماغانلر. مونه حضرت ابوبکر الصدیق جنابلرینه فقط معجزهٔ عقلیه اولان قران کریم اوقلدیغی کبی تسلیم اولمشدر. شولایوق حضرت عمر «محمد عه‌منی اوترایم» دیب اوتکر وزهرلی قلچلر بـله کیله، لـکن قران کریم اوقلغـان طاوشنی ایشیده، صاف بورا کلربله طـگلای بس بتون عقلی قران کریمنك حقائق

نورانیه‌سینه غرق اولا، ئه‌لبگی محمد عه‌منی قاچ ایله چابوب اوترایم دیگان عمر افندمز، پیغه‌بره‌مزنگ مجلس سعادتلرینه مشگولگ مقدس ایمان نوریله نورلانوب، ایمـان نوری یوزلرینه بالقلداب تورغان کوبگه میدانه چغوب ایماننی آشکاره‌چه میدانه قویادر. مونه الوغ جانلر! معجزهٔ عقلیه لر! . حاضرگی زمانده فیلاسوف وعالملرنگ قبول ایتدیکاری معجزه‌لر معجزهٔ عقلیه‌در هم کیلاچکده مطلقا علم اهللری شول قران کریم عرض قیلغان معجزهٔ علمیه وعقلیه‌لری آیات وشاهد توتاچقاردر. مونه اول زمانده معجزهٔ عقلیه عرض قیلغان دین اسلامنگ قیمت معنویه‌لری بیوباچکدر. بندون عقللر آلقشلایه‌چقدر.

معجزه‌لر ممکنمی؟

معجزهٔ حسیه‌لر هر قایو‌سیده ممکن اولغان اشـلر جمله‌سندن‌در، محال وممتنع اولغان شی‌لر جمله‌سندن دکل‌در. چونـکه هر قایوسنده فن وعلوم کوزنـدن هم طبیعت قانونلری اونه‌سندن قاراغانده هر بر واقع اولغان معجزه‌لرنگ ممکن ایکانچیاـکی میدانه‌در. مثلا موسی عه‌مگه دینگـگز یاریلوب یول وبروی ممکن هم واقع وعادتی بر اشلر جمله‌سندن‌در، کیك دینگـگزلر اورطه‌سندن کینا ـ

تدن کوتاریلوب اوطراولر قالقوبچقا؛ اول اوطراولر برنیچه زمانلر یاشایلر صوکره باطوب بوغالوب کیتلر، بوڭا طبقات الارض فنلرنده «ارتفاع ارض، انحطاط ارض» یعنی «ییر کوتارلو، باطوی» دیب ایتله‌در. بو ییرکوتارلو وباطوسببلی بك کوب دیڭگزلر، کوللر، دریالر، فوریدر، یلغه‌لر آقندیلرنی یاکلیشه‌در. ییرك بر نقطه‌سی کوتاریلسه، شوڭا قارشی تورغان ایکنچی طرف باطه وباصیله‌در. مثلا ۱۸۱۹ نچی یلده سند یلغه‌سینك اورطه‌سنده بر آز چاقرم چامه‌سنده دورت آرشیندن آرتغره‌ق بیوکلکده ییر کوتارلمشدر، قاره خلق بوڭا «قدرت بندی» اسمنی ویرمشلر. بو نقطه‌ده بولای کوتاریلو بولغان چاقده سند دالیه‌سنده‌گی «بیوك رون» قصبه‌سی بتونلای ییرگه باطوب بر کورفز میدانه کلمشدر. ایتالیاده پوصه ڭول یاقننده روما ایمپراطورلرندن مشهور «مارق اوره‌ل» صالدرغان «سه‌راپیس» معبدی (مرمرطاشندن یاصالغان اوچ دراکینك دلالتینه قاراغانده) ۱۱۹۸ نچی یلده‌غی زلزله‌نك تأثیریله اون آرشینغه یاقین صوغه باطمشدر. ۳٤٠ یل صو ایچنده قالوب صو بوزینه یاقین دورت آرشین چامه‌سنی طاشی ییچی حیوانلر تلوب تیشوب آشاله‌شدر. ۱۵۳۸ نچی

يللەغى « مونت نوو » ديگان يمار طاغنىڭ اندفاعسى چاغندە بير سىلكنودن تأثرلەنوب بو معبدنىڭ بيرى يتونلاى كوتارلمشدر. سوريه فلسطين ساحللرندن اسكندرون كورفزى كوتاريلەدر بيروت ساحلى توبان باطوب بارەدر. بوكوتاريلو باطولر آقرنلىق ايله اولغان كبى قايسى چاقدە بك تيزلك ايلەدە اولالر: مثلا ١٧٥٠ نچى يلدە بولغان بيرسلكنو، چين ساحللريني بردن برگه اون ايكى آرشين چامەسى كوتارمشدر. شول بيردەكى « قونسپسيون » ليمانيني قورتمشدر. ١٣٠٤ نچى يلنىڭ مايندە ارضروم غوبرناسندن كيفى اويازندە « اور- در » آولى بير سلكنو صوڭندە كيماتدن يكرمى آرشين چامەسى چوكوب باطمشدر.

ايمدى شولاى اولغاچدن موسى عه مگەدە ديڭگزك ياريلوب يول ويروى، شوش فننىڭ ايتكان « بير كو- تاريلو، باطوى » قانونى بويچە بولور. موسى عه م قوميلە ديڭگزە يانا شور، فرعون آرتندن باصوب كلوب ييتارگە ياقنلاشور، موسى دە جناب حقغە يالۋارور، كوڭلينە الهام كيلور، طاياغنى صوغار، شول آرەدە بردن برگە بير كوتاريلور، ديڭگز صولرى ايكى ياققە طاغ طاغ اولوب آيرلوب كيدەر، ئەلكى تيرەن صو، قورى

بیر، کوتارنگی بر صرت بولوب قالوب قالقوب طورر، موسی عه م ده قومیله راحت، راحت کیچه‌رکیلر. فرعون کلور، کوب عسکریله ئه‌لـکی کوتارنکی‌بیرکه کرر، کینات‌دن بیرك باطوی حاصل بولور، فرعون‌ده قومیله باطار کیده‌ر، تکی موسی ع. م قه آیرلوب یول ویرکان طاغ طاغ طولقونلر کلور، فرعون‌نی باطرر طونچقـترر مونا. موسی ع. م که نجات! فرعون‌که هلا کت! لـکن همانك بو حال معجزه‌لـکندن چقمایدر، چونکه موسی عه م غایـهٔ درجه‌ده مظلوم اولغان بر حالك قوانین طبیعیه‌دن اولغان بر اثرك بر سـیکوننده طوغری کیلوب مظلومنی قوـتقاریب ظالمنی هلاك اینوی حیران وعاجز قالماسـلق دگل‌در. ایه‌دی دعوی نبوت‌که مقارن بولوب عادت‌که خلاف اولوب عقلنی حیران وعاجز قالدرغان نرسه معجزه‌در. بناءً علیه بوده معجزه‌در.

طاشدن صوچغوروی همانك ممکن‌در، چونکه موسی عه م آسیا طرفینه چقغان، صوسز چرلده قالغان‌لر، قومی صوغا آبطراغان، قریی، چیشمه یوق، طاغ طاشلق. موسی عه م طوره، جناب حقغه یالواره، قومینه صو صورای، کوکلینه الهام ایه‌دیله « طاشقه صوق، صو چغار » دییب موسی عه م واره، طاغ ایتدا گنده‌کی طاشقه صوغه، طاشـده قوزغالوب

کیلده، صوده آطلوب کیلوب چغا. مونه بو ایسه، طبیعی بر اشدر. چونکه طاغ ایتا کنلا چیشمه‌لر بولا، آلارنڭ بعضسی بیر اوستینه قالقوب چغوب اوستدن آغالر، بعض‌لرینڭ بیر آستندن تویدن، بعض‌لرینڭ بیرنڭ اوستینه چغار دایغنه بولوب آغالر. موسی عه م ده الهام الهیله طاغ ایتا کنده‌گی طاشقه طایاغی ایله باروب صوقغان، طاشڭ کوتاریلوب کیتکان، طاشنڭ آستندن آغوب یاطقان بر قوتلی چیشمه‌گه طوغری کیلکان، طاش کوتاریلوب مانع کیتکاچدن چیشمه‌ده آطلوب سیکروب یوقاری کوتاریلوب چقغان قویغان. لکن همانڭ معجزه‌لکندن چقمایدر، چونکه شوندابن عاجز قالغان زمانڭ طایاق ایله باره‌ده دوامالغه بر طاشقه صوغا. نیچه مگلر خلقنی طویدررلق صو کیلوب چغا. هیچ شبهه‌سز بوحال عادت‌که خلاف اولوب عقلنی عاجز قالدررلق اشدر. اویله ایسه «معجزه» نه‌ق شولدر.

موسی عه‌مڭ طایاق‌اشاره‌سیله نیل صوینڭ قپ قزل قان کبك بولوی همانڭ ممکن‌در. چونکه کمیا فنی ایله قارا‌غانڭ فه‌نول دفه‌ته‌لاین نی صاف صوغه صالوب نیشا- تورنای اسپرت طامزلسه قپ قزل قان کبی بولادر، ایمدی نیل دریاسیده طاغ طاش آره‌سندن طوپراق

بالچق اوستندن آغادر، احتمالکه نیل صوینك آقندیسنك طوغری کلکان یارنده شونداین ماده طوغری کیلورده آریوب نیل صوویده قاتشدیغی کبی نیل صووی قب قزل بولور کیده‌ر. لکن، همانك معجزه‌لکندن چقمایدر، چونکه موسی عم ك جناب حقغه یالوارغان، معجزه تله‌کان زماننده‌غی سیکونت‌ده بو امتزاج کیمیاوینك میدانه کیلوشی حقیقتا بتون ایس‌لرنی کیده‌ررلك حال‌لردندر. ایشته معجزه‌ده بودر. « رادی » قولنك اولغان کشیدن یاقطیلق چقوب طوردیغنی بیان ایده‌لر. موسی عم ك آق قوللرنده شونداین بر استعداد، صلاحیت کیترلووی امر ممکن دکل‌منی؟ البته ممکندر ...

آورولرنی ترکیزو، طوما صوقرلرنی کوزلی اینو، آلا ته‌نلی‌لرنی توزاتو عادت‌ده ممکن اولغان اشلردر. هر پادشاهلقده شفا خانه‌لرده مڭلرچه کشیلرنی عملیات ایله تیرکیزه‌لر. صوقر کوزلرنی آچالر. یا ثاغینه اولگان کشینك ته‌نینه قورال واسطه‌سیله قوهٔ حیاتیه ویرلسه، اولگان کشیگه یاکادن قوهٔ جسمانیه‌سی قایتوب طوروب اوطرسه، بلکه صلاحیت تامه ویرلگان صوڭنده بالکلیه حیاتی کیری قایتوب بر قاچ زمانلر حیاتك تورسه عجب منی؟ بونی نیچه‌داین فن منع ایله‌در؟ بیکره‌کده اولگان کشی

باش اولسه . . . بر ده‌فن‌لر ممتنع دیــیب ایته آلمیدر.
قوه‌ٔ گیپناتیزم‌لی کمسه‌لر اوزلرینك قـوه‌لربـله بل‌لرچه
خاسـته اولغان کمسه‌لرنی صوك نفسده صرف ایدیله‌چك
قوت‌لرنی صرف ایتدریره‌ك توزه‌تدیکلری حکایت ایداما
یورمنی؟ قمقه‌سی: معجزهٔ مسیه‌لر هر قایوسی امر ممکندر.

ایمدی معجزه‌لر ممکن اولغان اشلر جمله‌سندن اولغا
چدن انکار قیلورغه بر اونگده حقی یوقدر. درست بعض
برلرینك سببی یاشرن‌در، آڭلاوی چیندر، لکن بـز
عقلمز ایرشه آلمادیغندن، سببی بزگه یاشرن کورنگان -
لکندن انکار قیلورغه حقمز یوقدر؛ بزم بکرمنچی عصرمزك
علمائسی حیران قـالوب چیشـه آلمغان‌مسئله‌نی کلاچك
زمانلك کوچك بالالری بیله بلورلر. نتا کیکه عصرمزده -
غی علوم وفنون نسبتنده‌گی ترقیات فکریه‌گه کوز صالساق
بورنده‌غی فیلاسوفلرك بیك قیینلق ایله بله آلغان مسئله-
لرینی بو کونده‌کی ابتدائی مکتب بالالری بله‌در. آنك
ایچون حیـس‌لرگه یابلوب، توبه‌لر ایتدریلوب، یاکه
باشلری چابلوب تکفیر قیلنوب، جهنملك ایـله حکم قیلنغان
مسئله‌لرنی بو کونده اورام طازارنوچی خدمتچی بیله بله-
در. شونلك کبی بز آبطراب طورغان مسئله‌لرنی، معجزه
لرنی کلاچك عصرلك بالالری بلورلر؛ چیتن توبونلرینی

چیشارلر ؛ بارلق دنیاسینی ، باشرن‌لرینی آچارلر. معجزه لرک‌ده یاشرن سبب‌لری بیله بالغوب کیلوب چقار. لکن همان معجزه‌لر بورنده‌غی اوز زمـانینه و محیطینه نسبتا اولغان قیمت معنویه‌سنی یوغالتمزلر. اوز نسبتلک معجزه لکنده دوام ایده‌رلر. فقـط بـورنده‌غی حس معجزه‌لر امور عادیه جمـله‌سینه کروب اول زمـانغـه نسبتـا معجزه لکدن چقار. امّا معجزهٔ عقلیه‌لرک عقل دائره لری کیثایکان صایون قیمتلری بیور ، ایشته اول زمان‌لر ده معجزهٔ عقلیه‌گه اهمیت ویرگان دین‌لرک قیمتی تقدیر ایدیله‌چکدر.

معجزه‌لر — تاٴویللر

بعض‌برلر معجزه‌لرنی تاٴویل ایتمشلر: مثلا «موسی عصاسک طایاغی نفس مطمئنه‌سی؛ طایـاق ایـله اورووی وعظ ونصیحتی ؛ طـاشدن مراد قاطی یورا کلر ، صو چغودن مراد حق وعظلر ایله تاٴثرله‌نو، اون ایکی طـارماقلی چشمه‌دن مراد اون ایکی قوهٔ بشریه‌لرک علم حکمت وایمان نورلریله نورلانوب حرکت ایتولریدر. اولـکلرنی تر - کزو نادان غافل‌لرنی علم وایمان نـوریله نورلاندرودن عبارتدر. صوقرلردن مراد عقلدن صوقر اولغانلردر. خاسته والا تنلیلردن مراد معقـول خـاسته‌لردر» دیـو

تأویل ایتمشلر. فقط مادام‌که ظاهرینه حمل قیلورغه ممکندر (تناکـکه بوقاروده بیان‌قیلوب کیچدك) بس ظاهر ندن عدول قیلمورغه حاجت‌ده یوقدر. البته، ایکی یول آچقدر، یاعلماء تأویل بولیله قبول‌ایمه‌در. یا که‌ظاهرینه حمل قیلوبده امور طبیعیه وسنت کونیه‌ده ممکن اولغان شیلر جمله‌سندن، اوللیغندن تصدیق قیله‌در. بو کونلرده خارق العاده‌لر صوك درجه چوقدر. اسپر تیزم مجله‌لرینه واسپر تیزم حقنده یازغان اثرلرنی، هندوس، فقیرلرك کوستر‌مش عجائب وغرایبلرنی مطالعه ایدولرینی توصیه ایده‌م. آزغینه عقل ایرشمادیکی کبك تأویل طرفینه کیتمك معقول حکمت اولمادیغنی یاشلرمزه تنبیه ایده‌م.

نو امیس کونیه — معجزه‌لر.

«جناب حق طبیعت دنیاسنده قانونلر توزیکان، بتون طبیعت دنیاسی، شول نوامیس طبیعیه (قانونلر) بوینچه اشلنده آغوب اوطره‌در. ایمدی معجزه‌لر ایسه، شوشی نوامیس طبیعیه‌گه خلاف کیترلکان بولادر، بناء علیه بر کشینك کیفینه قاراب بتون قانون طبیعت‌نی یرتو نیچك ممکن اولسون؟» کبی اعتراضلرده قیلمشلر. بوکا اسلام علماسی طرفندن ایکی تورلی جواب ویررگه ممکندر:

١ نچی) معجزه‌لر نوامیس کونیه‌گه خلاف دگلدر. معجزه‌نك تعریفنده‌ده نوامیس کونیه‌گه خلاف کیلوچیلك شرط دگل بلکه معجزه‌لر فقط عادت‌گه خلاف کلمش‌اشدر، عادت‌که خلاف کیلوچلکندن نوامیس کونیه‌گه خلاف اولوی لازم دگلدر. فقط، شول قدریسی وار، بزم عقلمز ایرشمه‌کانکه کوره، نوامیس کونیه‌گه خلاف بولوب کورینه‌در. اسرار کونیه‌دن خبردار اولورلق علوم کونیه‌گه آشنالەشکان کشیلرگه برده خلاف دگلدر. ٢ نچی) معجزه‌لر نوامیس کونیه‌نك فوقنده اولغان ارادهٔ الهیه‌گه تابعلردر. بتون قانون وناموسلر ارادهٔ الهیه‌گه بوی صونالر، جناب حق اوزی تنظیم قیلمش نوامیس کونیه‌نی بعض بر استثنالری سببلی بزم عادتمزه خلاف اولاره‌قده کیتروی ممکندر. پس معجزه‌لر قوانین کونیه‌ده‌گی استثنالر جمله‌سندندر......

معجزه‌لر نه ایچون عموم کشیلك دنیاسینه دائما فائده کیتروب توررلق نرسه‌لر جمله‌سندن اولمغان؟ مثلا تیمر یوللر، یا کهوا کیمه‌لری‌میدانغه کیترو کبی!

الجواب: پیغمبرلر، عقل وفکرلرنی تربیه‌لاو، وجانلرنی پاکلاو، اخلاق توزاتو، جان آورولرینی کیتارو وظیفه‌لریله یوکلانلکان جان طبیبلریدر. شولای اولغاچدن آلارنك وظیفه‌لری روحانی وادبی‌در. اما عموم کشیلك

دنیاسی، اوزلرینه کیره‌ك اولغان احتیاجلرینی کامل‌لر ایچون، مادی وجسمانی قورال وسبب‌لرنی اختراع وایجاد قیلو کشیلك دنیاسینك اوزینه بولاك ایدلکان، قوه‌ء عقلیه وفکریه‌لرینه طاپشرلغان وظیفه‌در. ایمدی شولای اولغاچدن اگرده پیغمبرلر شونداین آلات‌لرنی اختراع وایجادایله شغل‌له‌نسه‌لر ایدی، الله تعالی طرفندن کلگان پیغمبرلرده اولمزلر ایدی، بلکه زمانك بر مخترع اولغان فیلاسوف یا که موجدلرندن اولورلر ایدی. لکن شولای اولسه‌ده پیغمبرلر همان عموم کشیلرگه فکرلرنی اشلاتورگه توصیه قیلغانلر ؛ دینی، اخلاقی وعظلرنده شولوق اختراعات‌گه‌ده اشاره‌قیلغان‌لر. مثلاقران کریمده سلیمان عم‌غه ییل مسخر بولوب خدمت‌ده بولوی هوا کیمه‌سی (بالون) میدانه کیتر لورگه اشاره دکل‌منی؟ طاغ کبی کیمه‌لرك دیکگزلرده بوخر بوخر ایتوب یوروی قران کریمك توصیف ایتوی پراخودلر ایجاد قیلورغه اشاره دکل‌منی؟ قران‌ده تیمر سوره‌لری ایندریلوب آلارنك منفعت‌لرنی سولاو، تیمر فابریقه‌لریله کشیلرنی فائده‌له‌ندررغه تشویق دکل‌مینی؟ «دابت‌الارض»، ییرده دوپلدب یوروب حال تل‌لریله کشیلرگه «صاقلك، یولدن تورهه!» دیکان طاوشلریله سویلاب غافل‌لرنی جراحت‌لب کینکان (اوت اربه‌لرینه) لوقامینف

لرگه رمز بولا آلمزمنی؟ قرمسقەلرنڭ سویلاشوندن سلیمان
عەمڭ تبسماری بیك بیوك تبسمدر، لـكن شول تبسـم،
(جلمایوب کولـو،) بك کوب اختراعاتلرنڭ میدانه کیلوینه
باعث اولمازمی؟ میقروفون آلاتلری میدانه کیتررگه اشاره
بولوینه نیندایِن مانع وار؟ هدهدنڭ خبرکیترووی کوگارچینلار
ایله خبرلر یورتـوگه اشاره بلـکه تصریح بولا آلمز منی؟
البته هرقایوسی اشارەورمزدر، بلـکه مقـام امتنـانده
کیتر لولری بونی بلدرەدر. فقط، بز کشیلر، بلکامزبك قاـ
لون! عقلمز بنلـکرگه یا ثاعنه یاقنلاشوب کیلکان صبی بالالر
کبی همان تقلیددن چقا آلمایمز. شول جهتدن نچکه اشاره
لرنی آکلاو دکل کوزمزگه تورتلوب تورغانلرنیده کوره
آلمایمز. بوکا ایسه دین عیبلی دکلدر. کشیلر اوزلری
عیبلیدر. بلور بلمز کویگه دینلرگه طاش آطوی بیکرەکده
عیبدر . . . .

پیغمبرمزنڭ معجزەلری حقنده بالخاصه شق قمر، معراج
کبی مسئلەلر خصوصنده آیرم بر رساله یازدم. انشاء الله
تیزدن نشر ایدیلور.

رسوللر- پیغمبرلر

اللەتعالی طرفندن کوندرلمش بارچه رسوللر پیغمبرلر

کشیلرگه حق یوللر اوگره‌توب مڭگو بختلی ایتار ایچون کیلمشلردر. هر قایوسی اوزلرینڭ زمانلرنداغی کشیلرڭ مدنیت وفکرلری نسبتنده دین وشریعتلر میدانه قویمشلر. بارچه کشیلرنی بر قارنداش ایتارگه، بتون کشیلر اچینه شفقت ومرحمت کرتورگه طرشه‌شلر. کشیلرڭ جانلرنی پاکلاب عموم کشیلك دنیاسنی بر تن وبر جان کبی ایتارگه چالشه‌شلر. بناءً علیه بارچه پیغمبرلر مقدسلردر.

بارچه دین وشریعتلرده زمانلری نسبتنده مقدس ومحترم توتلورغه تیوشدر. بارچه رسوللر وپیغمبرلر معصوملردر. بعض بر فعل زلتلر واقع اولسه‌ده ایزگو نیتلرینه مقارن اولدیغندن عصمت‌گه منافی دگلدر. آدم عمڭ شجره‌دن تناولی کشیلك دنیاسینڭ شجرهٔ شردن تناولیدر. هبوطی، کشیلك دنیاسینڭ فطرت‌دورندن ۲نچی دورگه کوچویدر. جناب حقدن کلمات ربگه یولقووی دین وشریعت دورینه ترقی اولدیغنی قران کریم افاده ایته‌در. موسی عمڭ قبطینی اوترووی، بر طوغمه آبظیسی هارون عمڭ صاقال وچاچندن تونوب طارتقالوی خدا رضالنی ایچون اولغان تأثردن کیلمشدر... بو فعللرهرقایوسی بزلرڭ جانلرمزی تربیه‌گه، جناب حقغه توبه ورجوع ایدوه‌گه سبب اولدیغندن همان تعظیم وتکریم ایته‌رگه بورچلیمز.

بارچه پیغمبرلر، رسوللر وظیفه‌لرنی تماملادیغدن صوڭره باقی یورطلره کوچه‌رك اللهنڭ رحمتلرینه غرق

اولدیلر. رسوللرگده الگ صوگغسی اولغان محمدعمرده بتون کشیلك دنیاسینه منگو باشارلك اولغان قانون اساسیلرینی اوگرەتوب بندیکندن صوگره بو عالم فانیگه وداعلاشوب «کل نفس ذائقة الموت» قانونلرینه تسلیم ایندیلر.

جناب حق بارچەلرینه چیکسز رحمتلرینی قیلسون!

خضر والیاس ترکمی؟ عیسی عم کوکدەمی؟ اینه‌چلمی؟ مهدی چغاچقمی؟ سوأللرینه آیرم رساله یازدم. انشاءالله تیز آرەده نشر ایدیلور.

خانملاردن پیغمبرلر کلمشمی؟

اسلام عالملری کوبدن بو مسئله خصوصنده سویلاشمشلر. قایسیلری ابی، بعضیلری یوق، جوابنی ویرمشلر. فقط الگ درست، والگ قسقەسی؛ قرآن کریمنگ بیانینه قاراغانده رسوللك فقط ایرلرگەگینه خاصدر؛ چونکه وماارسلنا من قبلك الارجالا نوحی الیهم (یوسف، نحل) دیورسوللکنی فقط ایرلرگەگینه قصر قیلمشدر. هم عقلا قاراغانده رسوللك وظیفەسی بك چیتن وآغردر. خلق طرفندن آصلوعه وکیسلوگه واوترلوگه وتورلی جفالرغه قارشی توروب بتون وجودنی قربان قیلورغه طوغری کیلەدر. بوکا خانملرنگ احوال ادبیه وطبیعیەسی مساعد دکلدر. بنا علیه جناب حقنگ خانملاردن رسوللر کیترماوی عین‌حکمت

ومصلحتدر. امّا پیغمبرلر کیلمشدر؛ چونکه جناب حق قران کریمنك ابراهیم عم‌رفیقه‌سی ساره‌گه فرشته‌لر واسطه سیله تبشر ایتمشدر. (فبشرناها باسحاق آه) حضرت مریم گه فرشته لساننـدن «انما انا رسول ربك آه» دیو وحی ایتمشدر. «یا مریم اقنتی لربك واسجدی آه واذقالت الملائکة یا مریم ان الله اصطفیك آه» خطابلریله تکلیف ایدلمش هم جناب حق طرفندن خبر ویرلمشدر. موسی عم ملك آناسینه «اذاوحینا الی امك ما یوحی آه» آیت کریمه‌لریله وحی قیلنغنی آب‌آچق بیان قیله‌در. ایمدی پیغمبر دیمك الله‌تعالی طرفندن وحی‌ایله تاطیف واعلان ایدیلکان ذات دیمکدر. مونه بومعنا ایسه یوقاریده سویلا کان ذات محترمه‌لرگه تمام طوغری کیله‌در. بس شولای اولغاچدن پیغمبرلردر. عقلا قاراغانده‌ده بتون کشیلك دنیاسینك باشـاویده مدار اولان عالم انسانك آنالرینی پیغمبرلکدن محروم قالدروچیلق کیلك مرحمتلی اولغان الله‌تعالی‌نك شأن وشـرفلرینه موافق دکلدر. البته بال قوردلرینه وحینی قزغاناغان قران کریم مکرم اولغان عالم نسواندن پیغمبرلکنی قزغانمایه‌چغی باکلیدر. بس شولای اولغاچدن قران کریم نظرنده خاتونلر پیغمبرلك درجه‌لریله بیله تلطیف ایدلمشلردر.

کشیلك دنیاسینك بر پیغمبر عمومیگه احتیاجی

میلاددن ٥ نچی ٦ نچی عصرلرده بتون بیر یوزنده باشاکان مملکتلر تورلی قان دریالرینه باطمش، دین واخلاق جهتندن صرك درجه بوزلمش، تورلی وخشیلق وبرتفچلق صفتلری کشیلك دنیاسنی قاپلامش آلمش ایدی. عربستانغه قاراساق، ابراهیم عمدن قالغان توحید دینی بوغالمش، آنك بیرینه پوط پرستلك بیرلەشمش، هر بر قبیلەگه آیرم، آیرم پوتلر یاپلمش، ایسرتکچ اچو، اوغرلاو، طالاو، یول باصو، کشی اوترو کبی نچارلق بتونسی مباح درجەسنده اولمش، حتی اوزلرینك الك عزیز بالالرینی بیله صویالر، یا که تریلەته کومەلر ایدی. (واذالموؤدة سئلت). فارسی مملکتلرینه قاراساق، کوب اللهلر اعتقاد قیلو، آنا وقزلرینی جفتلانو کبی قباحتلر ایله چولغانمش قالمشلر ایدی. هند مملکتینه قاراساق، صغرلر، آغاچلر، طاشلر، وحیوانلره

قللق قيلمقده‌لر. حتی کشینی بیله قربان ایدوچلکنی بر
نرسه اورنینه کورمایلر ایدی. مانغولیه مملکتلرنده
اولسون همان شول هندلیلر قیلمغان بچراقلقنی قالدر-
مایلر. یهودی ملتی‌صوك درجه مادیات طرفینه ویرلمش.
یالغان وافترالری مباح مرتبه‌سینه کیترمش. گناه‌سزجان
قیولر، معصوم پیغمبرلرك قانلرینه صوصاولر. بتون دین
لری اوزلرینك شخصیاتینه چورلمش. قسقه‌سی: موسی
عم طرفندن قویلمش شریعت، عملدن طاشلانمش مرتبه
یه کلمش ایدی. شولایوق روم مملکتلرنده هم آنلره
باش صالمش امیرلکلرده همان تله‌گانچه ظلم‌دور سوره،
خلق علوم ومعارفدن محروم ایدیلر. آثار علمیه وافکار
عقلیه‌گه سدارچیکله، علوم عقلیه وفلسفیه‌نك قاپولری بیکلا
نه، الله‌تعالی بر کشی کبی ایدوب تصور ایدیلر. . آتا
وآنالریده اعتقاد ایدیله، هر قبر معبود کبی طانیله، قد-
سیلر، واسطه‌لر، بلمم ثلثه نیندااین الله‌لر اثبات ایدیله. .
قسقه‌سی: دین، کشیلرك قولنده اوینچق ره‌وشنده اولوب
پادشاه‌لر، امیرلر وبیوکلرك کیفینه تابع اولالر قالالر.
انسانیت، کشیلر ایچنده بر برتقچاق عالمنی تشکیل
ایتمش، هربیرده ظلم! ادبی ومادی بر اختلال حالنی
توتمش ایدی. بس شولای اولغاچدن بتون کشیلك دنیا

سینه بر اصلاح عمومی باصالوب، بتون کشیلرنی، کیلك وعمومی قانونلر ایله بر عموم قارنداشلك دائره‌سنه طوپلا غان بر قانون عمومی‌گه هم بو قانوننی قویغان بر مصلح اعظم‌گه محتاجلر ایدی. مونه شونك ایچون ارحم الراحمین اولغان الله تعالی بنده‌لرینه رحمت ایده‌رك محمد صلی الله علیه وسلمنی بتون کشیلك دنیاسینه پیغمبر عمومی ایدوب کوندرمشدر. «قل یا ایها الناس انی رسول الله الیکم جمیعا آه.»

محمد علیه السلام

محمد عم کوچك آسیاده، قزل دیگز یاقننده، مکه شهرنده ملت نجیبه اولان عرب، قومینك اك عالی نسبلی قریشلر ایچندن عام فیلده (*) دنیایه تشریف ایتدی. آتاسی عبدالله، وآناسیده حضرت آمنه‌در. تقدیر الهی ایله آتا وآنالرندن یتیم قالدی. کتوچیلك ایتدی. یالچیده اولدی، آلیش ویرش ایتدی. اولەندی. عائله رئیسی اولدی. لـکن بو دورلرك هر قایوسنده‌ده صرف

(*) محمد عمك تاریخ ولادتنده کوب سوزلر اولسه‌ده، مشهوری ۵۷۱ نچی سنه میلادیه‌ده ۲۰ نچی آپریلده، ربیع الاول آینك ۱۲ نچی دوشنبه کیچه‌سی طاڭ‌غه قاوشی دنیاغه کیلمشدر.

معاشیت وعدالت اوزره وفضائل اخلاق قانونلریله حر-
کت ایتدیکندن مکه‌لولر طرفندن «الامین» لقبلریله اسله
نور ایدی. قوملری نادان اولوب اوقو ویازو بلمادیکلر
ندن هم محیطنده مکتب ومدرسه، علوم ومعارفدن اثر بیله
اولمادیغندن اوقی ویازه بلمکان بر امی صرف اولوب
اوسدی. بتون محیطلرنی بوط پرستلك ایله‌نب آلغان،
قاباغینه قاره‌سه‌ده بوط پرستلك اثرلری، بوتلر صنم-
لر بوتون کوز آلدلرنده؛ تربیه‌لهب اوسدرکان کشیلر،
یاننده‌غی یولداشلر ودوست ایشلر، هر قایوسی شول
بوط پرستلر. لکن محمد عه‌لك روحلرینه هیچ بر
بوط پرستلك تأثیر ایتمه‌دی؛ بلکه شاوغنه آنلرغه قار
شی ایدی؛ طورایغانغنه صایون بوت پرستلکدن بیزه-
گنه، نفرتلری آرتاغینه واره ایدی. عمر شریفلری
قرق یاشلرینه کلدیکی زمانده جناب حق تعالی طرفندن
پیغمبرلك درجه‌لریله تلطیف ایدلدی. هیچ بر قوهٔ ما-
دیه‌سی یوق، الله‌دن باشقه هیچ بر یاردمچیسی یوق،
یالکز بر اوزیکنه «الله بر» دیکان طوونی (علمنی) قول
لرینه آلوب رسوللك وظیفه‌لرنی اوتارگه باشلادی.
لکن، بتون عربستان آیاققه قالقدیلر. بار کوچلریله
قارشی توردیلر. بتون قوهٔ مادیه ومعنویه‌لرنی آنك

علیه‌نه یورتدیلر. بیوك وعالی همتلو محمد عم‌ده صوڭ
درجه صبرلق، ویومشاقلق ایله همان خدمت مقدسه‌لرنده
دوام ایته، هیچ قورقمزدن بتون بیوك یورکلریکه «بارچه
گز بیکله‌چکسز، کوچلرگزه طایانماگز، مطلقا آستنه قالاچقسز،
بنم دینم بارچه دینلرك اوستینه چغاچق، بن وبکا ایدا-
روب ایناننغانلر الله‌تعالی حزبلریدر. الله‌تعالی حزبی او
لوب حقاقده اولغانلر مطلقا بیگاچکدر.» دی. بوسوزینی محمد
عم صوڭ درجه هر بر فلاکت وهلاکتلر ایله ایله‌نب
آلنغان زمانلرنده ایته‌در. عربلرده بوندای ضعیفلك حالنی
کوروب طاڭ عجبکه قالالر؛ کوله‌لر مسقل ایده‌لر، دنیاده
بار کبك تحقیر قیله تورغان مثاللر اولسه، هرقایوسنی محمد
عم اوزینه اجرا قیله‌لر. طبیعی یالگز، بریتیم! بتون
یاقطی دنیالر آڭا قارانغی! آڭا ایمان ایتکان شاکردلرینه
عمومی صورتده بیان نفرت! حیاتلری صوڭ درجه خطره
ایچنده، هروقت اوستلرنده قلچ اوینای. توزه آلمایلر،
وطنلرینی طاشلاب کیده‌لر. شولیکی یتیم محمد عم دفا-
عی صورتده همانده مکه‌ده قالا. بتون فلاکت وظلم یالقون
لری ایچنده قاطلانه. انلر ایله اوسه‌لر، طاشلر ایله صو
غالر، مبارك آیاقلرینی یاره‌لیلر. مویونلرن بوغوب
یغالر. الله‌تعالی گه چن کوڭللر بله عبادت ایتدیکلرنده

نجسلر ایله مبارك باش کوزلرنی پچرانه‌لر. لکن
اول الوغ جان، کیك ومرحمتلی کوکللی
محمد عم همان توزه! همان صبر ایده!
«ای کشیلر! بن سزنی وبزنی وبارچه عالمنی باراطقان
« الله بردر، شول بر الله‌تعالی‌گه‌گنه شکرانه ایلنکز،
عدالتده اولنکز،» دیو نصیحت ایلدم، بن سزدن اجر
صورامایم» دیور. لکن، هیچ ایشتکان یوق. بلکه همان‌کون
صایون ظلملرنی آرتدره‌غنه وبره‌لر. الك صوك درجه
محمد عم‌نی اوتررگه اتفاق یاصایلر. فقط همان محمد عم
یوزلرنیدن چنمه‌ی. «بنی الله‌تعالی صاقلار، الله‌نك باردا-
می بزم ایله‌در» دیو بنی اوتره آلمایه‌چقسزدی. صوك
درجه مکه‌دن مدینه‌یه هجرت ایلدی؛ آرتندن هر یبرگه
قوغونلر کیلدی. فقط همان الله‌تعالی اوزینك حمایه‌سنده
ایلدی. مدینهٔ منوره‌گه واروب یبرلاشه. صوگره عربلر ما-
دی ومعنوی قوتلرنی قربان ایلدلرك محمد عم‌نی هم آنك
دیننی قروب سپروب بارلق دنیاسندن طاشلاماقچی اولالر.
تورلی صوغشلر آچه‌لر، حتی اونار ملك عسکر ایله اوستینه
هجومگه واره‌لر. ثایکی صاف یورا کلی وپاك کوکللی
محمد عم بتون درد ونشاطلریله اوزینی مدافعه حالنه
قویه. تیز بر آره‌ده بتون دشمانلرینك قوهٔ مادیه

ومعنویه‌لری حضور عالیملرنینگ توزه آلمایلر. بیگله‌لر،
باش ایگیلر، بتون سلطنت دینیه ومدنیه‌لری بتون عر-
بستانغه غلبه ایدی. بتون سعادت بشریه‌نی تأمین ایده‌رلك
قانون وشریعت میدانه قویه. قویمش قانونلرینی بارچه‌سینی
عملیاتگه قویلوب حضور سعادتلرنینگ تطبیقینی اولونه.
قویمش قانونلری هر قایوسی بیر یوزنینگ کشیلك دنیا-
سی یاشاکان مدتده همان برابر یاشارلك ره‌وشلی استقبا
لنی تأمین ایده‌ر. شه‌لیگی اوزینه الگ دشمان اولغانلر
مرحمتلرینه صیغینوب، اسلامنگ بیوك قهرمانلرندن اولالر.
اوزن قووب سوروب چغارغان مکه وطائف وبتون عر-
بستان، اداره‌ء نبویه‌لرینه باش ایگه‌ره‌لر، چیرك عصر
کیچه‌ر کیچمز افریقا وآسیاغه سطرت دینیه ومدنیه‌لری
طاره‌لدی. بتون مادی، ومعنوی کوچ وقوتلرگه آننگ بیوك
جانلری اوسنون چقدی، بیگدی. بتون کشیلك دنیاسینه
عادتدن طش بر آلشنو کیتردی. ایسکی مدنیتنی ارغتوب
آطه‌رق کشیلك وچناق نیگزینه قوریلغان مدنیت حقه
میدانه کیتردی. قویمش قانونلری مجرد کشیلك اسمینه
هر بر بیرگه وهر بر زمانغه یارارلق ره‌وشده تورزیلگان
قانون عمومی اولدیغندن دنیانگ قایوغنه بیرنده وهر
نیلدا بن زمانده‌غنه اولسه‌ده تطبیقنی قابل اولوب بیرك

هر نقطه‌سنده پاشاکان کشیلرده میل ایده‌رك اسلام دینینه کرمشلر. ایشته بو کونده اوچ یوز میلیوندن آرتق آنك دین مقدسه‌لرینه اینانغان مسلمانلر آنـك امت‌لریدر. اوکره‌تمش دینی، دیـن عقلی وعلمی اولدیغندن قوه‌ٔ فکریه وعلمیه‌لرك ترقی ایـدوینه، صـوك درجه خدمت ایده‌رك بتون بیر یوزنده‌گی علوم کونیه‌نی حمایه ایده‌رك بتون دنیانی تعلیم ایدوب استاذلق ایتمشدر. ایشته بو کونده آوروپاده‌غی بالفلداب‌تورغان علم نورلری شول انوار قدسیه ایله جانلری تقدیس ایدلمش بیوك وعالی جانلی محمدعمك یتشدرمش شـا کردلرینك تـأثیری اولاره‌ق میدانه کرتاونی هیچ برزمان کشیلك تاریخلری اونوتمایه‌چقدر. دیمك محمدعم کشیلك دنیاسنده اك بیـوك استاذ محترمدر، کیترمش دینی واوگره‌تمش قانونلری کیچمش بارچه پیغمبر ورسول‌لرك دیـن وشریعتلرینه چاغشدروب قاراغانده آرتق اولدیغندن بارچه رسول‌لرگنده اك آرتق وکاملیدر. قانونلریده عموم کشیلك نامنه سویلاندیکندن وبرنگده هر بر نقطه‌سنده وهر بر زمانده‌ده عملیاتگه قویلورغه، حیات قانونلرنده تطبیق ایدلورگه ممکن اولدیغندن ایچون دینی، دین عمومیدر. اوزلریده عموم کشیلك دنیاسینه کوندرلمش رسول‌الله‌در.

عموم کشیلك دنیاسینه رسول اولوب کلگان ذات، نه ایچون آسیادن کلمش؟

١) بتون بیر یوزینه پیغمبر اولوب کلگان ذات بتون کشیلرنك استاذ عمومیسیدر. بتون کشیلره بخت وسعادت چیشمه‌لری منزلنه‌در. ایمدی شولای اولغاچ آنداین پیغمبر بتون بیر یوزینه حق ومقدس تعلیملرنی ایرشدررگه، وبتون خلقنه آنك سعادت وحکمت قانونلرندن استفاده ایته‌رگه بورچلیدر، بناء علیه، اول پیغمبر عمومینك کلگان بیری شوندایین اورنه اولورغه کیره‌ککه، آنـك خبرلری وتعلیملری بتون بیر یوزینه طارالورلق اولسون. وکشیلرده دنیانك هر طرفندن کلورگه بیکل‌لك اولسون. هیچ اولمغانه شول اصلاحات عمومیه هر طرفه تیزلکده یوغارلق نقطه‌ده اولسون. بیکره‌که تیمر یوللر، هـوا کیمه‌لری (بالونلر)، تیلیفونلر، تیلیغراملر، پوچته‌لر اولمغان زمانده اصلاح عمومی کیتورلورگه باشلانغان نقطه‌نك بیوك اهمیتی اولدیغی میدانده‌در. ایمدی بیر یوزنده بوندایین اهمیتلی نقطه آسیادر، چونکه آسیا قطعه‌سی قاره جهتدن هر بر طرفغه طوتاشمش‌در: افریقا قرینده‌غینه‌در. فقـط بو کونده سویس قنالی ایله‌گینه آیرلمشدر. آوروپا چته‌ب

قاراغانده آسیانڭ بر شبه جزیره‌سیگنه کیکدر. آفستراليا آسیانڭ اوطراولری منزلنده‌گنه‌در. امریقاده بو کونده فقط بیره‌نگوی بوغازبله‌گنه آیرلمشدر. بس شولای‌اولغاچ هر بر یاغندن آسیا قطعه‌سینه کلوب توتاشورغه ممکندر. آسیانڭ اوزنده بولغان بر واقعه‌ده تیز آره‌ده طبیعی صورتده (یورو وکوچو سببلری آز اولغان جاقده) هر یاقغه طاره‌لورغه یك اوڭایلیدر. صو ودیڭگز جهتندن قاراساق، کره‌ٔ مسطحه‌غه‌گینه کوزکنی صال، دنیانڭ هر قایو طرفندن دیڭگزلردن پراخود وکیمه‌لر ایله کلووی ممکندر. بیکره‌کده تیمر یوللر، پراخوتلر، هوا کیمه‌لری، تیلیفونلر، تیلیغرامار، پوچته‌لر اولمغان چاقلرنی کوز آلدینه کیتروب قاراغانده صوڭ درجه‌ده اهمیتی آرتادر. بس شونڭ ایچونده پیغمبر عمومی اولغان محمدعمڭ آسیادن کلووی تمام مصلحتدر.

٢) بو کشیلك دنیاسی الڭ برنچی اولاره‌ق آسیاده میدانه کلمشدر. مدنیتده شولایوق آسیاده باشلانغی‌ده بیلکلیدر. دین حسلریده مدنیت ایله متناسبدر. شونڭ ایچونده دین وشریعت خاصه‌لر باشلاب آسیاده اینمشلر. ایمدی خصوصی دینلرڭ خصوصی ملتنی تربیه‌سی عائله باشینڭ (آتانڭ) اوز عائله‌سنی تربیه‌سی منزلنده‌در.

اوّلا هر بر عائله‌لری تربیه کورکان خلقلر، تربیهٔ عمومیه‌گه اڭ موافق اولان خلق ایردیکی، هر کشیگه معلومدر. شولای اولغاچ آسیا خلقی تربیهٔ عائله منزلنده اولغان شریعت خاصه‌لر ایله تربیه‌له‌نوب تربیهٔ عمومیه منزلنده اولغان شریعت عمومیه ودین عمومیگه ایبالاشلکان خلقلی بیرگنده دین عمومی وشریعت عمومیه‌گه صایلانه‌چغیده طبیعیدر. مونه شونڭ ایچنده پیغمبر عمومی اولغان محمد عم آسیادن کلمش اولدیغی تمام معقولدر.

۳) بتون بیر یوزنده‌گی آلطی بیوك دین اهللری هر قایوسی آسیاده بیرله‌شکانلر. زیارتگاهلری ومقدس اورنلری بارچه‌سیده آسیاده‌در. هر دین اهلی اوزینڭ مقدس اورنلرینه اختیارسز اولارق میل ایده‌در. چونکه کوننده نیچه کره‌لر عبادتلرنده همان خاطرلیلر. آسیادن چیت بیر کیسا کلرنده باشا کان‌لرینه همانده کوڭلدن شول آسیاغه مربوطلر. ایمدی شوشی دین اهللرینڭ عموملرینه تعلقلی برخطبهٔ عمومیه سویلانه‌چك اولسه‌ده بیرنڭ کشی نورمغان بر یاغینه چغوب سویلانسه، یا که برگینه یومگه‌گینه شول خطبهٔ عمومیه سویلانسه بتون دنیا طرفندن کولینه‌چکی طبیعیدر. شونڭ ایچون عموم کشیگه سویلانه‌چك خطبهٔ عمومیه‌لر بتون ملتلرڭ اورطه‌سنده وملت-

لرکده وکیل‌لری حضورنده سویلانه‌در. ایمدی، اسلام دینیده بتون خلقلر ایچون کلکان دین عمومیدر. بس شونك ایچونده تورلی دین اهل‌لری یاشاکان یرده وتورلی ملت‌لرك حضورنده، کشیلك دنیاسینك بیشکی اولغان آسیاده کلمشدر. «دین اسلام» دعوتلرنی هم شول خط حرکت ایله یورتدی: الك برنچی محمد ع‌ه م الك یاقین‌لرنی، صوگره چیتده‌ك قارنداشلرنی، صوگره بتون عربنی، صوگره یهودیلر، صوگره مسیحیلر، صابئیلر، مجوسیلرگه خطابلرنی یونالدررایدی. اصلاح ایدیله‌چك یا که انتقاد ایدیله‌چك مسئله اولسه قایوگینه دینده اولسه اولسون صوك درجه ادب وحلم دائره‌سنده اواوب بیان‌لریله تورزا تورگه طرشدی. کوچك آسیاده‌کی دین اهل‌لرینه دعوتنی ایرشدردیکندن صوك آفریقاغه مکتوبلر کوندردی. آفریقاغه کوندردیکلده کوچك کمسه‌لره کوندرمه‌دی بلکه پادشاهلرینه کوندردی: مصرنك امیری مقوقس، حبشستان مملکتینك پادشاهی اصحمة النجاشی‌در. شولایوق اورطه وبیوك آسیالرغه دعوتلرنی ایرشدرو نیت‌لریله فارس پادشاهسینه دعوت نامه‌لرنی کوندردی. بونك ایله‌گینه قالمادی؛ اوروپاغه‌ده دعوت مقدسه‌لرنی ایرشدرو قصدیله روم ایمپراطوری اولان هرقل جنابلرینه کوندر-

دی. قسقـەسی: اول عصردە معمور ومتمدن اولان بارچە بیرلرە مقدس دعوتلرنی ایرشدردی (چونکە اول وقت لردە معمور ومعلوم اولان یېر: آسیا، اوروپـا، افریـقا ایدی. امریقا وافستر الیانك اول زمانلا خبرلری بـیلە بزم بو دنیادە معلوم دکل ایدی.) دیمك دین عمومینی هر طرفغە ایرشدرر ایچون اك اوکایـلی اورن آسـیا اولمشدر. شونك ایچونلا آسیا تعیینلەنمشدر.

دین عمومی اولغان «دین اسـلام» نە ایچون عربستاندن کلمش؟

بو دین نی باشلاب طاراتورغە نە ایچون عرب ملتی اختیار ایدلمش؟

ونە ایچون عرب تلی ایلە میدانە قویلمش؟

«بتون کشیلك اسمینە کلکان دین، دین عمومیدر. دین عمومی ایسە، بتون کشیلك دنیاسنە تعلق ایدەدر. شـولای اولسە، نە ایچون آسیانك خصوصی عربستان اولـکە سندن کلمش؟ ونە ایچون بودین عمومی تطبیق ایدیلورگە عرب قومی اختیار ایدلمش؟ ونـە ایچون عرب تـلی

اختیار ایدلمش؟ وباشقه ملت‌لر نیچك ایدوب بو عرب تلی ایله اولغان قانون‌لرنی آڭلای آل‌ورلر. اکرده آڭلامه‌سه‌لر بتون بیر بوزینه نیچك اصلاح کیتره آلور؟» کبی سوأل‌لر هر کشینڭ خاطرینه طبیعی اولاره‌ق کلور، بوطبیعی سوأل‌لر وآڭا ایضاحلر ایله بورنغی عالملرمز شغل‌لانونی بلکه عمرنی أرەم اینو دیبك حسابلاغان‌لردر؛ شونڭ ایچون بوخصوصلرده بیانلری یوقدر. لکن بزم زمانه‌ده‌گی ایبداشلرمز وشاکردلرمز حتی عواملرمز بیله حاضرده بوسوأللره جوابلری کیره‌کسنمه‌یکلرندن بو خصوصده‌ده فکرلرڭ آچاوینه ودین اسلامڭ هر بر مسئله لری خصوصنده اویانق وآچق کوزلی اولولرینه یول‌لر کورکاز و نیتم ایله برآزغنه ملاحظه‌می یازمای کیچه آلمادم.

آسیادن عربستان اختیار ایدلووی:

عربستان: برتقچلر چغا آلمازلق طاغلر، بیوك وکوڭلسز چول‌لر، آره صره‌نچکه واوزون صوزلغان یه‌ملی قول‌لر، طب طگنه تورغان دیڭگز کبی قملقلر، آنده مونده‌غینه سیره‌کگینه اوترلغان بیرلر. کوندزلرده قاینات تورغان قویاشڭ اسیلکلری اول قم دیڭگزلرینه عکس ایده، اوچاقلردن چققان اسیلك کبی قم اوستلرنده

طولقونلی زهرلی یللر، تونلرنده بتون کوك گومبازلری جلتره‌ب تورغان بولدزلر ایله چوب، چوبار اولوب بیزا لـگانلر؛ معموریت ومدنیتدن سونك بر حالده تورغان شبه جزیره‌در، افریقانك کورشیسی، اسیانك پارچه‌سیدر. بیکره‌کده بتون عربستان ایچنده مکه شهری ومکه‌ده‌کی کعبهٔ مکرمه بتون عربلرنی برنقطه یه‌بیمشدر. کشی طوغان ییرك اوغلیدر. خلق وعادتلری، میللر وبتون حاللر شول اوسکان یراك طبیعتلرندن آلونه‌در. ایسسی او لـکه‌نك خلقی چابق تأثرلی، تیز آچولانوچی اولا. فقط کسب ایتمش تأثرات ومدنیتی اوزاقغه وارمایچه تیز آره‌ده یته. صالقون اولـکه‌نك خلقی مؤثرات مدنیه ایله بك آقرون تاءثرله‌نه. لـکن برکره شول یولغه کرسه، شوندان آیرلمای، یابشوب توره، بلـکه بارغان صایون شول یولنی کیگایته، ییگلایته‌کنه واره. اسی ییرلرده مدنیت وبیوك فکرلر باشلانبده اوزاقغه عوزلمایچه صالقون طبیعتلی اولـکه‌لره کوچوب ییرله‌شدیکی بو دعوا‌نی اثباتـگه یته‌در. ایمدی شولای اولغاچ عربستانده اوسکان عربلر، (اولـکه‌لرینك تاءثیری اولاره‌ق) زیرالئ، یتز، تیز آچولانوچی، عصبی، فعال بر ملت اولوچلقلرینده طبیعه‌یلدر. قوم دیگـزلری اوزلرینه تورلی آغرلقلرغه

آلیشدیر دیغندن هر آغرلغقه توزملی وصبرلر، کروانلر، حیوانلر وجانلرنی برتقچار ودشمانلردن شاوغنه قلچ وسونگو قوتلر یله صاقلاولرندن طبیعی صوغشچانلر. صحراویلقڭ تأثیری وبتون کیره‌کلربنڭ طبیعی ره‌وشنی یکللك ایله بولنووی یولچیلره وچیت کشیلره حرمت ایدیلرگه اوگره‌تەشدیلر. طبیعی بر کیدش، تکلفسز بر معیشت آز نرسه‌گه‌ده قناعت ایتدردیکندن عالم مادیاتگه اول درجه ویرلمه‌مشلر؛ بلکه قوه‌لرینی کوبره‌ك معنوی وادبی یاقغه چورمشلر. شونڭ ایچوندە ادبیات وشعر عالمنی میدان اوقیلر. بیوك پنابرلرنده ادبیات وبلاغت خبرلری قوره‌لر. ادبیات وبلاغتده یاریشه‌لر، اوظیشه‌لر. صوڭ درجه لغتگه بایلر. آز سوز ایله کوب معنالرنی آڭلاتو الڭ ماقطاولی بر اش. اوزلری امین، سوزلریله اشلری بر. ابراهیم واسماعیل علیهم السلامدن قالمش طبیعی بر اعتقادده یاشایلر. فقط بعض برلرصابئی یا که مسیحی مذهبنه کرسه‌لرده هیچ تأثیری یوق بلکه شعری وادبی اولغان عقللری هیچ بر یاقنی کلمای. بهودیلکنڭ تأثیری هیچ مرتبه‌سنی. صابی وباشقه دینلرڭ قاتناشویله آدم قیافتنی یاصالغان الله‌لر پوطلر کوکللوینی خوشنود ایلامیور. هر یلنده بر کره مکه‌گه

يباشه‌لر، حج ايده‌لر. عرفه، منـا ومزدلفه‌لرده يباشه‌لر طانيشه‌لر خطبه‌لر سويلايلر. دنياده‌غی بتون خبرلر مكه‌يه طوپلانه ومكه‌ده‌گی خبرلر بتون ياقلرغه طاره‌لا... مونه عربستان هـم عرب ملتی! ايه‌دی، دين عمومی بتـون كشيلك دنياسنه كلكاچدن شونداين بر اورندن كيلـوركه كيركه، اول ييرگه هر طرفدن كلورگه ممـكن اولسون، اول ييردن هر بر طرفغه خبر طبيعی صورتده طاره‌لورلق اولسون، اول دين عمومی توزيكان قانونلرنيك هيـچ بر مانعسز علميانگه قويارغه ممكن اولسـون. تـورلی دولت وحكومتلرك منافسهٔ سياسيه‌سندن يراق اولسون. حقانيت وعدالت اوزره ياصالوب قويلغان قـانونلر، بـاشقه‌لر طرفدن هجوم ايديلوب بترلرگه ميدان وبرمزلك طبيعی بر مدافعه حالنده اولسون. جسمانی لذتلرله آلداتمزدای فطرت عـالمندن براقلاتمـازدای بلـكه فطری وطبيعی صـورتده حركت فـكريه‌لر طوغدرراق بر اورن! زلزله وينار طاغ كبی آفت سماويه‌لردن امين اولسون. يـا كا كيلاچك دين عمومی هيچ بر علوم ومعارفك ياردامندن باشقه، فقط اوزينك قوهٔ فلسيه‌سيله مدنيت حقه‌گه باعث ايكانچلـگی منظرهٔ ظاهريه‌اريله بارچه كشينك كوز آلدنده برهان حسی اولوب تورسون ايچون مطلق علوم ومعاـ

رفدن، مکتب ومدرسه، آقادیمیه وکلیه‌لردن یالانغاچ بر قاب قارانغی نادانلق دور سورکان بیر اولورغه کیره‌ك ایدی. ایشته اول «دین عمومی» تطبیقغه قویلـورغه الڭ موافق اولغان بیر عربستاندر وعربستاننڭ مـکه شهری ایدیکی میدانده‌در. قوربله هم صو ایله دنیانڭ هر طرفندن کلو وخبر ایرشدرو ایچون بك جایلیدر. بیـکرکره حج موسمنده‌کی بیوك بیلشلری خبر وواقعه‌نڭ بتون عربستانغه بلـکه شرق وغربکه طاره‌اوینه خدمت ایتـوینده طبیعدر. خصوصا اسباب نقلیه اولمغان زمـانلرده بیـوك اهمیتی حائزدر. تیره‌لری طاغ وطاش، چولدن عبارت اولدیغندن منافسهٔ سیاسیه اورنی دکلدر بونڭ ایله برابر طبیعی بر مدافعه حالنده‌در. دارالعلوم وآقادیمیه، مکتب ومدرسه، علوم ومعارفدن یاب یالانغاچ، توری فکر وفرضیاتدن سلامت، چلەپ بر کشینکده ملـکنده اولمغان، بیوك فکر وانقلابلر حاضرلەنه تورغان طبیعی برنقطه ایدی. ایشته شونڭ ایچونده دین عمومی اولغان «دین اسلام» عربستانـ قده وعربستاننگده مکه شهرنده باشلانمشدر.

دین عمومینی تطبیقغه قویارغـه عرب ملتی اختیار ایدلووی.

اول دین عمومینی بوکلاردای ملتنڭ تیز آڭلایشلی،

اوکفان واشچان اولورغه کیره‌ك، واول دین نامنه اوستلرینه
کلاچك هر آغرلقغه توزارداى، هر آفت دهریه‌گه قار
شى توررداى بر بهادر وقهرمان يوراكى اولوب اوز-
لرينى مدافعه قيلورداى اولورغه كيره‌ك. سويلاكان
سوزلريله اشلرى بر اولوب سويلاكان قانونلرنى فعل-
لريله‌ده اشكه قويغوچى امين اولورغه كيره‌ك. فكرلرنده
وحركتلرنده آزاد اولوب باشقه‌لرنك محكومى اولمايه-
رق دين عمومى بيورغان قانون عموميلرنى بوكلاب
تطبيق ايده‌رك حريتلرى قولنده اولورغه كيره‌ك.
دين عمومى بتون كشيلك اسمنه هم بتون يير يوزينه هم
هر زمانغه ياراراق اولوب مگر بر قانون اولوب كله
چكندن، باشلاب اول دين آكلاتلب تطبيق ايديله‌چك
ملت، ادبيات عالمنده، فصاحت وبلاغت ميدانندن آلغه
آطلاغان بلكه اولديقچه ترقى ايتكان اولورغه كيره‌ك
ايدى. چونك اوستاوينه حسيات دينيه ايله متحسس اولوب
دين سووچى ملت اولورغه كيره‌ك ايدى. باشلرينده تور-
لى مذهب ومسلك تعصبلريله قاتماغان بلكه فطرى
وطبيعى روشده حق وچن قانونلرنى محاكمه‌گه آلورغه
مستعد اولورغه كيره‌ك ايدى. بو كلاچك دينده دنياغه
ياكا اصلاحات ويانگه بر اساس حركت، ومدنيت ميدانه

قویاچق ایدی. شولای اولغاچدن اول دیننی بورکلاب میدانه قویاچق ملتده علوم معارفدن، مدنیت ومدنیتدن بالانغاچ اولوب اوقی وبازه بلمهکان صرف برائی ملت اولوب شول یاکا کلهچك دین عمومیله برابر علوم ومدنیت الفبالرندن باشلاب بتون دنیاغه اورنهك اولوب چغارغه کیرهك ایدی. مونه، اول ملت، ایسه، عرب ملتیدر. مونه شونك ایچونده بو دین عمومی اولغان «دین اسلام» نی اڭ برنچی تطبیقغه قویلور ایچون عرب ملتی اختیار ایدلمشدر. عربلردن‌ده اڭ ادیب وناموسلی وعالی نسبلی اولان محمدعم طرفندن نشر قیلنمشدر.

دین عمومیگه عرب تلی اختیار ایدلوی.

دین اسلام، بتون کشیلك دنیاسینه کلاچك دین عمومی اولووی اوستینه مڭگو یاشایه‌چك بر دین ایدی. شولای اولغاچدن اول دین، فقط تللرده وقلملرده عادتلرنك گینه سویلانب قالنه تورغان نرسه‌لر جمله‌سندن دگل ایکانی میداندهدر. بلکه هر کشیگه آڭلارلق وهر زمانغه یارارلق روشده بر قانون کتابی میدانه قویلهچغینك طبیعیدر. ایشته اول قرآندر. ایمدی قرآن کریم اینکان زمانده یعنی بو دین عمومی بیر یوزینی تنویر ایته باشلاغانده شرق

قللرندن فصاحت وبلاغت‌ده الڭ آلغی صفقه چقغان، ادـ بیات، عالمنده میدان اوقیغان، بیوك بازارلرده ادبیاتدن انتقاد وعرض منبرلری قورلغان تل عرب تلی ایدی. علم الالسنه جهتندن قاراغانده بلك قسقه ونچکه‌لك ایـله کوب معنالری آڭلاتقان کیڭ وبای تل، شرق تلـلری ایچنده عرب تلی اولمشدر. مونه شونڭ ایچونده موقـع جغرافیلری هم احوال روحیه‌لر تمام موافق اولغان‌عرب ملتـینك تلی ایله عربـچه اولاره‌ق دین عـمومی اولان «اسلام دینی» میدانه قویلمشدر.

دین عمومی، ترجمه وباشقه ملتلر.

دین‌لر، مطلقا خلقلرغه آڭلاتیلوب، عـموم خلـقنی بختلی ایده‌رگه کلمشدر. باشقه ملتلره آڭلاو وآڭـلاتلو اصولیده ترجمه آرقلی اولاچقدر. بو اصول ایسه بـتون دنیاده بر عمومی قانون‌در یا‌ڭا چغارلغان بر قانون یاـ که یاڭا یارلقغه چغارلغان برنرسه، بتون دنیاغه ترجـمه واسطه‌سیله طاره‌لا وآڭلاتیله‌در، بتون دنیانڭ اولوغسی وکوچگی اول مسئله‌نی بله وآنڭ ایله عمل ایده‌در. پـس قران کریمده یعنی دین عمومیلا بتون یبر یوزنڭ سویلا شلکان هر بر تلـگه ترجمه ایدیلورگه تیوشدر. مونه بو

صورنده بنون بیر یوزینه قـانون عـمومی اولان قران کریم آتلاشیله‌چقدر. بس تگی چیتن ومشکل سوآل‌ده اهل اسلامنگ اوستندن توشاچکدر. حاضرده اسلام دینینگ رو حانیلری یوزدن بیشسی قران کریمنی بلمادیگی حقدر. ایمدی قران کریمنی بلمه‌کان بر امام یا که آخوند، نیچك ایدوب اهل اسلامنی شول دینـنگ روحیـله تربیه ایـده آلسون! صونگره اول بیچاره قاره خلقلره نیچك ایـدوب اوفکالرگه کیره‌ك. شونگ ایچون مطلقا هیئتلر یاصالمه‌لی، قران کریم هر بر تلـگه ترجمه ایدلمالیدر. قوری کو- یلاپ اوقغان طاوشلر ایله‌گینه خلقنی آلداتوب توتو آر- تق کیچمش اولسون! دین‌اسمندن کروب یوریکان چوب چار قصه وحکایتلر، وباطل روایـتـلر قروب سـبروب توگلورگه تیوشدر. زیاندلش بترورگه، یوسر توشررگه، پریلر، جن‌لر قاچررغه، آلباصتی قوارغه، خاتونلر سویدر رگه یا که بیزدررگه... استعمال قیلنودن اول قانون عمو- می اولان قران شریفمزنی آرتق صاقـلارغه وقـتدر. ایشته یوراکلرمزه اورنلاشقان حیواناق ویرتقچلق صفتلر مزنی یا کلارگه واوزمزنی مگـگو بختلی ایده‌رگه کلـکان قانون کتابمزی هرقایومزغه اوزتلمز ایله آتلاوغه‌اختیار ویررگه تیوشدر. دگل اختیار ویروگنه، بلـکه بر اش

اهل اسلامغه لازمدر. شوندەغنه تبلیغ وظیفەسنی قیلمش اولور. شەدیبه قدری قران شریف هر تلگه ترجمه ایدلماوی ایچوندە علماء اسلام مسئولدر. . . روسیه مکتبلرندە اوقوب چغوب روسچه قرانی مطالعه قیلغان یاشلرمز یاکی روسچه تلدەگی قرانی مطالعه ایتکان مستشرقلر بزم ملالردن آرتغرەق قران کریمنی بلەلر هم آرتغرەق حکمتلرینه دوشونەلر. سوزنك درستنی ایتەم، کیرەك ملالر آچیغلانسونلر!! درست بزم امامارك کوبرەکی تکفیر قیاورغه اڭ ماهرلردر. لا حول ولا قوة الا بالله!!

کشیلك دنیاسینه نه ایچون دین عمومی صوڭ کامش؟

دین مسئلەلری حقنده فکرلرنی یوریتکان کشیلرنك کوڭلینه کیله تورغان سوأللردن برسیده «نه ایچون الله‌ـتعالی کشیلرگه اوّلده خصوصی دینلر کوندرکان؟ طوغریدن طوغری اڭ برنچی اولارق دین عمومی وپیغمبر عمومی کوندرمەکان؟ اگر ده اڭ باشدن دین عمومی ایله خلقلر تربیەلەنسه آرتغرەق اولور کبك کورینەدر، چونکه بتون کشیلرنك قبلەلری بر، عبادتلری بر، قانونلری بر، استاذلری اولغان پیغمبرلریده بر اولور، بس بتون کشیلر کوبدانوك برلك دائرەسینه کروب بارچەسی بر قارنداش

اولور ایدی، بتون یېر یوزنڭ بر اعتقاد، بر فکر، بر قارنداشلك، برمسلك دینی دوام ایتهرك کشیلك دنیاسی کوبدن سعادته ایرشمش اولور ایدی. حاضرده بتون یېر یوزنڭ خلقلر تورلی مذهبکه وتورلی دینگه آیرلشوب کیتکانلرکه، حتی دین اسمیله برسی ایکنچسیله ایزشهکڭ وکوراشمکڭدر.» دیکان سوألدر. بو سوألگه توبانڭگی ایضاحی یازهم:

عالمڭ هر نرسه آقرنلق اوزره ترقی ایتهکڭدر. بس شولایوق کشیلك دنیاسیڭ بك آقرنلق اوزره ترقی ایتمش وایتمکڭدر. اوّلڭ آدملر مسیات دائرهسنڭگینه یاشاکانلر، طار مدنیت، آز معلومات ایلهگینه کون کورکانلر. اسباب نقلیات یوق منزلنڭدر. قایه اول وقتلرده تیمر یوللر، پراخوتلر، هوا کیمهلر، تیلیفونلر، تیلغراملر، یوچتهلر. بلکه قارهلرده تورلی یرتقچلر، بر قبیله ایکنچی قبیلهگه دشمان. بس بیر یوزنڭ بر بیرده میدانه کلکان خبر، ایکنچی بیرگه واروب ایرشووی محال درجهسنڭ. بتون خلق وحشیت دورنڭ، برسی ایکنچیسنه الفت ایدو قایڭ! فقط الفت ایتسه بیله اوز عائلهسی، یا که بك کوب اوظسه، اوز قبیلهسیلهگینه برداملاشه وباردارملاشه آلغان. بتون یېر یوزنڭگی کشیلر برسی ایکنچسنی قارنداش

طانوب عموم قارنداشلك اسمينه يارداملاشو، بتون كشى
بر طوغان اولوب، باشاو كشينك باشينه بيله كروب چقماـ
غان دييب اينورگه ممكندر. ايمدى شـولاى اولغـاچدن،
بو مرتبه‌ده اولغان كشيلك عالمنه كيلاچك تعليمات دينيه
وتربية اخلاقيه‌ده مطلقا تربية عائله وقبيله اصولى ايله‌گينه
اولورغه كيره‌ك ايدى. اگرده تربية عـائله دائره‌سندن
كيڭ اولسه، اصول تربيه‌گه خلاف اولور، خلق قبول ايله
آلماز، بس دينلر فقـط بر اسمدنگنه عبـارت اولـوب
قالور ايدى. مونه شونك ايچوندر جناب حق‌تعالى حضرـ
تلرى كشيلك دنياسنى باشـلاب عـائله وقبيله تربيه‌سيله
تربيه‌لاو منزلندن ايلارك وميلرنى خصوصى قوملرگه خصوصى
بيرلرگه، زمانك آثلايشى وكيلشى نسبتنده‌گنه پيغمبرلر
كوندروب اوز قوملرينه خاص اولغان دينلرى اوگره‌تورگه
بيورمشدر. شونك ايچون بو زمانلرده بير يوزنده ايكشار
اوچار پيغمبرلر كيترلوب تورلى قبيله‌لرگه تعيينله‌نب
خلقلرنى اصلاح ايلارگه طرشقانلر. امّـا نه وقتكه كشيلك
دنياسنده مدنيت اوسه باشلاغان، حسيات انسانيه كيڭايگان،
عائله وقبيله‌لك دورلرى كيچوب عموم انسـانيت دورى
وبير يوزنده‌گى خلقلرده برسى ايكنچسيله طانيشه وبليشه
باشلاب اسباب نقليه‌ده بيگلايب بتون يير يوزى برسى

برسینه توتاشور وقتلر یاقنلاشغان. مونه شول وقتلا بتون کشیلك اسمینه دین عمومی کیلوب، تربیهٔ عمومیه وبرو یله بتون کشیلری عموم قارنداشلك دائرهسینه اوندامشدر. ایشنه اول دین عمـومیلا «دین اسلام» در. دین اسلام، شول درجه کیلك کلمشدرکه «الله بر در» دیب اشانغان کشینی مطلقا قارنداشدن حسابلامشدر. هم سعادت ابدیه‌گه ایرشویله تأمین ایتمشدر. بارچه کتب سماویه‌گه مقدس کوزیله قارامشدر. بارچه رسوللر وپیغمبرلری صوك درجه ده احترام ایتمشدر. هیچ بر اوگایسز بارچهسنی تعظیم وتصدیق قیلمشدر. کتب سماویه وپیغـمبرلری حقلقغه ایرشدرگوچی مرشد مقدسلر دیب تصدیق قیلو یله‌برابر بر کمسه، هیچ بر پیغمبرو کتابلری الله طرفندن کلـکان دیب اشانمزسه، فقط برالله‌تعالی‌گه ایناسه وصینسه، شول کشیگه سعادت ابدیه ایله استقبالنی تأمین ایدووی، بتون کشیلك دنیاسنی برنقطه‌غه یبارغه هم دین عمومی‌ایکانینی اثـبات ایده‌رگه کافیدر. (ببر یوزنده‌گی بتون عالمـلر فیلسوفلر وحکیملر ازله‌کان‌دین اشته شول دین عمومیدر) هم ییر یوزنده‌گی اولغان مذهب‌ودین نزاعلرینی، دین اهللرینك برسی ایکنچسیله دین نامندن اشلاه‌کده اولان ظلملرنی بتررگه یته‌در.

محمد عهمنڭ پیغمبرلگی

محمد عهم الله‌تعالی طرفندن کشیلرگه حق وطوغری یول اوگره‌تور ایچون کلمش حق رسول‌الله‌در. آننڭ رسول‌الله ایکانلگینه بوزلرچه مڭلرچه دلیللر واردر. فقط باشلرگه تغنوب، خاطرلرنڭ قالدرو بیکل اولسون ایچون بر آزغنه دلیللر کورکازه‌م.

تاریخی دلیللر:- ابوسفیان مسلمان دینینه کرمزدن بورون، مشرکلر جمله‌سندن ومشرکلرنڭ الڭ قهرمانلرندن اولوب محمد عهم اوزرینه کره وکره قلچار ایله قانلی صوغشلر آچقان کشیدر. مونه شول ذات، رسول‌الله افندمز ایله صوغشدن بوشانوب صلح حدیبیه یاصالغان صوڭنده شول آراده قریشلیلر شام طرفینه آلش ویرشگه وارغانلر. شول زمانده روم ایمپیراطوری «هرقل»، ابو سفیان وآننڭ ایبداشلرینی ایلیاگه چاقرتدروب روملرڭ بیوکلری وترجمانلری اولدیغی حینده ابو سفیان وایبداشلرنی حضورینه کیترتوب توبانده‌گی ره‌وشلی استنطاقده اولونه:

هرقل ایمپیراطور - پیغمبر دیگان محمدگه نسب باغندن قایوگز یاقنراق؟

ابوسفیان - «بن» دی (بن ابن عمیم‌دی).

هر قل — «ابو سفیاننی بکا یاقنایتگز، ایبداشلرن آرقه طرفینه قویگز،» دیوب ترجمانینه ایته، «بن پیغمبرم دیـگان محمد (ع-م) حقنده صوراشاچغم، اکرده ابـو سفیـان یالغانلاسه، بکا پلدرگز» دبو تلماچینه اکاهلندره‌ده چملاب استنطاقغه کرشه.

هر قل — اول محمدک نسبی نیچك؟

ابوسفیان — عالی نسبدن.

هر — نسلگزدن برەرسی بوندن ئلك بو دعوانی اینکان اولدیمه؟

ابو — یوق

هر — آتا وباباللرندن پادشاەلر اولمغانمه؟

ابو — یوق

هر — زادەلر آکا ایارەلرمه یا که زادەلرگه باشقه ضعیفلرمه؟

ابو — ضعیفلر ایپارەلر یعنی دورانلر ونوره‌لرگه باشقه کشیلر ایپارەلر.

هر — آنك دینینه کروچیلر آرته‌لرمه یـاکه کمیلرمه؟

ابو — یوق کمیمیلر بلکه آرته وارەلر

هر — آنك دينينه كركان دينينه آچيغلانب كيرى ديندن دونه‌لرمه؟

ابو — يوق

هر — محمدءم بو دعواسنى قيلودن ئلك يالغانلق ايله تهمت ايتماينر ايدگزمه؟

ابو — يوق

هر — غدار ايديمه؟

ابو — يوق، لكن، عاقبرده بايطاق اولدى ايندى، بلمايورم، نى اشلايدر.

هر — آنك ايله صوغش ايندگزمه؟

ابو — ايى، ايندك.

هر — صوغشلرگز نيچك اولدى؟

ابو — صوغشلرمز «آلشقه ويرش» ايدى، قايسى چاقده اول وقايسى چاقده بز بيكا ايدك.

هر قل — سزه نيلر ايله بيوره؟

ابوسفيان — «بر الله‌تعالى‌گه عبادت ايدگز، آڭا هيچ بر تيلك اعتقاد ايتمه‌گز، آتا وباباگزلرگز اعتقادلرنى طاشلاگز، نماز اوقگز، كشى- لرگه احسان ايدگز، عفيف اولگز، صله‌ء

رحم ایدگز، دیو قوشادر» دیدی.

بوندن صوڭ هر قل تاماچینه ایته «ابت، ابوسفیانغه، بن نسبندن صورردم، اول، «الوغ نسبلیلر» دیـو جواب ویردی. البته رسوللر قوملرینڭ الوغ نسبلری ایچندن کلورلر. صوکره نسبگزدن برەرسی بوندن ئلك بو دعوانی کوتاروب چقغانی وار ایدیمه؟ سوألمه. «یوق» دیو جواب ویردڭ، اکرده برەرسی ئلـکدن بو دعوانی قیلمش اولسه ایدی، شونڭ بولندن یـوروته (ایپـاره) ایکان دیور ایدم. بابالرندن پادشاەلر یـوقمه؟ دیـکان سوألمه، «یوق» جوابنی ویردگز، اکرده اولسه ایدی، بو دعواسینڭ منشأ ومقصدی سیاست دیورایدم. یالغانلق ایله متهم دکل ایدیمه؟ سوألمه البته «یوق» دیدڭ، بس یقینا بلیوررمکه، البته کشیلر اوزرینه هم الله‌تعالی اوزرینه یالغان سویلر ایچون کلمەمشدر. زادەلرمه یا که ضعیفلرمه، ایپارەلر؟ سوألمه «ضعیفلر ایپـارەلر» دیو جـواب ویـردڭ، البـته رسوللرگه ایپاروچیلر ضعیفلردر.* آڭا ایپارگانلر آرته‌لرمه یا که کەمیلرمه؟ سوألمه

---

*) زادەلرڭ ضعیف دیب تسمیه قیلغان کشیلر بتون دنیاده اڭ اشلـکلی کشیلردر. ادبی وسیاسی اوزگارشلرڭ اڭ بیوکلری شول ضعیفلردن یعنی یارلیلردن اولمشدر. بتون کشیلك دنیاسنه فائده کیترولك تورلی قورال واسباب ایجاد واختراع ایتـکان ذاتلر شول ضعیفلردر.

«البته آرتەلر» دیو جواب وبردك، البته چن ایمـانك شانی شولای اولاچقدر. آنـك دینینه کرکانلر دینلرینه آچیغلانب کیری دونەلرمی؟ سوآلمه، «یوق» دیو جواب وبردك، چن ایمانك نوری یورا کلره اورنلاشسه قانداـ شسه طبیعی شولای اولاچقدر. غدار دکل ایدیمه؟ سوآلنه، «یوق» دیدك، البته اوبلەدر، رسـوللر غدار وخـائن اولەزلر. نه ایله بیورەدر؟ سوآلنه «بر اللهتعالیگه قللق ایدکز، اللهتعالیگه هیچ بر نرسه تیلك قیلماکز» دیوب بیوره، «پوتلره قللق قیلودن طیا، عبادت، تصدق عفاف ایله بیوره» دیدك، اگرده سنك (ابـو سفیـانغه خطـاب قیلوب) سویلادکنك جوابلرك حق اولسه، اول (یعنی محمد عم) بنم شوشی ایکی آیـاق بـاصقان اورنلرمه خـواجه اولور، بن آنك'ین پیغمبرلك کلەرن بلور ایدم، لـکن عرب لر ایچندن اولاچغنی ظن ایتمایدر ایدم. اگر آکا ایرشووم ممکن اولسه ایدی مشقتلر چیکوب اولسەده ایرشورگه طرشور ایدم اگر آنك یـانده اولسەم، ایکی آیـاقلرنی یووار ایدم» دیوب هر قل ایمپیراطور سوزلرنی بتردی. موـ نلك صوکنده رسول‌الله افندمزك دحیه رضی‌الله‌عنه واسطهـ سیله کوندرکان مکتوب شریفلرنی کیترتـوب اوقـورغه قوشدی مکتوب بویله ایدی: * بسـم‌الله الرحمن الرحیم،

* بو پیغمبر مکتوبی، دحیة‌الـکلبی(رضی‌الله عنه)نامنده ایلچیلریله عظیم بصری‌غه طابشرلوب اول هر قل ایمپیراطورغه طابشرمشدر. بونك یوالقویده تەق رومەلرك فارـ صیلرنی ییگوب قیصرك بیك کوکل کوتارنکی زمان اولغان. بوندن بیدی یللر ئللك صوره روم خبریده ایمپیراطورغه تاثیرصز قالماغان اولسه کیرەك.

من محمد عبدالله ورسوله الى هر قل عظيم الروم، سلام على من اتبع الهدى اما بعد فانى ادعوك بدعاية الاسلام اسلم، تسلم، يؤتك الله اجرك مرتين فان توليت فان عليك اثم اليريسين ويا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الاالله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله، فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون» مونه بو مكتوب اوقلغاچ شاو شولو كوبايدى، طاوشلر كوتارلدى، بزده چقوب كيتدك» ديو سويلادگنى امام بخارى حضرتلرى صحيحلرنده يازمشدر. مونه بو استنطا قيله هرقل ايمپيراطور، سير وتاريخ جهتندن استدلال ايدهرك محمد عم ملك پيغمبرلكنه قنا عتلهنمشدر. ابوسفيانغه ده شو شى تاريخى وادبى استدلال، تأثيرايدهرك اسلام دينينه كوكلى نچكه رمشدر. فتح مكه كوننده «دين اسلام» ايله مشرف اولارهق صوڭره اسلامك قهرمانلرندن اولمشدر.

٢) بتون پيغمبرلر ورسوللرك تاريخلرينه كوز صالوب چاغشدروب، قاراساق، كورهمزكه، محمدعم اخلاق وآداب جهتندن بارچه پيغمبرلردن اوستون ايكانچيلكينه بتون تاريخ وسير گواهلق ويرهدر. معجزهلرى جهتندن قاراساق، محمد عمك معجزهسى هر قايو پيغمبرلرنكندن آرتق اولغان معجزه عقليه وكونيه در هم معجزهٔ عموميه

اولوب سعادت بشری تأمین ایتمشدر. بیر بوزنلگی روحانی ومدنی خدمتلرینه قاراساق، هر قایورسول‌لردن آرتق خدمت ایتمشدر. قویلمش قانون‌لرینه قاراساق، باشقه پیغمبرلرنك قانون‌لری خصوصی بر قبیله‌گه یا که خصوصی بر زمانغه قاراب قویلمشدر. امّا محمد عم‌نك قانونلری بتون کشیلك اسمینه قویلمشدر. بتون قویمش قانون‌لرینك حکمت ومصلحت‌لر ایله طولمش قالمشدر. باشقه پیغمبرلر صادق وعادی اولدیغی کبی محمد عم‌ده کوچك یاشندن برو «صادق‌الامین» لقبیله یادایدلمشدر. باشقه پیغمبرلرك بغضیسك آتالری پیغمبر اولا کلکانلر. مثلا اسحاق ویعقوب ویوسف عم کبی؛ بعض‌لرینك پیغمبرلگی تعیینلاو ایله کلکان مثلا یوشع عم تعینلانوی کبی وکوبسینك پیغمبرلر نسلندن کلکان مثلا موسی عم هم باشقه بنو اسرائل‌دن کلکان پیغمبرلر کبی. نسل‌لرندن بورنده پیغمبر اولسه، تهمت وشبهه کیتردکنی حاضرکنه هر قل ایمپیراطوردن ایشتکزایدی. امّا محمد عم بالعکس‌در. بس شولای اولغاچ آنك پیغمبرلکنده هیچ برشك شبهه قیلورغه اورن یوقدر. بارچه پیغمبرلر اوقی ویازه بلکانلر مثلا اسحاق، یعقوب، یوسف عم‌لر اوقی ویازه بلکانلر. موسی عم فرعون صارایند‌ه اوسوب اوقورغه ویازارغه

مکمل درجه‌ده اوگره‌نه‌چکی منی وبعض بر علم‌لره‌ده آشنا-
لاشه‌چغینی طبیعیدر. بنواسرائل پیغمبرلری هر قایوسی
تورانك مفسر ومعلمی منزله‌سی اولغاچدن تورانی اوقی
وبازه بلوچیلکاریس میدانده‌در. ایمه‌ی اوقو وبازو بلو
گرچه مدمنی مفید اولسه‌ده «باشقه‌لرك کتابندن کوچرگان
یا که اختلاکان قانونلرنی اوزینه اسناد قیلاوب سویلای»
دیو تهمت قیلوده براق تورمایدر. «وما کنت تتلو من
قبله من کتاب ولاتخطه بیمینك اذالارتاب المبطلون»
(سوره عنکبوت). اما محمد عم اوقی وبازه بلمه‌دیکندن
بونداین شبهه‌دن‌ده پاك وصافدر. دخی‌ده‌بعض پیغمبرلرك
کوچك زمانینده‌غی حاللری یاشرن‌در: کوچکرنده قایو
اورنده اولغان ونیچك تربیه ایدلدیکاریده معلوم دکلدر.
بو ایسه همان‌ده شبهه‌له‌نورگه اورن قالدره‌در. اما محمد
عم اوز ملتینك کوز آلدنده، بارچه‌سینك حضورنده خلقی
وطبیعتی وبارچه حاللری کشیلرگه آب آچق معلوم اولوب
«صادق الامین» لقبلریله اوسدی. بنا علیه محمد عم‌ده بو
جهتدن هیچ برشبهه‌له‌نورگه بول یوقدر. قسقه‌سی: محمد عم،
اخلاق وآدب جهتدن، کشیلك دنیاسینه ایدلمش خدمت
لر یاغندن، توزیمش قانونلرینك بیوکلك جهتیندن وقا
نونلری هر قایو بیرده وهر زمانده عملیاتکه قویارغه

ممکن اولغان طبیعی قانون اولو، تویلمش قوانین دینیه وشرعیه‌سی‌هرقایوسی سعادت بشریه‌نی تأمین ایلاو جهتندن قاراغانده پارچه پیغمبرلر ورسوللردن آرتقدر. ایملدی مادام‌که باشقه رسوللری محمد عم‌دن کم درجه‌ده اولویله برابر رسـول‌الله دیب اعتقاد ایدلکاچدن من کل‌الوجوه اکمل وجه‌ایله اوصاف جمیله وخواص نبویه‌نی جامع اولغان محمد عم‌نی، رسـول‌الله دیب اعتقاد ایدلمک بالضروره لازم اولوب کیله‌در.

۳) تاریخ جهتندن قاراساق، رسوالله افندمز کلکان دین سـماوی عالملری هر قایوسی بتون دنیایه اصـلاح کیتره‌چك بر پیغمبرك کلـه‌چکنی خبر ویرکانلر هم شول ذات محترمی کوتکانلر. مثلا یهودیلر عربلر ایله صوغشوب یکـله تورغان اولسه‌لر، «بزلره بر پیغمبر کلـه‌چك، بز آنگا ایبار‌رمزده‌سزدن اوچ آلورمز» دیبب شاوغنه سویلای تورغان اولغانلر. لـکن، بولای سویله‌ولری و بونداین پیغمبرنی کوتوچلـکلری اوزلرینك مقدس تورانلری خبر ویردیـکندن اولغان. مونه تورانده سفر استثنادن اون‌سیگزنچی بابده ۱۷ ـــــ ۲۲ آیت‌که قدری اولغان خبرنك مفهومنی یازه‌م: بنو اسرائلك قارنداشلری، ایچندن موسی عم کبك بر پیغمبر کوندره‌چکم. سوزلرمی آنك آغزینه

قویارم؛ هر امرمی آنلره سویلر. هر کم بنم آدم ایله
اول پیغمبرك سوزنی طڭلامه‌یه‌چق اولیورسه، آندن اوچ
آلورم. اول پیغمبرگه، تکبرلەنب بن قوشمەدیغی سوزی
بنم اسممدن سویله‌رگه بهادرلق قیلور، یا که باشقه الله‌لر
اسمیله سویله‌چك اولسه، اول پیغمبر اوتریلور. اگرسن
ربك سوزینی نیچك آیروب بله‌یم دیساڭ، آڭا علامت
شول: اول پیغمبرك الله آدیله سویلاگان نرسه‌سی واقع
اولماسه، رب تعالی، اول سوزی سویله‌مه‌مشدر؛ بلکه
اول اوزن الوغلر ایچون‌گنه یاصاب سویله‌مش اولور؛
آندایین پیغمبردن قورقمەیەسن!» دیمش. مونه تورانڭ
غی بو تبشیر تورانڭ باشقه کوب اورنده‌غی آیتلرایله
تفسیر وایضاح ایتلوینه قاراغانده موسی عم‌ده محمدعمگه
قدری شول تورانده تبشیر ایتلگان هیچ بر پیغمبر
کلمەدیکنی یهودیلر سویلایورلردی، شونڭ ایچونده دائما
بر پیغمبر کلونی کوته‌لر ایدی. گرچه بعض بریهودعالملری
اول سفر استفناده‌گی پیغمبردن مراد یوشع عم دیو تأویل
ایته‌رگه طرشسه‌لرده لکن تأویل ایدوب یوشع عمگه
طوغری کیلدروی بك آغر ایدی. چونکه تبشیر آیتلر
ندن آڭلاشلوغه قاراغانده اول صوك کله‌چك پیغمبرموسی
عم کبك اولورغه کیره‌ك یعنی موسی عم کبی شریعت

ایه‌سی اولورغه کیره‌ك ایدی، حال‌بوکه سفر استثنادن اوطز تورتنچی بابـده اونونچی آیت‌ده بنو اسـرائل‌دن موسی عه‌م کبك پیغمبر کلمه‌یه‌چکنی بیان ایتمش ایدی؛ یوشع‌عه‌م موسی‌عه‌مك تعیینلاوی ایله خلیفه اولوب تورات ایله‌عمل ایدوب توراتنك مفسیریگنه اولمشدر. آنك‌مثلی دکلدر. دخیده تبشیر آیت‌لرینه قاراغانده اول صونك کله‌چـك پیغمبر اوقی ویازه بلمگان امی اولوب الله تعالی‌نك کیتر گان کلامی وقانونی‌فقط آغزندن سویله‌تورگه کیره‌ك ایدی؛ حال‌بوکه یوشع عه‌م هم آنك صوکنده محمدعه‌مگه قدری کلـگان پیغمبرلر اوقی وبازه بله‌لر ایدی، توراتنك مفسر ومعلملری ایدی. دیمك موسی عه‌مك مثلی دکل‌لر بلکه آنك شاکردلری منزلنده ایدیلر. دخیـده موسی عه‌مك اول تبشیر ایتکان پیغمبری شریـعت نامه صاحـبی اولورغه کیره‌ك ایدی، حال‌بوکه محمدعه‌م گه قدری شریعت نامه کیتروب یاکا قوانین مدنیه تنظیم ایتکان بر پیغمبریوقدر بارچه‌سیده تورانـی‌قوللرینه توته‌لـر، تفسیر ایده‌لـر. وخلقغه آکلاته‌لر ایدی. یحی‌عه‌م هم عیسی‌عه‌م زماننده ده همان پیغمبر کوته‌لر ایدی. مونه انجیل یوحنادن برنچی بابده ۱۹نچی آیتدن ۲۵نچی آیت‌که قدری یازیلان واقعه نك مفهومی: یهودیلر یورسلیم‌دن کاهن‌لرینه لاوی‌ـلری

یحی عم‌گه کوندردیلر، آنك کم ایکاننی صورار ایچون سن کم‌سن؟ دیکان سوزلرینه قارشی یحی‌عم «بن مسیح دگلم» دیو جواب ویرمش. ایمدی سن کم‌سن؟ ایلیامیسن؟ دیکان سوأل‌لرینه یحی عم «دگلم» جوابنی ویردی. «اویله ایسه، سن شول پیغمبرمیسن؟» دیدیلر حضرت یحی‌ده «یوق اول دکام» جوابلرنی ویرمش‌در. مونده یهودیلرك عالملری حضرت یحی‌دن بویله استفهاملری آڭلاته‌که، حضرت عیسی‌نك زماننده‌ده همان یهودیلر بر پیغمبرك کله‌چکنی کوتکانلر. شولایوق حضرت یحی‌ده‌الیا گه هم مسیح‌که پاشقه بر پیغمبرك کله‌چك فکرینه قوشلوب فقط اوزی آنلرك هیچ برسی اولمه‌دیغنی بیان ایتمشدر. مونه یهودیلر شوشنداین بر پیغمبرك کله‌چکنی کوتوب توردیقلرندن ایچون بعض بر حقیقت پرور روحانیلری «دین اسلام» کلدیکی کبی محمدعمك یانینه کیلوب اساس دینیه‌سنی صوراشمشلر وحقیقتنی بله‌رك اسلام دینی ایله مشرف اولمشلر. (تاریخ وسیرلره قاره‌اسون).

شولایوق عیسویلرده عیسی عم‌دن صوك بر پیغمبرك کلاچکنی کوتمش‌لر، کوتدیکلری تاریخ جهتندن هم ثابت در. مسیحیلردن «منتس» اسملی کمسه میلاددن یوز یتمش یدنچی سنه‌لرده کوچك آسیاده رسوللك دعوت

ایدوب « بن عیسی عم ملک کلهچکنی وعده ایتکان فار ـ
قلیطمن » دیو دعوا ایتمش همبایطاق مسیحیلر بواعتقاده
کلوب آنکا تابع اولدیغلری تاریخلرده آپ آچق بیان
ایدلمشدر. عیسویلرکده بولای عیسی عمدن صوڭ بر
پیغمبرنڭ کلووینی کوتوچلکلریده اوز بلدیکلرندن دکل
ایدی، بلکه کتاب مقدسلری اولغان انجیلده عیسی عم
نڭ اوزی صوڭنده بر پیغمبرنڭ کلهچکنی وعده و آنکا ایمان
ایدهرگه توصیه ایتدیکی آیتلرنڭ اولوچلغیدر. بونی بلا
بم دیکان اوقوچیلر بیلگرهکده یوحنا انجیلینڭ ١٤ نچی
بابینه هم ١٥ نچی و ١٦ نچی بابلرینه قاراسونلر (فـار
قلیط، مبشر، یا که مغزی یا که مسـای (اوتیشینل) کلمه
لریله تورلیچه ترجمه ایدلمشلر ایشته اول محمدعـمدر)
عیسویلرنڭ پیغمبر کلوچلکنی کوتولری محمدعمنڭ رسول
لکی میدانه کلدیکی زمانده‌ده همان دوام ایته ایـدی.
بوکا دلیل اولارهق شوشی واقعه‌لری کورکازهم: محمدعـم
اوزینڭ رسول الله اولدیغنی وحقیقت دینیه‌سنی بیان ایده
رك روم ایمپیراطوری هرقلگه مکتوب کوندردی. شول
مکتوبنڭ تأثیری اولارهق هرقل اویغه قالمش، رومیه ـ
ده‌کی صاحبنه بو مسئله خصوصنده کیڭاش ایدمش، هرقل
حمص شهرینه کلدیکی زمانده رومیه‌ده‌گی صاحبندن کلکان

مکتوبده عیسی عم‌دن صوك بر پیغمبرك کله‌چه‌گینه ومحمد عمك شول رسول‌الله اولدیغینه اشتراك ایتمش، صاحبینك بو فکرگه قاتناشویده هرقل‌گه تأثیر ایده‌رك «حمص» شهرنده بر «ندوه» یاصاتمش، آنده روملرك بیوك رو-حانیلرنی اوندامش. ایشکاری یابلغان‌یعنی یابق مجلس ایتمش. بومجلسده هرقل اوزون خطبه سویلایه‌رك خطبه سینك ایچنده «ای روم جماعت‌لری! فلاح ورشدك دوا منی وپادشاهلقکزك بقاسنی ارزو ایده یورسزمی؟ اکرده اوستارسا گزشوش پیغمبرگه (یعنی مکتوب کوندرکان محمدعمگه) بیعت ویرگز» دیمش، لکن، روم جماعت‌لری شاو شوغه کلدیکارندن آنلرنی یوباتور وطولغونلرنی طوقطاتور ایچون «سزك دینکزده صلابتکزنی صنار ایچون گنه بو مسئله‌نی اورطه‌یه قویمشدم» دیو باشنی صاوشدرمش اولدیغنی امام بخاری حضرتلری صحیحینده روایت ایتمشدر. بوندن ذلکگنه ابو سفیان‌غه «بن عیسی عم دن‌صوك بر پیغمبرك کله‌چگنی‌بلور ایدم» دیو بر پیغمبرك کلوویته منتظر اولدیغنی هرقل همان اعتراف ایتمشدی. دیمك مسیحیلرك بیوك عاقل‌لرندن اولغان هرقل ایمپرا طور بر پیغمبرك کلوونی خبر ویرمش وکوتمشدر. فقط روحانیلرك تعصبندن چقا آلمامشدر. شولایوق! مصرده

قبطیلرك امیری اولغان مقوقس مسیحی گه پیغمبرمز مکتوب کوندروب دین اسلامغه اوندامشدی. پیغمبرمزك بو مکتو بلرینه قارشی کوندرمش جوابینك مفهومی مونه بودر:

«بو مکتوب، محمد بن عبدالله غه قبطیلرك اولوغسی مقوقسدندر. سنك اوزرەڭه سلام اولسون! اما بعد: البته مکتوبڭی اوقدم. یازدیغڭ نرسەیی ودعوت ایتدیگڭی امرڭی آڭلادم. بن بر پیغمبرك کلاچکنی بلیور ایدم؛ فقط بن آنك شامدن کلاچکنی ظن ایدر ایدم. سنك ایلچیڭه اکرام ایتدم» دیوجواب کوندرمشدر. بو مکتوبله برابر پیغمبرمزگه برلا کلر کوندردگی تاریخ وسیر کتابلرنك آب آچق بالطرمپ توره‌در. دیمك مصرده‌غی مسیحیلرك شاهلری مقوقسڭ عیسی عه‌مدن صوك بر پیغمبرك کلاچکنی کوتمشدر. محمد عه‌ڭ مکتوبینه قارشینی رد ایتمه‌مشدر. بلکه اعتراف یولنی یازمشدر؛ شونك اثری اوله‌رقدن هدیه‌لر کوندرمشدر.

شولایوق حبشستان شاهنه پیغمبرمز مکتوب کوندرمش، اونی رد ایتمه‌مش، بلکه دین اسلامنی قبول ایتمش‌در. اهل اسلام صوك درجه ضعیف اولغان چاقلرنی هجرت ایدرك حبشستان امیرینك حمایه‌سینه واروب صیندیقلری ونجاشینڭ حمایه ایدرك اهل اسلامگه شفقت ایدرك

حسن معاملەدە اولووی ورسول‌الله افندمزگە آیرم التفا-
تلردە اولدیغی تاریخ اوقعەاناره معلومدر. دیمك
حبشستان مملکتینڭ شاهلری، کوتامش رسول‌اللەنڭ
محمدعم اولدیغنە قناعت ایتمشلر. شولایوق عیسویلرڭ
عالملرندن اولان ذاتلرگە رسول‌اللەنڭ حضور سعادت-
لرینە کلوب «سنڭ وصفڭنی انجیلدە بولدم سنی ابن البتول
یعنی حضرت عیسی تبشیر ایتدی ایدی» دیو اعتراف
ایتدیلرڭ اسلام دیننە کردگیدە تاریخلردە منکوردر.
شولای اولفاچ بو واقعهٔ تاریخیەلر بلا تأویل توراتدەگی
هم انجیلدەگی تبشیر آیتلرینڭ بر پیغمبرڭ کلاچکینە
دلالت ایتدیکلرینە هم اول پیغمبرگە محمدعم اولدیغنەدە
قناعت ایتمشلر. *)

٤) محمدعم اوقی ویازە بلمەگان بر امی صرفدر.
مکتب ومدرسەنڭ نە ایکاننی بلمەمشدر. تاریخدن علوم
وفنوندن هیچ خبری اولمەمشدر. شولای اولسەدە بو کون-
دەگی حکیم وفیلاسوفڭ عقللری حیران قالورلق درجەدە
مجرد کشیلك اسمنە بیوك خدمتلر ایتمشدر: بتون اخلا-
قسز وادبسزلکنی بتردی. بوت پرستلکنی قروب
سیروب توکدی. آنڭ یبرینە کشیلك اسمنە مناسب

*) دیمك بو کوندەگی تأویللر اول عصردە تقرر ایتمەمشدر. بلکە رسول
الله افندمزڭ بعثتلرندن صوڭرە چقەب تأویللرە کرشلمشدر.

اولغان قوانین اخلاقیه وادبیه توزیدی، توحید دینی میدانه قویدی. عرب ایچنده اولغان ایچکی ایچو، اوطش اویناو، حقسزلقده قان توگو، بالالرنی اولترو، خاتون قزلره چیکدن طش ظلم ایدو کبی عادتلرنی هر قایوسنی یوق ایتدی. اوز آراسنده باش باشداقلق، آنارخیست لك ایله عمر ایتکان عربلرنی بر طوغانداي دوست ایدوب معیشت اشترا کیه اوزره ترکلك ایده‌ر یولغه قویدی. تاریخلرده اسملری کورلمه‌کان عربلرنی تاریخ عالمنه درج ایتدی. طاغ، طاش وقوم آرالرنده تلکه یتوب یاطقان عربلرنك تللرینك فصاحت وبلاغتلری نسبتنده عامل وفعال بر ملت ایدوب ینشدردی. چپچی نادان اولغان عربلرنی دنیانك بیوك استاذلرندن ایتدی. مکتب ومدرسه‌دن خبرلری اولمغان عربلرنی بتون دنیایه رهبر اولورلق دارالفنون ودارالعلوملر وبیوك حکمت خانه‌لر میدانه کیترولرینه ارشاد ایتدی. دورتار وبیشار یوز علماءدن عبارت اولان بیوك ملت مجلسلرینك میدانه قویه آلمغان قوانین مدنیه‌یی محمد عم ٢٣ یل ایچنده، چن چنینه ایتکانده اون یا که اون بر یللرده هم تنظیم هم بالفعل عملیاته قویدی. اوزینك زمان میاتلر غنده بیش آلطی ملیون کشی، دینی ایله مشرف اوله‌رق

بتون قویمش شریعتلری آنلره تطبیق ایتدی. چیرك عصر اوتار اوتمز سلطنت دینیه ومدنیه‌لری امریقا و ـ اسپانیه عکس ایله باشلاب کوب زمانلرده اوتمه‌دی شرق وغربه نورلرنی صاچدی، هرقایو طرفه وارسه، مقدس قانون لری باشقه ملت‌لرك روحلرنی اوزینه جلب ایتدی، نورلی ملتلرده گروه گروه اولوب آنك قانونلری یانینه صیندیلر. قارشی توروغان بتون قوهٔ مادیه ومعنویه‌لر هر قایوسی باش ایدیلر. قسقه‌سی: ینمش، سکسان ملیونلی بردولت عصرلرچه چالیشه‌رق میدانه چغاره آلمـغان بر سـطوت ومدنیت‌نی محمد عه م بیش اون یل ایچنده تماملیه میدانه قویدی بتون دنیانك کوز آلدنده‌در. ایمدی بوقدری عالی برسطوت، دهشتلی برقوت، بتون دنیایی سعادته کوندررلدای برانقلاب، هیچ برقوت‌لر آنکا قارشی توره آلمغان بر حرکت، اوقی ویازه بـلمه‌گان محمد عه م‌ڭ اوزینك عقل کوچندن گنه کلکان اش دکل‌در. بلکه جمیع قوت وسلطنت‌لرك خواجه‌سی اولغان الله تعالی طرفندن ویرلکان بر « قوهٔ قدسیه » ایله اولمأینچه ممکن دکل‌در. ایشته بو ایسه پیغمبرلك‌در. بس محمد عه م پیغمبردر.

۵) محمد عه م میدانه قویغان « دین اسلام » شول درجه نق وصاغلام نیگزلراوزرینه قورلمش‌که، نه قدری،

دشمانلری آنی چـالوب بغارغـه ایندیـلر، آودارزغه طرشدیلر: مکه مشرکلری هجوم ایـندیلر، یـهودیـلرده بوش قالدرمادیلر، وثنیلرده قوری قویمادیلر، وباشقه ملتلرده بالاتفاق قوهٔ کلیه‌لر ایله کلوب ایزه‌رگه طرشدیلر هر نیچك اولسه‌ده بیر یوزندن اسـلام دینـنی قروب سبروب توگارگه ایتدیلر. (صلیب ادمر وباشـقه تاریخلر) لـکن، اسلام دینی اوزینك محکم وصاغلا ملقنك همان میدان اوقوب قالدی. مادی جهتلرندن بایـطاق ضرر کورسه‌ده همان اوزینك قوهٔ قدسـیه‌لری سـطوت وغلبه‌لرنك دوام ایتدی. بوحیثیندن هیـچ بر بیکلمه‌دی. بلـکه شول هجوم ایدوب اسلام دیننی قروب سبروب توکایك دییب کلکان ملتلراوزلری اسلام دینینك قویمش نور ومدنیتلرنی قبول ایده‌رگه واسلام دینینك قویمش علمی وحکمی مسلکلرینه کررگه مجـبور اولدیـلر. ایشته بوکونده اوروپاده‌غی بالقالداب تورغان مـدنیت نوری شول اسلامدن اقتباس ایدیکنی تاریخ آب آچـق کورکازوب توره‌در. هم بوکونکده مـدنی مملـکتلرده شول اسلام دینی قویغان قانونلری همان طبیعی صورتك قبول ایلرك تطبیقاتکه قویله واردیغی دنیادن خبر دار اولوب تورغان هر کشیگه معلومدر. (قل امنوا بـه اولا

تؤمنوا ان الذين اوتوا العلم من قبله اذا يتلى عليهم يخرون للاذقان سجدا) آيت شريفه‌لرینك نورلری همانه میدانه کله تورمقده‌در. شولای اولغاچدن اسلام دینی شوندایین نق وصاغلام نیگزلراوستینه قوریلوب یاصالغان نق وچدام بر بنائدرکه، هیچ بر کونچیلرك کونچلکی دشمانلرك یمان قصدی، ظالملرك ظلمی، هم باشقه آفات دهریه هیچ بر زمان آنی یغالمه‌یه‌چقدر. دنیاده طوطاشدن تکامل قانونچه آغوب کوتاریلوب وارغان تمدن وترقیاتکه موافق قانونلر چیکسز حکمت ومصلحت وانسانلرك ایکی حیاتلرینه تعلقلی اولغان هر سعادت بارچه‌سی شول «اسلام» اسملی بنائك دیوارلریدر. ادلهٔ عقلیه وبراهین حسیه قلغه‌لریدر... مونه بوکونده اوچ یوز ملیوندن آرتق شولوق عقللی آدم بالالری شول بنائ‌نـك نورلرنده یاشایلر. بلکه بارغانغه صایون نورلری آرته غینه وارمقده. ایمدی فرض ایدکز، بربالغانچی کشی، اوزینی مهندس وارخیتیکتور ایتب میدانه قویسون، بیوك بر آو صاله باشلاسون عجبا پلان یاصای بلورمی؟ ترتیب ونظام دا ثره‌سنده تنظیم ایده آلورمی؟ هرقویمش اشلری اقتصاد، ومصلحت اوزره اولورمی؟ هیچ.. بوندایین بالغانچلق ایله اویدروب اشلانکان یورط اوزاقغه چدارمی؟

هیچ، بلکه تیز زمانده یمرله چکنده هیچ برکشی شبهه ایتمز. حال بوکه «اسلام» بناسی صالنك یغنه حاضر ۱٤ نچی عصردر، همان تازه و صاغلامدر. ان شاءالله قیامت که قدریك همان نق و صاغلام کوینچه باشایه چکدر. ایمدی شولای اولغاچ اسلام بناسی اوقی وبازه بلماکان محمد عمك اوزینك عقل کوچندن گنه بنأ اولو چلغی ممکن دکلدر، بلکه مهندسلرك مهندسی، صانعلرك صانعی، حکیملرك حکیمی اولغان الله تعالی نك اوگره توبله صالنمش اولدیغی میدانه چقادر. محمد عم ده الله‌تعالی‌دن اوگره‌نوب بزلرگه تبلیغ ایتمش پیغمبردر.

٦) محمدعم یالـکزغنه «توحید» (الله بردر) طوـ ونی کوتاروب میدانه چقدی، «مطلقا بو قویمش بنم‌شرق وغرب‌که طارەلاچق» دیدی. عربلر قـارشی توردیلر، کولدیلر، مسقل ایتدیلر؛ لـکن اول هر زمانده هوالذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی‌الدین کله آه حکمتلریله قارشیله‌دی. سنریهم ایاتنا فی الافـاق آه (سوره فصلت) وعده‌لرنی آنلرغه‌عرض‌ایتدی. دشمانلری اکاردن طنچلاب قالابق دیبب اوترمکچی اولدیلر. همان ده «بنی‌الله صاقلایه‌چق اوتره آلمازسز» دیدی. «اسلا- ملك سطوتی شرق وغرب‌که ایرشور» دیدی. شولایوق

بوندن باشقه کلاچکدن بوزلرچه خبرلر ویردی هر قا-
بوسی خبر ویردیکی کبی یقینا کلوب چقوب تورمشدر.
هم بعض بر خبرلری وارکه، شوشی عصرلرمزده بـیله
میدانه کلوب تورمقدهدر. دخیلا بعض بر بشارتلر وعده
لری واردرکه ان شاء الله کلاچك کونلرده میدانده اولا-
چقلردر. کلاچکدن خبر ویروب خبر ویردگی شیلرك وقو
عسی وحی الهی ایله اولدیغینه دلالت قیلهدر. وحی الهی
ایله خبر ویروچی پیغمبردر. بس محمد عم ده پیغمبر او
لوی لازمدر. پیغمبرمزك خبر ویردیکی کشیلری بوکونك
گی اهل هیئتنك آی وقویاش طوطلونی خبر ویروونی یا
که میزان الهواءنك کونك آیاز، یا که یغمورلی اولونی
خبر ویرووی کبی بر تجربه وحسلر ایله بلنگان نرسهلر
جملهسندن دگلدر. بلـکه واقعده اشانورغه ممکن اولمغان
وعادتکه قاراغانده محالدن حسابلانغان نرسـهلردن او-
لوب خارق العاده اولغان بر قوه قدسیهسز بلورکه ممکن
اولمغان نرسهلر جملهسندندر.

۷) بوقارودە قران کریمك الله تعالی کـلامی
ایدیکنی هم آنك بتون کشیلك دنیاسنه مکـگو سعادت
وبختلر تأمین ایتدیکنی آچق رەوشده اثبات ایتـدك.
یمدی شول الله تعالی نك اوزینك سوزی وقانونی اولغان

قران شریف، محمدعمڭ بیوك عقل وجانلریـنه اوگره‌ـ تیلوب، آنڭ آرقلی بزلرگه اوگره‌تلمشدر. ایمدی الله تعالی‌دن وحی ایله فرمان وقانونلر اوگره‌نوب خلقلرـ غه سعادت یوللری اوگره‌تکان کشی رسول‌الله‌در. بـس محمدعمده رسول‌الله‌در. بو قران کریم محمدعمڭ پیغمبر لـکینه معجزهٔ عقلیه‌درهم معجزهٔ ابدیه‌در. هر بر زمانڭ اهل عصرینه اوزینی عرض قیلوب محمدعمڭ پیغمبرلـکنی، اثبات قیلوب تورغان مقدس بر گواهدر. الهی دیپلوم در. علوم ومعارف ترقی اینکان صایون قـران کریمـڭ شأن وشرفی بیوکایـه واره‌رق قران شریف محمدعمڭ بیوك بر پیغمبر اولدیغنی میدانه قویاچقدر. ان شاءالله.

نه ایچون یاشادن پیغمبر کلورگه احتیاج یوق؟

«جناب حق بورنغه هر عصرلرده دیورلك پیغمبرـ لر کیترکان، بوزقلقلر کوبایدگی کبك رسوللر کوندـ روب اصلاح ایتغه کلکان، مدنیت نسبتنده دینلرڭ دائره‌ـ لری کیڭایتلکان، حاضرده مدنیت صوڭ درجه کیڭـایوب، کله‌در، شول نسبتدوك اخـلاقغه بـوزلمقلقدر. اڭ قبیـح اشلره بیله اشکاره ارتکاب ایدیله‌در. دیـمك کشیلـڭ دنیاسی دها ادبی ومعنوی صورتغه اصـلاح ایدیلـورگه

محتاجدر، بناءً علیه باغادن پیغمبر کلورگه بیکره کلک احتیاج
توشه‌در. اویله ایسه نه ایچون «دین اسلام» پیغمبر و ـ
رسوللك محمدعم ایله ختم ایدلمشدر دیکان مسـألەگی
«ولـکن رسول الله وخاتم النبیین» قول مقدسەلریله پیغمبر ـ
لك قاپوسنی باغلامشدر»؟ دیو طبیعی اولارق سـوأل
كله‌در. بو سوألـگه جوابلر ۱۱۲ – ۱۱۵ بیتلرده کیچمشدر.
یعنی محمدعم کشیلك دنیاسینه قرآن کریم قـالدرمشدر.
شول قرآن کریم، تکامل قانونچه ترقی ایدەچك کشیلك
دنیاسینك طبیعتلری نسبتنده قانونلر تـوزمشدرکه عـالم
طبیعتلر یاشادیکاری مدتده باشقه دینگه محتاج اولمـایه ـ
چقلردر: بتون قوهٔ علویه وسفلیه وامور طبیعیه کشینك
قوهٔ تسخیریەسی آستینه کره‌چگینه دائر قانونلری اوگره ـ
تمشدر. بتون عقل وفـکرلره حریت ویرەرك ترقیـات
مستمره‌یه اوندامشدر. بتون علوم کونیه‌گه تشویق ایتمشدر.
ادبا ومادتا نه قدری ترقی ایدەرگه ممکنـلك اولسه، هر
قاپوسینه یوللر اوگرتمشدر. بتون بیر یوزنده‌گی تورلی
دینده‌گی ملتلرنیده بر قارنداش اولوب یاشارگه قـانون
اساسیلر قویمشدر. محمدعمگه تاطیق ایدلکان وحی، کشیلك
دنیاسینه نصب ایدلکان وحیلـرك اڭ اعلی واڭ اکملی
اولدیغی کبی توزمش قانونلریده اڭ اعلی واڭ اکملیدر.

توزمش قانونلرینك هر بیرده وهر زمانده وهر کمکه تطبیقنی قابل اولوب مڭگو یاشایه‌چك قانون عمومیلردر. جمعیت بشریه ایچون لازم اولاچق نـه قدری اسـاس وپلان کیره‌کسه تنظیم ایتمشـدر. مجرد کشیالـك اسیدنـه عدالتك ایدەرگه وبو عدالتنی اجراء ایـده‌رگه نـه قدری اسباب لازم ایسه هر قایوسینه اساس ومیزان توزمشدر. بتـــون سعـــــــادت بشریه‌نی تــــــامین ایتمشـدر. سعادت دنیاویه‌نی میدانه کیتوررگه نه قدری قانـون واـ سباب لازم ایسه‌مشروع ایتدگی کبی سعادت ابدیه‌گـه ایرشومزگه نه قدری اسباب وقانونلر لازم ایسه هر قاـ یوسنی اوگره‌تمشدر. بارچه توزمش قانونلرنك کشیلرگه یکللك وآسانلق قصد ایتمشدر. قسقه‌سی: کشیلك دنیاـ سنی مڭـگو بخنلی ایده‌رلـك نه قدری قـانون واسباب لازم ایسه هر قایوسنی مشروع ایتمشدر. کشیلك دنیاـ سی نه قدری ترقی ایتسه‌ده همان ترقیاتیله متناسـب اولاره‌ق مڭـگو یاشایه‌چك قانونلر توزومشدر. کشیلرڭ الڭ صوڭ ترقی ایده‌چك نقطه‌لری، بـتون قـوهٔ علویـه وسفلیه‌نی قوهٔ تسخیریه‌سینه آلوب بتون یـیر یوزی بر قارنداش اولوب سعادت عمومیه اوزره یاشاودر. ایشته بونی ایسه «دین اسلام» تأمین ایتـمشدر. بس شـولای

اولغاچدن کشیلك دنیاسی اك صوڭ درجه ترقی ایتکانده
ده شول «دین اسلام» توزیکان قانونلردن ضیربگه محتاج
اولمایه‌چقدر. ایمدی مادام‌که باشقه دینگه محتاج اولمایه-
چقدر. بس یا کا دین میدانه قویغوچی یا کا پیغمبرگه‌ده
احتیاج یوقدر. مونه شونك ایچون سیدالمرسلین اولغان
محمدعم ایله پیغمبر ورسوللك ختم ایدلمشدر. «ولکن
رسول‌الله وخاتم النبیین.»

صوڭ.

اخطار

حیات محمدعم خصوصنده آیرم کتابم یازمشیم، شولا
یوق ماوراء الطبیعه حقنده هم عیسی عم نزولی، مهدی
چغووی کبی اشراط ساعه خصوصنده‌ده آیرم رساله‌لر یاز
مشدیم ان شاءالله تیز آرهده نشر ایدیلورلر.

ضیاءالدین الکمالی.

خطا	صواب	صحیفه	سطر
اوزرمه‌یه	اوزه‌رمه	٢	٨
تیلفون	تیلغراف	٩	١
ایرشور	ایرشدرر	١٢	١١
ویاره	ویازه	٧٩	١٨
ایدیه‌گه نیندایین	ایدیه‌که‌ایرشوراپچون	١١٨	١٢
عادیه‌ی	مادیمی	١٢٢	١٦
٦ نچی	٢٠ نچی عصر	١٤٣	٥
کرتلونی	کینرلونی	١٧٨	١١
کرکان	کرکانلر	١٩٩	١
وعادی	وعادل	٢٠٣	٨
موسی عه‌مده	موسی عه‌ملن	٢٠٦	١٢